

't Wie te mâl om te sizzen fansels, mar se hie doe wolris tocht: Hie ik Teade mar as kostganger hân, dan hie er teminsten noch wat ynbrocht en no kostte hy har hannenfol jild. Hja seach foar har eagen, hoe 't stadichoan it spul efterút gie; de pleats moast syn ûnderhâld ha, mar it kaam der net fan; hoe soe se it betelje. No en dan koe se der net foarwei, dan moast der in bistje fuort, mar dat betsjutte fansels wol, dat it gemaak ek wer lytser waard. Op 'e lange doer hâldde se it net foarinnoar, dat koe in bern wol sjen en hoe moast it dan? Benammen de bern, dêr siet se oer yn.

Emke skodhollet sûntsjes; sûnder wat te sjen, stoareaget se rjocht foar út yn 'e skimer. Nije bylden skowe as in film har foarby. Hja sjocht har man op it hiem stean, alhiel yn 'e pronk. Hy bepraat noch wat ditten en datten mei syn pikeur en dan stekke se ôf mei it reau. De reis giet nei Ljouwert. Dêr sil in draverij weze op 'e Wilhelmina-baan en der waard sein, dat kening Willem III der ek by wêze soe. No wie Teade alhiel út 'e skroeven, want hy hie in soad op mei it keningshûs en hy rûn fier fuort mei alles, wat mei de Oranjes te dwaan hie.

Emke lûkt in laad fan it pultrum iepen en pakt der in krante fan út. It is al frijwat ferkleure, mar dat is gjin wûnder, want it is in stik út de krante fan in lytse tritich jier ferlyn. Hja hat it al sa faak lêzen, dat se kin it hast út 'e holle. Hja hâldt it stik krante wat nei it kearsljocht en dan lêst se:

"Harddraverij op het Zaailand" (1852)

Op 28 april woonden duizenden mensen de harddraverij op het Zaailand bij. Niet minder dan 31 paarden waren ingeschreven. De naijver der mededingers werd intuschen niet weinig aangevuurd door de mededeeling, dat Z.M. boven den door het Stedelijk Bestuur bepaalde prijs van eene fraaije Zilveren Koffijvaas - nog had uitgelooft eene kostbare, met diamanten omzette en met H.D. naamcijfer versierde Ring, het aan den overwinnaar overlatende die of den anderen prijs te kiezen. Taede D. van der Werf van Twijzel, die met zijn zwarte langstaart Ruin (Noble) bereden door den pikeur Rein Boersma, de overwinning behaalde, koos het vorstelijk geschenk, zoodat de Koffijvaas ten deel viel aan den heer Auke de Boer te Workum, wiens bruine langstaart Ruin, bereden door den pikeur Pieter de Boer, den laatsten rit had medegedaan. Met eene gepaste aanspraak werden de prijzen door den Burgemeester uitgereikt".

(Hjirby efkes in lytse ferklearring: "met H.D. naamcijfer versierd" is folút skreaun: "met Hoogst Deszels naamcijfer versierd" en dat betsjut: met Zijn initialen versierd - der sil wol W.v.O. (Willem van Oranje) op stien ha of soksawat).

Der dript in trien op it fergiele krante knipsel. Emke har holle sacket noch mear foardel... Sa 'n heechheidsdei!!! En wat hie hy der fan makke? No noch - woe it har mar amper oan, dat soks bestie.

Doe 't Teade dy kostlike priis yn hannen hie, seine de maten: "No nei hûs, jonge, dit moat dyn wiif sjen, wat sil se no wiis op dy wêze". "Jawis" andere hy, "mar wy hoege dat net te oerdriuwen, wy nimme hjir earst in span op". No, dat bleau net by in span, it selskip waard mei de menút machtiger en it waard in folsleine sûperij. Midden yn 'e nacht brochten se him mei de mannemacht thús. Net ien fan it hiele selskip stie mear stevich op syn skonken, mar Teade wie der it slimst oan ta fan alle gearre. Hy waard yn 'e koken oer de flier lein.

"Fier genoch", sei Emke, "moarnier sjogge wy wol wer". De manlju praatten allegearre tagelyk, mar der wie net ien by, dy 't noch wat stjoer yn syn tonge hie. De iene sei oars neat as: "It is... is in wûnder". En in oaren stammere der al mar op om, dat dy k-k-keninklike man net oer de flier lizzen bliuwe koe - nee, hy moast eins op it alder-aldermaldermoaiste út-út-útfanhûzersbêd. Ien lei wrychtsjes syn earm om Emke har mil en woe mei har dûnsje.

Hja joech him in stomp mei har earmtakke, dat er efterút stuitere en ûnder fuotten rekke. Dêrby sloech er mei de holle tsjin 'e taffelspoat, en dat kaam noch al oan, sa 't it like, want dêr lei er, sa wyt as in skûtdoek en hy eamele ynienen ek net mear.

De maten hysten him wat oerein en lieten him, sa goed, sa kwea yn in âlde briedstoel sakje en doe seach Emke, dat der in bûde oan syn holle woechs as in foech stienparke. Och hea, doe moast se ek noch oan 't me-neuveljen mei in kûmke kâld wetter en in doekje. Wylst se dêrmei omskripte, jeuzele it hiele ploechje oan ien tried troch. Neffens ien wie it noch altyd "in wûnder". Mear koe dy net betinke, mar in oaren-ien kaam mei wat nijs foar 't ljocht: "Doe pakte de kening de tipkes fan syn halsdoekje en dêr skode er him om en doe sei er: Gij zijt aardig - nee - Gij zijt waardig, deze ring te dragen".

It waard noch in hei-kerwei, om al dy slappe droktemakkers ta de doar

út te krijen, mar lang om let slagge it har dochs. De man mei de stienpar krekt boppe it ear rekke ek mei - heal droegen, heal sleept. Doe 't se de skoattels op 'e doar striek, hearde se de bern yn 'e koken. Dy wiene fansels wakker wurden fan al dat leven.

Hastich stapte se de koken yn en - dêr sieten se op 'e kâlde estrikken, op bleate knibbeltsjes, allegearre om heit hinne en doe seach Emke it ek! Om it halsdoekje siet in ring, in pronkje fan in ring. It like, oft der oan alle kanten lytse fûnkjes ôfspatpen. De bern bearden wakker en fregen fan alles, mar hja koe der net in wurd útkrije.

Mei sêfte oantrún betsjutte se de bern, dat se wer op bêd moasten. Wer allinne yn 'e koken, loek se hoe-den de ring fan it doekje en burch him, sûnder der nochris nei te sjen, op yn it doaske mei har snûsterijen. En doe gûlde se...

It lêste bytsje hope op in bettere tiid, dat se altyd noch hân hie, wie se no ynienen kwyd. Dit wie it grutste, it hearlikste, wat in man ea belibje koe, mar hja hie dêr gjin diel oan hân. Wat man soe yn sokke site-waasjes net fuort nei hûs fleane om syn frou diele te litten yn eigen lok. Mar Teade - mei opsetsin - ja mei opsetsin hie hy syn frou bûten sletten. It wie, as woe in iiskâlde hân har hert fyn knipe.

Dy nachts stoar it alderlêste kromke leafde, dat noch tsjin better witten yn, wat gluorke, djip yn har hert. No wist se, dat der gjin wei tebek mear wie en wer baarnden har de triennen ta de eagen út.

Mei kâld wetter wosk se har om 'e holle en gie, sûnder har út te klaaien, op bêd lizzen. De eagen wiid iepen, lei se te stoareagjen. Der kaam har dy nachts gjin sliep benei.

De oare moarns like alles, sa foar 't each, noch itselde te wêzen. De grutste bern nei skoalle, de oaren krigen ek har gerak en doe 't Teade om har hinne skuttere, sei se fuorten daliks mar, dat er net oer de ring hoegde yn te sitten. Dy wie goed op-burgen en dêr moast er mar net wer om freegje. Teade, dy't fansels skoan wist, dat er it goed bedoarn hie, besocht it noch wat te behimmelen. Hy hie sa net wollen - mar ja, dy freonen, hén?

Wat er al yn gjin tiden mear dien hie, dat besocht er no. Hy woe har oanhelje. Batsk stegere se him ôf: "Nee, Teade dat is oer, dat is foargoed oer, by dy al tiden en sûnt fan-nacht by my ek. Myn man bist net mear, mar de bern wolle al graach in heit hâlde. Meitsje dus in keardel út, net foar my, mar foar dy harten".

Dit kaam hurd oan by Teade, no 't er fernaam, dat er wat stikken makke hie, dat net wer te hieljen wie. In skoftsje hie it der fan, dat er syn libben wat betterje soe. Hy wie wat minder faak fuort, naam ris wat mei foar de bern en hy besocht wat minder te drinken. Sels koe men him soms ris wer yn it lân sjen. Mar op 'en doer hâldde it gjin stân. De maten lieten him net mei rêst; der kamen útnoegings om mei te dwaan oan draverijen en stadichwei gie it wer de ferkearde kant oer.

De bern waarden grutter. Hja diene ek alle war om heit foar al te malle útspattingen te hoedzjen. Hja fregen mei belangstelling nei wat heit belibbe en Durk gie wol mei. Dan koe er heit wat yn stokken hâlde. Mar dat pakte falikant ferkeard út. Want, sûnder, dat mem of de susters it earst fernamen, krige hy ek de smaak fan in slokje te pakken. Net, dat it no fuort sa mâl gie, mar it beoerde wie, dat heit doe hielendal net mear nei him harkje woe. "Dochst it ommers sels ek, wêr bemuoist dy mei, jonge". En doe begûn it de spuigatten út te rinnen.

Op in dei waard Teade thúsbrocht, folslein bûten westen. Dokter waard der by helle. Sûnder folle omslach, sei er, wêr 't it op stie: "No wurdt it krityk, oant no wie er stomdronken en dan liket it, dat it nei fikse nacht sliep wer ynoarder is. Mar dy 't soks tinkt, hâldt himsels foar 't lapke. De lever en de harsens krije it al mear te ferduorjen en no is it safier, dat er himsels ferjûn hat. Dit is net sa bêst. Hy komt wol wer by, mar as er no noch net fan ophâlden witte wol, dan stiet der him en ek jimme noch raar wat te wachtsjen. Dan komme der aanst ferskynsels fan delirium en dat kin útrinne op folsleine krank-sinnigens. Of syn lever lit it ôfwitte en dan kriget er in net sa noflik útein. Ik sil moarn mei him prate en dan moatte wy mar ris sjen, hoe 't er hjir sels oer tinkt."

Sa barde it ek. De oare deis fieldde Teade him al, as hiene se him troch de gehakmûne helle, mar doe 't dokter ek noch mei syn ferhaal op 'e proppen kaam, skeat him de skrik yn 'e skonken. Dit liigde der net om - nee, dit wie net mar wat bangmakerij - no stie er foar de kar, dat hie er skoan foar 't ferstân. It like wier, dat er omkeard wie as in blêd oan 'e beam. Earst naam er de tiid, om wat op ferhaal te kommen. Hy naam jûns noch wol in romerke fol, mar dat mocht fan de dokter wol. "Jo binne der sa oan wend", sei dy, "jo hoege net fan de flier op 'e souder te stappen".

Hy begûn him wer mei de buorkerij te bemuoien, mar dat kaam by âlde Harke, de arbeider wat nuver oan.

Jierren hie er nea omsjoen nei it spul en no soe er ien, twa, trije de lekkens útdiele. Oer, dêr hie de âldman wol oan. Hy praatte der ris oer mei de frou, mar dy sei: "Doch mar krekt, oft jo it alhiel mei him iens binne mar gean fierders jo eigen gong". Dat gie in skoftsje goed mar yn 'e neisimmer gie it mis.

De boer hie Harke hjitten, de freeding by de Seize wat op te knappen. Fuort letter seach er, dat Harke mei de slaai oer 't skouder, in skep en in pear stekpealtsjes ûnder de earm krekt de oare kant út stiek. In hoartsje letter sutele de boer dat ek út. Al fan fierren seach er, dat Harke drok dwaande wie by de daam op 'e ein fan de Smelle Trije. Hy sette der op ta en sei, sa wat smeulsk: "Jonge, no miende ik altyd, dat de Seize yn 'e boppellannen lei".

Harke hâldde him yn en ornearre, dat er dat ek wol wist, mar sei der oer hinne: "Dat freedzjen driuwt net op in dei; dêr rint op 't heden gjin fee, mar as wy dizze daam noch twatrije kear oer ride mei de karre, as wy te melken geane, dan skout de heale daam yn 'e sleat. Dat kin in bern wol sjen, mar it wie de boer noch net opfallen, tink, dat dy daamlizzer alhiel gjin hâld mear hat".

Sok sizzen kaam fansels oan it gevoel, dat Teade joech in snuter werom. It iene wurd helle it oare út en dat gie sa feninich, dat by Harke op in stuit it groat gear wie en dêr kaam er, mei de skep yn 'e hân út 'e wâl wei in sette mei wisse stappen op 'e boer ta. "Jou dy ôf, man", granz'ge er, "boer op sokken, dystû bist. Rin hjir de minsken net foar de fuotten, dy 't altyd it wurk dien ha en dy 't dat wrachtich tenei ek wol dwaan sille. Jou dy ôf, want ik stean net foar my sels yn".

Teade die in stapmannich tebek, mar it wie him dochs te lyts om sa as in skoaljunge út te naaien. Wakker út 'e hichte gnaude er: "Meitsje hjir dien wurk en kom dan yn 'e foarein, dan sil ik mei jo ôf rekkenje. Dit is hjoed foar 't lêst, dat jo hjir op 'e pleats oan it wurk west hawwe". En dêrmei stapte Teade fuort. Sa, no wist Harke, wêr 't er oan ta wie. No soe er wol yn 't lyts himd sitte. Doe hearde er, dat dy him noch wat neirôp: "Sykje dyn âlde maten mar wer op, dat is better. Dy sitte al lang op dy te wachtsjen en dan bist hjir de minsken teminsten net mear ta lêst".

De lêste wurden klonken noch nei yn syn earen, doe 't er de koken ynstapte, dêr 't Emke dwaande wie mei de intensiederij. Hy smiet it der fuort mar út: "Harke komt hjir aanst om syn sinten; ik wol him hjir net wer sjen". Emke harke der ferheard fan

op. "Wat hast no by d' ein" frege se, "ha jim spul hân?" "Spul hân?" baude 'r har nei, "spul hân? Ik ha noch nea sa 'n bretale keardel meimakke. Earst docht er net, wat ik him hjitten hie. Dan makket er my út as wie ik net in turf heech. En as wie dat noch net moaiernoch, dan driget my ek noch mei de bats dea te slaan. Sjoch, sok folk wol..."

"Ho ris efkes" falt Emke der tusken, "jim ha goed deilis west, hear ik wol. Jimme moatte fansels wat oan inoar wennen. Harke hat oars omraak sicht op it wurk, dat ik kin my hast net foarstelle, dat hy dwaande wie mei in kerweike fan neat". Yn syn hert moat Teade fansels tajaan, dat se folslein gelyk hat, mar hy wol gjin lytsman wurde, dat hy seit rislút: "Du moast mar ôfdie-ne saken mei him meitsje. Ik sil om in oare arbeider sjen". En dan sil er der út.

Emke fljocht nei de doar en bliuwt flak foar him stean. Ynwyt is har antlit, mar har eagen fûnkjelje him temjitte. "Dû woest der út - goed - mar earst silst efkes nei my harkje moatte. Mar ik wik dy - harkje goed - wat ik no siz, dat is tinken en dêr nim ik nea in wurd fan werom, yn der ivichheid net". As in hearskeres stiet hja dêr. En dan begjint se, mei in triljend lûd, mar hja kiest har wurden soarchfâldich, ien foar ien: "Harke komt hjir aanst net om syn sinten. Harke kriget hjoed net dien. Du giest net om in oare arbeider. Wêrom net? Harkje goed. Der ha tiden west, dat ik him dien jaan woe, want dan koe ik him eins net betelje, mar it begrutte my om syn húshâlding en boppedat, wat wie der oerbleaun fan ús bedriuw as ik him kwytrekke wie.

Der is mear. Dizze man is it oan te tankjen, dat wy ite koene en dat ik de bern yn 'e klean hâlde koe.

Der is noch mear. Dû - ja dûsels hast al dyn setsjes en pretsjes te tankjen oan it wrotten en wramen fan dizze man.

En no meitsje ik my hjir de baas. Wolst dy skikke - bêst; wolst der út - bêst; dêr is de doar; dû sjochst mar, watst dochste". Doe stapte se fansiden en gie wer nei har potten en pannen.

Teade gie der út. Hy wie ferslein, hy hie gjin werurd, want hy wist, dat Emke gjin wurd tefolle sein hie. Hy mealde al mar yn datselde om en hy strûnde al mar fierder it lân yn. Hy hearde neat, hy seach neat. Wat moast er no? Yn syn holle wie it ien grutte warwinkel. Hy wist fan oere noch tiid mear en doe stie er ynienen foar in doar. Hy die 'm iepen en stapte der yn. Hy liet him del falle op in stoel. Hy siet mar rjocht foar

him út te stoareagjen.

Hy fernaam mar amper, dat der in jong frommes op him ta kaam. Hy hearde net, wat se frege. Hy grommele allinne mar wat: "Ja, ja ... och ja". Doe stie der ynienen in romer foar him en sa 't er dat wend wie, wipte hy it slokje yn ien kear efteroer. Hy skode it gleske wat noegjend oer de tafel en makke sa dúdlik, dat er noch mar ien yn moast.

De dize yn syn holle loek wat op en doe 't it jonge fanke it twade slokje brocht, seach er ynienen, dat it Antsje fan de kastlein Tsjard Rispsen wie. Hea, wat die dat bern hjir? Dit wie dochs de faam, der 't sweager Bouwe de lêste tiid wat mei skarrele. Doe 't er nochris efkes preaun hie, kaam der wat mear klearrichheid yn 'e saak. Hy seach de taffeltsjes, de stuollen, de taap ... o, mar dan wie hy yn... "De Witte Kannen". Nee, dan wie it net sa frjemd, dat Antsje hjir wie; dy wenne hjir omers.

Hy glimke ris nei it frommeske; in kreaze jongfaam en noch splinterjong, sa 'n tweintich jier, tocht er. Ja, Bouwe hie it net sa raar besjoen. Dy wie al oer de tritich en dan sa 'n moai jong wyfke. En doe ferfoel er yn selsbeklach. Hie hy sels wat better op syn tellen past, dan hie er no net oanklaud sitten mei in wiif fan goed fjirtich, dy 't dan boppedat him ek noch de wetten stelle woe.

Hy hie noch in pear romerkes fol hân en doe 't er noch ien bestelde, kaam de faam op him ta en ornearre, dat er it net te mâl dwaan moast. Hy hie no wol syn taks hân en hy moast net ferjitte, wat dokter sein hie. Ferduld, wat hie dat bern dêr mei te meitsjen. En hoe wist se dat? Wie dat nijs dan no de hiele wrâld al oerkrante? Hy soe al hast opspatte, mar doe kaam him yn 't sin, dat er dochs noch wol graach in dripke ha woe, mar dan moast dat fansels al wat mei ferdrach.

Hy glimke tsjin Antsje, dy 't noch wat wifeljend by it taffeltsje stie en sei: "Hast gelyk bern, it kin sa wol ta. Wistst wat, jou my mar in mingel mei nei hûs, want dêr kaam ik eins ek om". Antsje, dy 't al lang bliid wie, dat er reden ferstean woe, helle gau in krûkje op en joech him dat oer. Hy wrotte it spul yn 'e binnenbûse en sei noch, dat Emke wol efkes kaam te rekkenjen. Doe sette hy ta de doar út. De faam, dy 't him nei seach, fûn it al wat nuver, dat er net oer de wei nei de pleats rûn, mar om 'e trochreed hinne stapte en doe de mieden yn swalke.

me fan in omwaaide wylch. Hjir siet er noflik. Gjinn lêst fan 'e wyn, de sinne fol op 'e lea, wat woe men mear. Sa, earst in swolchje út de noch folle krûk. Doe die er de koark der op, loek de pet oer de eagen, sakke noch wat mear ûnderút en doe wist er al gau fan de hiele wrâld neat mear.

It wie bêdtiid. Emke en de bern hie-ne meinnor iten, mar heit wie der net. En no leine de bern op bêd en heit wie der noch net. De bern fregen fan alles en mem hie ferteld, wat der bard wie, mar se hie net alles sein.

En no strûnde Emke noch op it hiem om. Dan wie se by de wei en seach se alle kanten út. Dan line se op 'e hikke fan 'e jister en kuerde se it tsjinster fan 'e Mieden yn. Hja hâldde de holle wat skean, oft se ek wat hearde. It iennichste lûd wie it miuwkjen fan in stienûltsje op 'e skeante fan it skuorreteck. Hja loek de omslachdoek wat tichter om 'e hals.

Doe gie se by de skuorside lâns en stapte ta de syddoar yn. De swiere skoattels striek se derfoar en it ketting die se op 'e heak. Se klaaide har út, en liet har yn 'e kjessens fan it bedstee sakje. Deawurch wie se, mar sliepe koe se net. Hie se goed dien? Hie it mis west. Hja wist mar ien ding. Wat der ek barre mocht, Harke soe net it slachtoffer wurde fan Teade syn malle oanslaggen. Tsjin 'e moarn foel se noch yn in lichte slomme. Fuort letter hearde se de bern al wer, dat doe stiek se de fuotten ek mar oer de bêdsplanke. In nije dei; wat soe dy bringe?

De nachtlke kuolte helle Teade út 'e sliep. Hy taaste om him hinne. Gers, reid, wat wie dit. Wêr wie er yn 'e goedichheid. Al gau kaam him yn 't sin, wat der de foarige deis allegearre bard wie. Hy wrotte oerein, sloech 'm wat ôf en die in pear stappen. Hea, hy wie suver sa stiif as in planke en ek alhiel ferklommen. De hannen binne him sa blau as laai, dat hy moat earst mar efkes hantbûtsje. Hy hat noch mar twa slaggen dien, dan fielt er de bult yn 'e binnenbûse. "Hea, ja, dat is omers ek sa. No, dat treft; dat helpt noch mear tsjin de kjeld". Hy nimt in pear grutte slokken en fielt him dan al gâns noflik.

Dan wrot er dwers troch it reid en de rûchte. Hy sjocht fansels wol, wêr 't er útkomt. Lyts fûgeltsjeguod, opskrille fan al dat geweld, floddert gau-gau op in feilige distânsje. Hy fernimt it net iens. Yn him wâllet de lulkens omheech. Wat hie dy ûnbenu fan in Harke ek wer sein. "Sykje

dyn maten op". Ja, dat soe er wol wolle. Dy man hie fansels mar ien doel, him der út wrotte, dan koe hy moai foar master opslaan en geandewei soe er Emke noch mear yn 'e besnijning krije.

Hy komt no út it reid wei en springt oer in sleatsje. It is noch tsjuster oer 't lân, mar oan de easterkimen begjint it in bytsje te ljochtsjen. Mei grutte trêdden wâldet er fierder. Earst noch efkes in slokje. Hy moat der suver om laitsje. Goed, dat hy der ek noch is, oars wie Emke mei iepen eagen yn 'e falle rûn. Wa wit, wat dy arbeider him allegearre noch mear yn 'e holle helle hie.

Dy Emke... mar ho ris - hoe giet dat no krekt juster? Naam Emke it ek noch net op foar dy smjucht? Ferduld - no stie it him allegear wer klear foar de geast. Wacht - efkes it krûkje, dan koe er wat helderder tinke. Sa - ris efkes sjen - ja wis - no wist er it wer.

As itliuwinne hie se foar him stien. Hy heart wer har wurden: "Harke komst hjir hjoed net om syn sinten. Harke kriget hjoed net dien". Mar hoe koe soks? Wiene dy beide it dan faaks al iens? Och hâld op; Emke - hja mocht dan goed fjirtich wêze, mar hja wie noch altyd in kreas frommes. Sy soe it dochs net oanlizze mei in arbeider, dy 't har heit hast wêze koe. Boppedat hie dy ek noch in wiif en in team bern. Hy kaam der net út.

Teade fernimt net iens, dat it ljocht wurdt. It fûgelguod wurdt wer warber. Hy hat ek net iens murken, dat rûnom yn 'e kontreien it ratteljen fan molkkarren, mei amers en busen al in skoft te hearren is. Hy rint mar doelleas fierder, klaut hjir en dêr oer in hikke en set gauris it krûkje oan 'e mûle. Stadichoan kriget de alkohol mear yn aksje en it trochsicht fan Teade wurdt navenant lytser. Lykwols, hy jout it noch net oer. Gjinn wûnder, dat yn sa 'n site-waasje syn stúdzje in tal útsûnderlike konklúzjes oplevert. In wat helder momint hat him noch wat yn 't sin brocht. Net wat Emke sein hat oer syn eigen hâlden en dragen komt him yn 't sin - nee, har lêste mannich wurden sjitte him ynienen as in wjerljochtslach yn 'e holle. "Ik meitsje my hjir baas" en "dêr is de doar".

Hy is suver wiis mei himsels dat er dizze wurden noch sa moai op tiid wer betinke koe. As er no ek noch útfynt, wat dat sizzen presys betsjut, dan wit er teminsten, wat him te dwaan stiet. It koste in moai skoftsje en hiel wat slokjes út syn krûk, mar doe wist er dan ek krekt, hoe 't it yn innoar siet.

Earne yn 'e Brandemieden joech er him del. Yn 'e smoute fan in brede seame reid gie er sitten tsjin de stam-

Hy, Teade, moast de doar út, dat wie wol dúdlik; dat hie Emke mei dyselde wurden sein. En dan koene se de plannen, dy 't se tegearre makke hiene, wiermeitsje. "Ik meitsje my hjir baas", dat sei se dochs.

No, se soe wol de lânrou bliuwe, mar se liet fansels in rintienerswent oan d'oare kant fan de wei sette en dan koe Harke as setboer op 'e pleats. Dat hiene se moai betocht, dat moast er tajaan. Se hiene har lykwols wat te gau bliid makke, want hy, Teade sels, soe hjir efkes in skoatteltsje foar strike.

En dat moast dan no ek fuort mar wêze. Noch ien slokje - hea - wie dat ding no al leech? No, dan hie dat frommes fan Rispens him ek moai te pakken hân. Mar hawar, earst it kerwe ôfmeitsje, letter soe er it dat fanke wolris goed yndruie.

Moedich, mar al wat stoattelich sette hy op 'e pleats ta. Doe 't er yn 'e jister wie, hearde 'r in karre oankommen. Hy draaide him om; doe seach er Harke, dy 't werom kaam fan it melklân. Hoe bestie it - juster hie er dy man dien jûn en dêr siet er wrychtsjes op 'e melkkarre as wie er de boer sels. Sjoch jo no wol, krekt sa 't er tocht hie. Mar dit wie neat net sa slim, no koe er fuort mei dy "setboer" ôfweve.

Wat knoffelich rekke Teade oer de hikke fan 'e jister en doe stoatskaafde hy op 'e lytshúdoar ôf. Dêr fûn er op 'e taast de heksebile en mei dat stik ark yn 'e hân bleau er om 'e hoeke fan de doar stean.

Harke, dy 't de boer wol stuitsjen seach, wist net wat er hjir fan tinke moast. It like him ta, dat der drank yn 't spul wie, mar dat wie al nuver, want deis fernaam men dat oars net, de lêste tiid en dan sa ier yn 'e moarn. Hy ried mei 't spul it hiem op, die de hikke ticht en it hynder sette wer oan. Hja rieden flak njonken it lytshús lâns, mar hy seach de boer net. It makke him ek neat út, wat dy dêr moast.

Sa 't de karre foar de doar lâns ried, hompte Teade nei bûten, swaaid de bile omheech en die doe in pear hastige, ûnwisse stappen en... sloech ta. Harke hearde wat; sa 't hy de bile boppe him seach, raamde hy in tuolle en sprong fan de karre. Op 't selde stuit, dat de bile triljend yn it foarkret sloech, feegde Harke mei de tuolle fan him ôf. Teade foel as in blok foaroer.

Alhiel fan 't sintrum kaam Harke yn 'e foarein. Emke wist net, wat se hearde, doe 't Harke yn 't koart fertelde, wat der bard wie. Tegearre wisten se him binnendoar te krijen. Doe de dokter derby en dy ornearre - de plysje moast ek komme. Dit wie

ommers neat oars as in moardoan-slach.

Dizze man wie net mear fertroud. De bile, dy 't noch rjocht op en del yn 'e planke stie, wie it dúdlike bewiis en nimmen soe it Harke kwea ôfnimme, dat dy de oanfaller in reis mei de tuolle jûn hie. Dêr kaam in gerjochtlik befel, dat Teade opnammen wurde moast yn in gesticht.

It duorre tiden, ear 't hy de klap wat teboppe wie, mar ek dêrnei wie er alhiel yn 'e war. As Emke mei ien of mear fan de bern him ris opsocht, dan neamde hy har altyd "lânrouwe" en ek alle kearen weroan frege hy, hoe 't it mei de "setboer" gie. Emke wist net, wat se dêrfan tinke of sizze moast, mar gâns letter heardde se fan de dokters dêrre, wat Teade him nei alle gedachten fêst yn 'e holle set hie. 't Wie noch mar de fraach, oft hy dy ideeën ea wer kwytreitsje soe.

Sa wie in lijenswei begûn, dy 't mear as tweintich jier har libben fergalje soe.

It selde jier, dat Teade nei dat trelit sa hommels fuortrekke wie, troude Bouwe mei Antsje Rispens. Emke mocht der wol oer, dat se no teminsten in buorrou hie. Oant no ta hie se altyd alles allinne ferkropje moatten, want oan Bouwe hie se ek net it measte hân. Antsje wie wol sa 'n tweintich jier jonger, mar hja koe wol aardich besteklik prate en ek mei de opwaachsje famkes koe se omraak oer de wei.

De tiid stie net stil. Dan wie Teade ris in skoftsje thús, mar dat duorre meast net sa lang.

Emke sjocht harsels mei har fiif bern wer by de tafel sitten. Aldjiersjûn fan 1863.

Hja soene gear oer in Nijjerswinsk foar heit. Ien fan de bern hie út west om sa'n blêd mei in fleurige rânne. En doe moast der fansels ek wat opskreaun wurde. Wa soe dat dwaan? Dat makke net út, want hja koene allegearre wol moai skriuwe. Sa goed it har foarstie, hie Sytske dêr doe oer gear west. Doe moasten se har nammen der ûnder skriuwe en hielendal ûnderoan hie se ek har namme set. Net, dat se him noch seach as har man. Nee, hy wie foar har in pasjint en it iennichste, wat hja fiede wie begrutsjen mei in man, dy 't syn eigen libben knoeid hie en dat fan oaren dêr by.

Doe 't de brief klear wie, woene se ek in bytsje feestlik de âldjiersjûn betinke. Mem en de grutste dochters krigen wat "boerejonges", rezinen op brandewyn; Antsje, de jongste,

De Nijjerswinsk hjirnjonken is mei noch twa oare yn besit fan frou Mulder yn Twizelerheide; Hja hie se oprôle yn in koker en twa fan de trije wiene hast net mear te lêzen. Dy ha ik doe foar har mei swarte inkt letter foar letter oertekene; no hingje se alle trije, kreas efter glês, by har en de bern wer oan 't lewant. Benammen dizze fan 1864 spriek my tiige oan, om 't de fertrietlike site-waasje fan dit gesin yn dy jierren sa dúdlik werom te finen is yn de tekst, dy 't hjir troch de bern sels op papier set is.

De famkesnamme fan frou Mulder is Johanna Antje van der Werf. Hja is út 'e neiteam fan Antsje, de jongste dochter fan Teade en Emke. Hja is de iennichste neikommeling, dy 't de fan "van der Werf" noch draacht. Hoe 't dat sit, dêr kom ik noch wol op werom.

mocht ek ien priuwe, mar dy loek sa'n raar gesicht, dat mem mar gau in hege romer mei moaie reade likeur fan har delsette. "Suertsjewetter" gnûfde Durk, mar mem sei: "Hâld dy stil, jong: hjir leave, moast ris sjen, dit is in echt dames-slokje".

Durk sels woe mar in gleske âlde kleare ha. Mem seach der al wat mei in skean each nei, mar earst sei hja der neat fan. Doe 't de fammen har twade glês leech hiene, woene se mar fan kant, mar Durk bleau noch wat hingjen en tape der noch mar ris ien yn.

Mem hingele wat om yn 'e koken, seach noch ris yn 'e keamer. Hja woe oars ek wol op bêd, mar hja woe Durk ek wat yn 'e gaten hâlde. Doe seach se, dat Durk wer in taast die nei it krûkje. Hja wie fuort beret. Hja lei de hân op syn earm en sei: "Net dwaan, jonge; in slokje, dêr ha ik neat op tsjin, mar dû moast dy al oan 'e mjitte hâlde. Dû wist, wat jim heit himsels oandien hat. Tink der om, datst net deselde wei giest".

Durk sei neat, gie oerein om op bêd, mar hja fiede, dat er inderlik de stikels opsette. Hja suchte djip.

Ridlik gau dêrnei krige Grytsje ferkearing mei Jacob Foppes van der Ploeg út 'e Koaten. En net lang dêrnei fertelde Durk, dat er wat omgong hie mei in faam út Stynsgea. Dy hiet Fokje en hja wie in dochter van Jan Annes Kloosterman en

*Nieuwjaarswensch
aan onzen beminden Vader!*

Zoo is dan weer een jaar verdronen,
Met al zijn blijzaken en verdriet;
Gelyk een schaduw vloog het heen en
En zond het weg in 't eindloos niét.
Zoo blijft de tijd zich rustloos spoedens,
Zoo wuiften zich de jaren af;
Gods zorg bleef echter ons behouden
En spaarde ons nog voor dood en graf.
Het gaf 't by droefheid ons in 't herte,
Maar toch, wij weten 't, God is goed
Zijn wysheid weet of vreugd of smarte,
Hij ons het meeste voordeel doet.
Zie hier de wensch dan, lieve Vader,
Die uwe kinderen 't diert;
En die, dit smeken wij te gader
Door God genadig word' gezien—
De Keer den uwen 't u diertbaar lewen.
Doe leren ons zo lief en waard,
En wil 't spoedig weer hergeven,
Wat 't thans nog ontbrekt se aard,
Oun Vader! kunnen we 't vermaaken
En hart' gij en ons medien weer,
Zien groter zegen kunnen w' achten,
Hij smeken zulks van God den Heer.

Wijzel. H. T. v. d. H. G. T. v. d. H. S. T. v. d. H. C. T. v. d. H.

4 January 1864

E. St. J. p. k. m. e.

Nieuwjaarswensch aan onzen beminden Vader!

*Zo is dan weer een jaar verdwenen,
Met al zijn blijdschap en verdriet;
Gelijk een schaduw vloog het henen;
En zonk het weg in 't eindloos niet.
Zo blijft de tijd zich rustloos spoeden,
Zo wisselen zich de jaren af;
Gods zorg bleef echter ons behoeden,
En spaarde ons nog voor dood en graf.
Wel gaf Hij droefheid ons in 't harte,
Maar toch, wij weten 't, God is goed.
Zijn wijsheid weet of vreugd of smarte,
Aan ons het meeste voordeel doet.
Zie hier de wensch dan, lieve Vader;
Die Uwe kinderen U bien,
En die, dit smeeken wij te gader
Door God genadig 'word' gezien
De Heer dan spare Uw dierbaar leven;
Dat leven, ons zoo lief en waard,
En wil U spoedig weer hergeven,
Wat U thans nog ontbreekt op aard,
Dan Vader! kunnen we U verwachten.
Dan keert Gij in ons midden weer,
Geen groter zegen kunnen w'achten;
Wij smeeken zulks van God den Heer.*

D. T. v.d. Werf

G. T. v.d. Werf

H. T. v.d. Werf

Twijzel S. T. v.d. Werf

1 January 1864¹ A. T. v.d. Werf

E. A. Sipkema

stemming gevende, verklaarde, samen met de bruid dat de vader der bruid in de onmogelijkheid verkeert ten gevolge van krankzinnigheid om zijn wil te verklaren".

Doe 't de akte fan Durk en Fokje lêzen waard en it oan dat stik ta wie, hie se wol roppe wollen: "Slach mar oer, dat witte wy no wol", mar se hâlde har stil. De jûns nei de brulof, stieken de beide jongtroude pearren elk nei syn eigen takomstich stee.

Jacob en Grytsje kamen yn 'e Koaten en it oare span bleau yn Twizel in eintsje fierder de buorren yn. Doe hie se mar ien hope; dat it dizze jongelju goed gean soe. Benammen siet se yn noed oer Durk en Fokje. It bern wie noch sa jong, noch mar njoggentjin. Se hie har ek noch warskôge en har frege, oft se it wol oandoarst. Mar blier hie it fanke sein: "O ja, hear, Durk hat my tasein, dat er de drank stean lit, sa gau as wy trouw binne". No, de jûns fan de trouwerij hie er al safolle hân, dat er it paad eins net mear rjocht hâlde koe. Dat hie Fokje net ferwachte en se naam him dêr oer geweken. Hy besloech it mei de gek en bewarde, dat dit foargoed it ôfskie west hie fan syn frijfeintetiid.

Al hiel gau die bliken, dat mem net om 'e nocht har soargen makke hie. Durk gie deselde wei as heit. By Fokje har folk wisten se it klear te krijen, dat hja te plak koene op in spultsje op Reahel. Hja tochten, dat Durk wol wat ynbine soe, as er mar oanslach hie op in bedriuw. Mar der wie gjin salve oan te striken. Fokje besocht it noch ien en oare kear, mar it waard al mar slimmer. 't Kaam sa fier, dat er syn hannen net iens thúshâlde koe en dan waard Fokje ôftichele.

Doe boarge se net lang mear. Se drige ek net fan dit of fan dat - nee - samarnienen wie se der net mear. Op 16 maaie 1868 wie hja by heit en mem moedich ta de doar útstapt. Goed twa jier letter op 30 juny 1870 komt hja der wer yn.

Heit en mem steane ferslein. Is dat harren dochter, harren fleurige bliere Fokje? Hja wisten, dat it net rjocht akkedearre tusken dy twa. Mar dit hiene se net ferwachte. Fokje is deselde net mear. Har eagen sparkelje net mear fan libbenswille, hja lit de holle hingje, hja rint der by as in sloofke. Hja is no ien en tweintich, mar ien, dy 't har sa rinnen sjocht, soe har fiiftich jaan.

Heit en mem dogge der alle sier en tier oan, om har wer wat op te fleurjen, mar it slagget net. Har libbensdream, al har idealen en ferwachtings binne fernield, oan gruzels

slein. Hja hat gjin moed mear. Hja is net mear ta de doar út te krijen en nei in skoft komt de dokter oer de flier.

En dan giet it stadich-oan efterút. Op 21 septimber 1874 giet har libbenslampke út as in kears, dy 't opbaarnd is. Doe 't Emke der fan heardede, dearde it har oan. Sa 'n skoander jong libben!

Fokje har sweager, Ate Atzes de Vries, dy 't mei har âldere suster Maaïke trouw wie, stiek de 22 ste septimber nei Bûtenpost, om dit stjergefal oan te jaan.

By Jacob en Grytsje gie it lykwols mar bêst. Dêr kamen al ridlik gau in keppeltsje bern. En der wiene fansels mear dingen, dy 't fleur en kleur brochten, ek yn Emke har libben. Sa troude har dochter Sytske yn 1873 mei Wytse fan Jan Hendriks Binne-ma. Ek dêr kamen twa berntsjes, in Jan en in Emke. Sa no en dan kaam der al ris in beppesizzer oer de flier en och, wat wie se dêr wiis mei. Sa kaam der dochs noch in bytsje lok yn har fertrietlike bestean.

Want dy skaadkant bleau der aloan. Jimmer wie der wol wat. Sa wie Teade yn 1870 ûnder curatele fan har kommen. Dêr hie se al sa 'n arge-waasje fan hân, doe 't Sytske har trou-akte foarlêzen waard. Dat moast fansels wer breed-út dêryn. Se wit út 'e holle noch wol, wat der stie: "zijnde de vader onder curatele gesteld en dientengevolge niet bevoegd ten opzichte van dit huwelijk zijn wil te verklaren".

Emke glimket wat wrang. Hoe soe dy man noch prate oer wat er al of net woe. Hy woe omers neat mear en hy koe ek neat mear. Doe 't de dokters dan ek ornearren, dat Teade skoan thúshersoarge wurde koe, frege se de bern, wat dy der fan tochten. Sytske seach noch al wat apen en bearen, mar dy wie trouw en hie der yn wêzen net sa folle mei te krijen. Houkje, dy 't meastal by omke Auke en muoike Houkje oan 'e Beywei ûnder Augsbuert tahâldde, sei, dat se it bêst fûn, mar meihelpen soe, wat har oangie, net folle fan komme, want muoike wie syklik en koe har eins gjin dei misse. En Antsje, de jongste wie noch by mem yn 'e hûs en dy ornearre, dat se it tegearre skoan oan koenen en as it al nyppe, - no, dan soe muoike Antsje - hjirnjonken, ek fêst wol in hân útstekke wolle. Dat sadwaande kaam Teade wer op it âlde stee, wêr 't er ryklik tweintich jier earder foar de earste kear fuortbrocht wie nei dy klap mei de tuolle.

Spul hiene se hielendal net mei him en hiel folle drokte ek net iens. Hy siet, wêr 't er siet en hy kaam amper

Martsen Klazes Bosma. Emke kaam mei de tiid ek yn 'e kunde mei Jacob syn âlders; dat wiene Foppe Jacobs van der Ploeg en Antsje Ritskes Kloosterman. De beide jonge spantsjes woene mar tagelyk trouwe en dat soe dan wêze op 16 maaie 1868.

Der lûkt in glimke oer Emke har antlit, as hja wer tinkt oan dy dei. Hja sjocht dy beide jonge breidspearen; hja sjocht al dy bliere brulloftsgasten. Hja sjocht, hoe 't se alle-gearre meinnear oankamen by it gritenijhûs en dan belûkt har gesicht.

Hja sjocht harsels der sitten - allinne. Oan de iene kant de âlders fan Jacob Foppes, oan de oare kant Fokje har heit en mem en sy dêr tuskenyn - allinne!

En doe waarden de akten foarlêzen. Earst dy fan Jacob en Grytsje. It waard mar wat ôffraffe, alles op ien en deselde dreuntoan. De measte oanwêzigen soene it misskyn net iens heard ha; it heardede der no ienkear by en men wist omers wol, oer wa't it gie. Mar hja hie it wol heard; 't wie, as krige se in klap foar de holle: "de moeder der bruid, bij dit huwelijk tegenwoordig en daartoe hare toe-

út it stee. Mei iten en drinken moast er wat holpen wurde. Prate die er eins ek net mear. Soms grommele 'r wat yn him sels en ienkear miende Emke, dat se him "Lânfrouwe" preuvelfen hearde, mar it koe ek wol ferbylding west ha.

Op 2 febrewaris 1876 ferstoar Teade. Emke wie net fertrietlik. Foar har wie it in pasjint, dy 't se in pear jier fersoarge hie. No wie er wei en sy krige wer wat mear tiid foar oare dingen. Se koe no ek makliker fan hûs, dat se sette gauris nei de Koaten. Och, wat mocht se dêr graach in skoftsje wêze. De âldste bern fan Jacob en Grytsje giene al nei skoalle, mar de beide jongsten kamen beppe al yn 'e mjitte, as se dêr it hiem opstapte. Foppe waard al sa'n proastich baaske en Sytske, de jongste wie sa'n leaf lyts ding. Dy praatte hûndert út en frege beppe it himd fan 't gat.

Ek stiek se gauris efkes nei Wytse en Sytske. Dy wennen sa tichtby, suver flak by it spul fan Ritske Kloosterman, dat se rûnen gauris wat troch- innoar. Emke fleure suver wat op yn dy tiid. Allinne Durk - dêr pakte se noch wol mei om. Hja seach him nea, mar hja hearde sa hjir en dêr wolris wat. Hy húsmanne dêr no al in jier as seis, sân allinne om yn dat spultsje op Reahel. Hja hie heard, dat er himsels heal ferkomme liet. Men seach him eins nea op it lân en der kaam gjin minske oer de flier. Wat dit op 'en doer nochris wurde moast, hja wist it net.

Likegoed wiene der oare dingen, dy 't har omtinken fergen. Houkje en Antsje, har jongste dochters kamen mei it nijs, dat se ferkearing hiene. Antsje hie kunde krige oan in jongkeardel, Harm Douma en dy wenne yn Ingwierrum. Houkje fertelde oer har feint. Albertus Smit hiet er. Hy wie in soan fan de húsdokter yn Burum. En beide fammen seine der fuort by, dat se net withoelang ferkearing ha woene. No, dat wist mem dus mar en hja fûn it net iens slim. Wolnee, as dy fammen aast goed en wol trouw wiene, dan hoegde se dêr teminsten net mear oer yn te sitten.

Emke har gesicht ferlûkt no slim. Se krimpt yn inoar as hie se pine. Dat hat se ek, allinne it sit net yn har lea - it sit djipper. Is 't in wûnder?

Nee, dan sjocht men út nei in brulof, misskyn wol twa... en wa hie tinke kinnen, dat sy earst noch in reis nei it tsjerkhôf meitsje moast. 't Wie Sytske, dy 't sa hommels weirekke wie, dat net ien krekt wist, hoe as wat. Wytse wie oanfleanen kaam. Mem moast gau meikomme, der wie wat mei Sytske.

Doe 't hja oer de wei rûnen, kaam dokter har al efterop mei syn rydtúchje. Tagelyk stapt hja ta de doar yn. Dokter hie net lang wurk. Hy draaide him om en hja liezen yn syn eagen, wat er sizze soe. Sytske wie wei, njoggen en tweintich jier, noch mar fiif jier trouw, twa noch sokke lytse bern. En dêr stie Wytse - dit gie te hurd; it woe him net oan, dat dit wier wie. Hja, Emke, hie de lieding nommen; dingen, dy 't dien wurde moasten, koene net wachtsje. Hja wist net hoe, mar hja wiene dy dagen trochkommen.

Op in ný wie it skaad oer har libben fallen en no swierder as ea te foaren. Hja wie earst nacht en dei by Wytse bleaun. Dy lytse harterkes koene mem sa min misse. Dan moast sy har plak mar ynnimme. It soe net tafolle mar se soe har bêst dwaan.

As spile de divel dermei, doe kaam der noch in slach oerhinne. Sytske wie ferstoarn op 19 maart 1878 en goed trije moanne letter, op 30 juny dêr stie Durk ynienen oer de flier.

Hja wie krekt in middeisskoft op har eigen pleats. Antsje rêdde har oars hiel aardich mei de saken dêrre, mar der wiene safolle dingen, dêr 't om tocht wurde moast. Dat sa no en dan bepraatten hja tegearre dy dingen en dan wie Bouwe der meastentiids ek by. It wie op 'e neimiddei: Bouwe wie te melken en Antsje skrepte efter om; doe hearde se de doar en dêr slofte ien troch de gong. Hea, wa mocht dat no wêze? Doe gie de koksdoar iepen en doe skille hja efkes tebek. Wat moast sa'n swalker hjir, hie dy man net fetsoenlik folk roppe kinnen by de doar? Rûch yn 't burd, de klean by de gatten om ticht. Hja soe krekt fan wâl stekke, doe die de man noch in stap nei foaren en kaam er wat mear yn 't ljocht. Hja hâldde de siken yn. Wie... wie dat Durk? It wie Durk, dat seach se no wol, mar se koe it hast net leauwe. Wat seach er der út. De eagen djip yn 'e holle. En dy geizige kleur op syn gesicht. Hy stie op syn skonken te triljen, en hy hâldde him sa stiif beet oan de post fan de doar, dat syn knokkels der wyt fan waarden. Yn ien eachopslach seach se dat allegearre.

Dy jonge wie deasiik, dat wie dúdlik. Hoe lang wie dit al sa? Op 'e begraffenis fan Sytske hie er net west. Doe hie se har der suver lulk om makke, mar no koe se it begripe. Dit wie net fan de iene dei op 'e oare sa kommen.

Hja holp him yn in noflike stoel. Hja sette gau wat molke op it fjoer. Hy moast wat waarms ha. En Antsje moast om dokter út. Dy jonge, wat hie er har wat oandien, wat hie er allegearre net oanrjochte. Mar no wie er ynein, no kaam er thús, thús by mem. Se wie der suver bliid om - hy

hie ferlet fan mem, dat die har goed.

Wylst Antsje om dokter wie, wie it Durk sels, dy 't mem rimpel wekker skodde yn har moaie winskdream. Sels dit waard har net gund.

Hja hie him in kûm hjitte molke yngetten en soe him wat helpe by it opdrinken. Suver batsk warde hy har ôf. Doe taaste er nei de binnenbûse en helle in plat krûkje foar it ljocht. Mei triljende fingers makke 'r it iepen en sette it oan 'e hals. Hja besaude har. "Werom bist hjir dan kommen? Wat hast hjir mei foar, Durk?" hie se frege. Syn andert die de doar ticht. "Wat tochten jimme, dat ik dêr as in hûn deagean en ferrotsje woe?"

"Jimme, seit er", tocht Emke, "hy sjocht my net mear as mem; hy liket krekt op syn heit, dy tocht ek altyd allinne om himsels".

Doe wist hja, wer 't se oan ta wie. Durk hie gjin ferlet fan in mem, nee in ferpleechster, dêr koe er wol mei ta. Hawar, hy soe syn sin ha. Dizze teloarstelling kaam sa hurd oan, dat se it gefoel hie, dat har hert yn in klompe iis feroare. En fan dy oere ôf hie se wer in pasjint yn 'e hûs. Hy lei meast op bêd en as er der al ôf kaam, strûnde hy wat yn 'e hûs om. Bûtendoar liet er him net sjen. Yn 'e lette hjerst troude Houkje, dy 't de lêste jiermannich nei it ferstjerren fan muoike, húshaldster west hie by omke Auke, mei Albertus en yn maaie 1879 wiene Harm Douma en Antsje ek de lange hier yngien. Doe moast se sels wol wer mear tasicht hâlde op har eigen bedriuw, mar dat koe no ek, want al in skoftsje help it âldste famke fan Wytse syn âldste suster Heabeltsje mei yn it húshâldinkje. Se hiet Tryntsje en koe omraak mei de beide lytse pjutten oer de wei. Lyts oardeljier hie hja no almeast mei har "pasjint" allinne yn 'e pleats tahâlden. Dokter kaam út en troch noch ris oan. "Hjir is gjin krûd tsjin woetsen", sei er, "syn lever lit it ôfwitte, dat it sil net lang mear duorje". D'oare deis al waard it hurd minder, de eagen stiene him glêzich yn 'e holle en hy waard sa giel as saffraan. Hja koe him neat mear takrije. Altemets makke hja syn lippen in bytsje wiet. Mear koe se ek al net dwaan.

Justerjûn, doe 't se op bêd soe, hie se noch efkes by him sjoen; hy lei sa stil en bytiden wie it krekt, as sykhelle hy al net mear. Mar dan hearde se him wer rocheljen. Hja fertroude it net, dat hja hie de klean wer oandien en wie by him sitten gien. Yn 'e ne nacht waard syn sykheljen tige ûnregelmjittich. Dan wie it in hiel skoftsje stil en dan ynienen helle er safûl yn, dat it suver in fluitsjend lûd joech. Dat duorre sawat in heal oere en doe kaam der in djippe sucht. Syn hiele lichem trille en skodde en doe

ynienen lei er stil. Hja wist it - Durk wie wei.

Doe 't hja bûten kaam, wie Bouwe warber mei it melkersark. Tige rêstich sei se, wat der sein wurde moast en gie wer yn 'e hûs. Bouwe makke der fuort wurk fan. Noch gjin oere letter wiene der al twa froulju, dy 't op har buorren wennen, om de ferstoarne te beklaaien. Nei melken kamen Bouwe en Antje om it ien en oar mei har te regelen. Op 'e middei brochten de timmerman en syn feint de kiste. In pear fan de buorlju wiene der foar om Durk yn de kiste te lizzen. Hja hiene ek de skammels meinommen, dêr 't de kiste op stean moast.

Doe waard it stil op 'e pleats. De buorlju rûnen net sa hurd. Se wisten eins net, hoe 't se hjirmei oan moasten, dat se seagen earst de kat mar wat út 'e beam. Emke wie der tankber foar.

Op 'e middei stie se efkes bûtendoar. De sinne stie heech oan 'e loft en alles stie yn folle pronk. De apels yn 't hôf begûnen al wat te kleurjen. 20 augustus, noch folop simmer, libben, ljocht en ûnthjittings. Mar yn har hert wie it neare nacht; dêr bearden de stoarmen fan de hjerst, fan delgong, ferneatiging en dea. Hja koe it net úthâlde yn dat bliere ljocht en suver hastich gie se binnendoar, mar ek dêr seach se noch de sinneglimkes op it koperwurk, hja seach de reinbôchjes op it behang, dy 't dêrop spegele waarden troch de beslipe rûtsjes fan de kast. Doe gie se nei de foarkeamer. Dêr wiene de blinen ticht.

Suver mei in skok komt se ta harsels. Har iene hân leit noch op 'e kiste, de oare yn 'e skurte. Hoe lang sit se hjir al. As in film hat se har hiele libben foarby gean sjoen. Alle ferskrikkingen, alle ellinde, alle noed en soarch hat se wer trochmakke alle inderlike pine hat se op 'n nij field en dochs kin se net gûle. Har eagen binne droech. Har eagen binne kâld. Har mûle lûkt strak.

De keamersdoar giet foarsichtich in eintsje iepen. Hja fernimt it net. Sêfte fuortstapkes komme wat ûnwis op har ta. Hja fernimt it net. Dan ynienen - fielt hja in waarm hantsje op har kâlde hân yn 'e skurte en in stim seit sêft: "Beppe?"

Wat alle bylden fan de lêste oeren, wat alle oantinkens út it ferline net koene, dat kinne dit waarm hantsje en dit sêfte stimke al.

Triennen baarne har no ta de eagen út. Der liket in daam troch te brekken, in daam, opboud yn lange jier-

ren fan teloarstelling op teloarstelling, fan dreamen, dy 't op giene yn reek, fan ferwachtings, dy 't net útkamen. En de triennen streame.

Hja gûlt, net lûd, net ferheftich, mar stil. Sa gûlde se ek, doe 't se de ring fan Teade opburgen hie yn de kast. Doch is it oars no.

Doe hie se gûld, om 't se har lêste hope kwyt rekke wie. Doe hie se gûld, fan wanhope.

En no - no gûlde se, om 't dat waarme hantsje har dúdlik makke, dat se dochs noch hope hawwe mocht.

It famke, suver wat fan 't stik troch dizze reäksje, woe al hast har hantsje werom lûke, mar doe fielde se, dat der in earm om har hinne slein waard en dat "Beppe" mei d'oare hân oer har holle aaide.

"Beppe, seist?" Emke sei it hiel súntsjes. O, dat Tryntsje har samar Beppe neamde! Dat hearde hja Jan en Emke altyd sizzen, dat dêrom sei hja dat dan ek fansels. No ek wer: "Beppe, omke Wytse is hjir mei de lytse bern. Komt Beppe ek?"

Op 'e nij krige hja de triennen yn 'e eagen, mar hja seach, hoe ferheard Tryntsje seach, dat hja striek gau de hân oer de eagen, drukte it bern stiif tsjin har oan en sei: „'t Is wol goed famke, 't is goed leave, kom mar". Tegearre stapt hja ta de keamer út.

Lytse ferantwurdig

No't jimme dit allegearre lêzen hawwe, moatte jimme der goed om tinke, dat dit in ferhaal is. Ik hie in ramtwurk fan feiten, lykas datums fan berte, houlik en ferstjerren, fan de draverij yn Ljouwert, de Nijjerswinsk fan 1863, de houliksakten fan de bern, it ûnder curatele stellen en al dat soarte dingen. Oan 'e hân fan dizze feiten ha ik myn fantasje wurkje litten, om der in lêsbere gehiel fan te meitsjen, mar dat wol fansels net sizze, dat it allegearre krekt sa bard wêze sil, as ik it beskreaun ha. Ik ha allinne besocht om oarsaken en gefolgen min of mear logysk mei innoar yn ferbân te bringen en dan docht men in kar.

Meikoarten komt der noch in (wat koarter) ferhaal oer in ferdrinkingsgefal. Ek dêr gean ik út fan in tal bekende feiten en fierder meitsje ik my der in foarstelling fan, hoe't ien en oar dan bard wêze kin. De bedoeeling fan dizze stikjes is dan ek, dat jimme dy lêze sille krekt lyk as jimme in roman lêze, of in koart ferhaal út 'e krante.

Eigen tekening.

De pleats, dêr't him dit allegearre ôfspile, stie der yn 1957 sa by. Jierren en jierren lang wennen der faak twa gesinnen yn 'e foarein en foar yn 'e skuorre.

Houkje Smit-van der Werf, de trêde dochter van Teade Sjouke Durks van der Werf en Emke Andrys Sipkema.

Nei dit ferhaal oer Emke, sil ik no noch it ien en oar fertelle oer har lêste 8 libbensjierren en wat se yn dy tiid noch allegearre mei makke. Har suster Tryntsje wie yn 1868 al ferstoarn en dy har man Sjoerd Harts

Boersma wie yn 1879 weirekke. Sytske wie al wei. Durk wie der net mear. In stamhâlder wie der net, want Durk en Fokje hiene gjin bern krige.

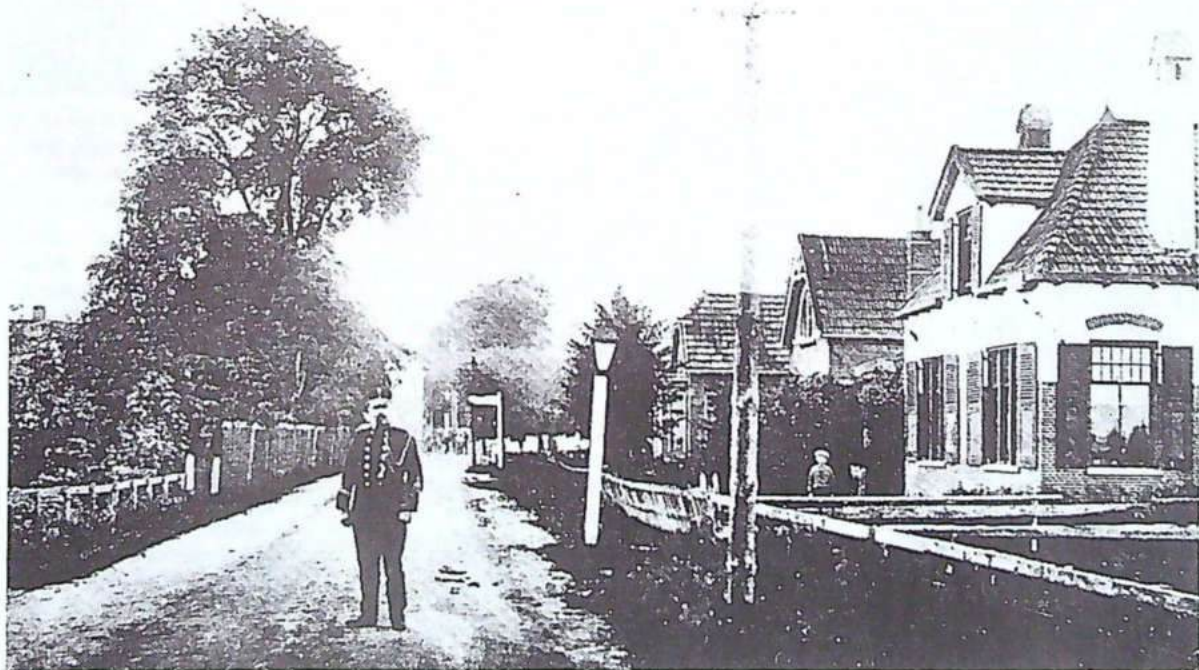
Houkje en har man Albertus Smit, buorken yn Kollumerpomp. Hja kriegen trije dochters: Emke, Aukje en Regnera. Emke troude mei Klaas Rispens. Hja hawwe yn Muntsjesyl

Emke Smit troude mei Klaas Rispens. Har dochter Houwina (neamd nei Houkje) is troud mei Klaas Feitsma. Hja wenje noch yn Bûtenpost.

buorke. In dochter fan har, Houwina troude mei Klaas Feitsma. Dy ha ek yn Muntsjesyl buorkerij hân, mar hja wenje no yn Bûtenpost, oan de H. Sytstrastrijtte. Klaas en Emke hiene noch twa bern. In soan Sybrand Durk, dy 't troud wie mei H. J. M. B. Scholte. Hja hawwe yn Diepenveen wenne, mar binne beide al wei. En ek noch in dochter Katrine

Kuipersweg - Bûtenpost.

Dit is it hûs fan de dames Smit oan de Kuiperswei yn Bûtenpost. No stiet de Rabobank op dit stee. Midden op 'e wei stiet plysje Jan de Waard.

Elizabeth, dy 't noch yn Diepenveen wennet. Hja hat troud west mei Bart Hendrikus Molanus. De oare beide dochters fan Albertus en Houkje, Aukje en Regnera (dy wie neamd nei Albertus syn heit Regnerus Smit, de húsdokter fan Burum), hawwe net troud west. Nei it ferstjerren fan har man hat Houkje noch tweintich jier mei dizze beide dochters oan de Kuiperswei te Bûtenpost wenne.

Aukje (l.) en Regnera (r.) Smit, dy 't tweintich jier mei har mem Houkje Smit-van der Werf wenne hawwe yn it hûs "Bellevu" oan de Kuiperswei te Bûtenpost. Letter wennen hja dêr tegearre.

Noch in foto fan Houkje Smit-van der Werf. Hja wie doe al wer wat jierren âlder.

Antsje, yn 1879 troud mei Harm Douma, stiek nei de brulloft deselde jûns noch mei har man nei Ingwierum. Dêr setten se op in lyts bedriuwke út ein. Yn datselde jier krigen hja har earste bern; it wie in famke, in lytse Emke, neamd nei beppe. Dizze Emke hat letter troud west mei

Durk van der Meer. Hja hawwe yn Burum en Droegeham wenne en binne yn 1957 en 1955 beide stoarn yn it "Wilhelmina rustoord" yn Grinzer Pein. Ek dit houlik bleau sûnder bern.

Antsje Douma-van der Werf, de jongste dochter fan Teade Sjouke Durks en Emke Andrys Sipkema.

Harm en Antsje ferhuzen om 1880 hinne nei Sybrandehûs. Dêr stiet er te boek as lânbouwer. Yn 1881 wurdt hjir Jacob Douma berne en lyts twa jier letter komt der wer in jonkje en dy wurdt Teade Sjouke Durk neamd. Dizze beide binne om 1909 hinne nei Amearika stutsen.

Jacob Douma, wie bakker yn Amearika. Hy rekke dea troch in ûngelok mei gas yn syn bakkerij.

Hja sieten beide yn it bakkersfak mar binne der ek beide wat raar oan har ein kommen. Jacob, dy 't troud wie mei in Russyske frou en twa bern hie, rekke yn 1921 dea by in gasûntploffing yn syn bakkerij. Teade hat net troud west en dy fûn syn ein,

doe 't er mei in gewear ompielde, dat ynienen ôfgyng. Der wurdt lykwols ek ferteld, dat er himsels tekoart dien hawwe soe fanwege leafdesfertriet.

Teade Sjouke Durk Douma. Kaam om yn Amearika troch in ûngelok mei in gewear.

Emke Douma. Dit is de faam, dy't har mem Antsje oan it lêste ta fersoarge hat. Hja wie doe 38 jier. Tsien jier letter troude hja mei Durk van der Meer.

Yn augustus 1885 ferhúzje Harm en Antsje nei Twizel. Dan stiet Harm te boek as keapman, mar it jier dêr op wurdt er wer boer neamd. Hja wenje dan op itselde stee, dêr 't Sjoerd Harts Boersma en Tryntsje Andries Sipkema ek tahâlden hiene. Tuskenbeiden ha der in pear kear oaren wenne. Hja binne noch mar in pear moanne yn Twizel, dan wurdt der, op 2 des. 1885, in twilling berne. It wiene in jonkje, Durk en in famke, Gerlandtje. It jonkje hat mar njoggen dagen libbe en trije dagen letter stoar ek it oare popke. Yn maart 1886 sette Harm Douma ôf. Hy liet syn frou mei de trije bern sitte en stiek nei it lân fan "dream en

winsken".

Dit soarte dingen pakte Emke fansels ek mei om. Yn 1883 wie har âldste broer Romke ferstoarn en no dizze rebûlje mei Antsje. Hja wie der suver mei oan. Wat koe se der oan dwaan? Antsje woe skiede en makke der wurk fan. It ien mei 't oar waard it Emke allegearre te folle. Op 13 maaie 1888 lei hja de wurge holle del. Hja hie mar sân dagen siik west. Sa kaam der in ein oan dit libben, dat sa 'n bytsje lok kend hie. Hja wie 75 jier wurden.

It grutte fertriet, dat har dochter Grytsje mei har man Jacob Foppes en har bern te ferduorjen krigen, waard Emke besparre. Dat wie yn 1890. It wie 11 desimber en moai winterwaar. Yn Burgum soe in hurdriderij hâlden wurde. Soks wie in feestlik barren en dêr sette dan ek hiel wat folk op ta. Foppe en Sytske, de beide jongste bern fan Jacob en Grytsje soene der ek hinne. Sytske wie alhiel út 'e skroeven. Hja wie sechstjin jier en no mocht se foar 't earst mei it jongfolk der op út. Wat soene se in wille ha. Se koe hast sa lang net wachtsje, dat Foppe ek klear wie.

Doe stieken se tegearre ôf, de redens yn 'e hân. "Foarsichtich hear", rôp mem noch efternei. Hja hearden it mar amper. By de Tilsterbrêge bûnen se de redens ûnder en dêr gie it hinne. It Djip del en doe oer de Burgumer mar. De banen wiene der troch, hja hiene de wyn yn 'e rêch, it iis wie as in spegel, dat hja wiene samar yn Burgum. It waard in skoandere middei. Doe 't it hurdriden dien wie, stiek ik measte folk wer ôf, mar hja woene noch in slach troch de buorren. Doe hja foar it "Rood Hert" lâns rûnen, ornearre Foppe, dat se wol efkes oanstekke koene. Sytske fûn it bêst. O, wat fermakke se har. It striele har ta de eagen út. Foppe rekkene ôf mei de kastelein en hja stapten nei de Burgumerdaam. Hja fernamen fuort, dat it waar omslein wie. De sinne wie fuort en it wie suver wat dizich.

By de feart stiene in pear manlju. Dy kamen op har ta, wylst se mei de redens omskripten. "Woene jim de mar noch op?" frege ien fan de mannen. "No, ja", sei Foppe, "wy moatte op 'e Tille ta, sjoch en hoe soene wy dêr oars komme moatte, as wy net oer de mar geane?" "Oer de wei" andere de man, "wier, jongelju, jimme moatte it net dwaan; de wyn is om en dan sit der daliks beweging yn it wetter. In mar is wat oars as in feart. Rûnom sitte der kistwurken yn 't iis en it soe my gjin nij dwaan, dat der op dy plakken no al wekken lizze".

Sytske woe ha, se soene mar nei goede rie harkje, mar Foppe woe fan

neat witte. "Eh - fanke, dû bist wol wizer, as wy hielendal rinne moatte, dan binne wy in lytse twa oeren ûnderweis; dan witte se thús ek net, wêr 't wy bliuwe. Oer iis binne wy yn in heal-oerke thús, kom mei". Hja stieken ôf. De mánlju op 'e kant seagen har soarchlik efternei en skodhollen. Jongfolk, sjocht gjin gefaar!

Ienkear op 'e mar foel it Foppe net ta. It spegelglêde iis fan fan 'e middei wie no dof en it sloech suver wat klam út. En de dize waard tichter, it wie no suver mistich. En hoe fierder se kamen, hoe slimmer it waard. Somtiden koene se mar amper sjen, wêr 't de baan lei. Hja kamen ek net in minske tsjin, it like as wiene hja tegearre yn dy lytse skiere wrâld, dêr 't mar gjin ein oan kaam. Sytske sei: "Foppe, ik ha in sinesappel yn 'e mantelsbûse; sille wy efkes stean bliuwe? Dan ite wy dy op en wa wit, miskien hearre wy wol in klok slaan of sa, dan witte wy teminsten, dat wy yn de goede rjochting ride. Hja lieten har wat útgliidzje en doe stiene se in amery deastil te harkjen. Neat hearden se, folslein net.

Sytske soe krekt begjinne mei it skien fan 'e sinesappel - doe - bânning - 't wie noait liker, as waard der sketten it rommele noch in hiel skoft nei en hja koene fiele hoe 't it iis trille ûnder dit geweld. Hark, dêr hiene dy mánlju it oer hân; dy kistwurken, dy 't ûntstien wiene troch skean by innoar opskode iisskossen, dy 't sa fêstferzen wiene, waarden no troch de gong fan it wetter mei lûd gebear út elkoar lutsen. Bânning - no fan in oare kant, mar wol folle tichterby. It lûd, dat niis op tonger yn fierte heard, waard no ynienen in ferheftich kreakjen, dat rjocht op har ôf like te kommen. En doe - sa mar ynienen - raasde dat lûd flak foar harren lâns en hja seagen in mánse skuor, dy 't it iis mei in oeribele gong yn twaën spjalte.

Hielendal feralterearre stiene hja, triljend op har skonken, der nei te sjen in skoftsje. En doe sei Foppe ynienen: "Sytske, ik sjoch de baan net mear, hoe kin dat no?" Sa by it gliidzjen wie har oandacht efkes fersloppe; hiene se har earen mear brûkt as har eagen en no... no wiene se de baan kwy. Oan hokker kant wiene se der ôfriden, rjochts of lofts? Se moasten him wer fine, oars koene se wol de hiele nacht yn 't rûn ride. Foarsichtich die Foppe in pear slaggen nei de iene kant - neat; dan mar ris de oare kant oer - ek neat. De streken, dy 't se setten, waarden fuort wei, want it iis wie wiet, dat se koene ek net werom ride by har eigen spoar lâns, dat se al glydzjendewei makke hiene. Hoe 't se ek sochten, der wie neat mear fan te sjen.

Dit wie in ferlegene boel. Hoe moasten se no. Foppe hie ek net folle

mear te keap. Hy wie der ek glêd mei oan. Sytske fernaam dat ek wol en doe tocht se: "Der is mar ien ding, dat wy no noch dwaan kinne - roppe om help - raze sa lûd as wy kinne". Hja sette de hannen oan 'e mûle en skreaude út alle macht mei har heldere famkeslûd: "Hèèèèlp". En doe nochris "Hèèèèlp!!" De holle wat skean, stiene se te harkjen, mar der kaam gjin lûd werom. "Moast ek meidwaan, Foppe" trune Sytske oan. Foppe seach, hoe bang se wie. Sels hie er it ek neat te rom. "Goed" sei er, "toe mar". En doe rôpen en raasden se tagelyk: "Hèèèèlp... Hèèèèlp... Hèèèlûp".

Rûnom stilte. Sytske soe op 'en nij út ein sette, doe pakte Foppe har by de earm: Stil - ssst... hark. En doe - hiel fier út 'e fierte hearden se: "Hèèui, heui". As mesyk klonk it har yn 'e earen. Hark - dêr wie it wer: "Heui... heui". De hannen efter de earen besochten se út it figerlearjen, wêr 't dat lûd weikaam.

Noch mar ris roppe: "Hèèèèlp! "Heui" hearden se, mar oo - wat klonk dat sacht. En doe fuort dêrnei nochris: "Heui", mar no folle dúdliker. De man hie him fêst omdraaid yn har rjochting. It like dêr wei te kommen. Hja rôpen ek wer, sa lûd se mar koenen. Doe rôp de stim: "Ja, no witte wy, wêr 't jimme binne". En fuort letter: "Dit mar út!"

Foarsichtich setten hja út ein. It kreake no wol oan alle kanten, mar it gie goed. Boppe it krassen fan de redens út, koene hja noch krekt hearre: "Dit út!!" Hja waarden no wat moediger en setten de gong der mar aardich yn - Doe ynienen - wat wie dat? Stie dêr wetter op it iis - of wie it in wek? Tiid om him te betinken hie er net, tiid om Sytske te warskôgjen, wie der net. Ynienen skuorde Foppe suver mei in heakse bocht nei lofts. Hy moast dat wetter mije, it like ferduld wol in wek. It wetter bare suver in bytsje.

Sytske, dy 't alhiel net rekkene hie op sa 'n ûnferwachtse beweging oerders, skeat rjochtút, besocht noch Foppe syn jas beet te hâlden, mar it slagge har net. Rjochtút, rjochtoan skeat hja it wetter yn, ek fuort der hielendal ûnder. It wie in wek!! Foppe hie de hakken yn 't iis set, mar hy stie noch mar krekt stil, doe fernaam er al, dat it wetter al oer de redens kaam, dat hy klaude gau in pear stappen efterút.

Dêr kaam Sytske wer boppe. Hja sloech út alle macht mei har earms om by de râne fan it wek te kommen. Dat slagge, mar doe 't se dy iisrâne beetpakte, briek der samar in skosse ôf en hja rekke wer ûnder wetter. Foppe, skjin ferlegen, wist net, hoe 't er hjir mei oan moast. Hie er mar in stôk of in tûke... mar

hy hie neat. En neier by komme koe er ek net. Sa gau er in bytsje foarút skoffele, begûn it iis fuort te sakjen. Hy rûn in eintsje oerside; hjir like it wat better. Hy loek syn jasje út en gie plat op 't liif lizzen. Stikje by bytsje skode 'r, o sa hoeden, wat foarút. Dêr wie Sytske wer by de râne.

Hja hie no allinne de hân op it iis en hja seach Foppe rjocht oan. "Help my Foppe" sei se sûntsjes "o Foppe, help my". Foppe seach dy eagen, grut fan deadsangst; hy hearde har rop om help, mar, o, wat wie se fier fuort. Fêst noch wol trije - fjouwer meter. Noch wat foarút, noch in bytsje; as er mar sa fier kaam, dat se it jasje pakke koe. Hy skode it al wat foar him út. Noch in goed meter.

Doe seach er ynienen, dat it iis flak foar him stadich djipper ûnder wetter sakke en hy fiede tagelyk, dat syn klean trochwiet waarden. Hy moast gau in bytsje efterút, oars soe hy der ek trochsakje. Foarsichtich skreukte hy wat tebek. Doe 't er wer opseach, wie it wek allinne mar in swart gat. Sytske wie fuort. In pear bûltsjes kamen noch boppe, doe hâldde ek dat op.

De eagen stiif yn 'e holle, lei Foppe nei dat swarte gat te sjen. Sytske... soe se...? Doe fiede er it kâlde wetter troch syn klean hinnekommen.

"Help!" raasde er mei in heazich lûd, om 't it him suver besette. "Ja, wy komme der oan" hearde er, aardich tichtby. "Wêrom joegen jim gjin lûd; jimme moatte roppe". Noch in kear rôp Foppe en doe liet er him yn it wek glide. Sytske... Sytske mocht hjir net ferdinke... hy moast har fine. Hy dûkte, taaste om him hinne, mar hy fûn neat. Hy klaude nei boppe, ekfes sykhelje en doe fiede er, dat er út it wek lutsen waard. Hy woe him losskuorre, mar doe stiene der al trije mânlju om him hinne. Ien hie in lange skippersheak yn 'e hân, dêr hiene se him mei oanlutsen. "Sytske", hime Foppe, "Sytske sit der noch yn. Dy moat..." en hy woe wer op it wek ta.

De mannen kearden him. "It hat gjin sin, jonge" sei ien fan harren, "wy sille besykje har te finen, sit der mar net oer yn. Mar dû moast nei hûs; kinst it wol bestjerre mei dy wiete brut. Giestû mei him, Halbe?"

Tegearre setten se ôf. "Wy geane op Blauhoek oan", sei Halbe, "dat is hjir flakby en dan rinne wy fierder. Hoe gauwer wy fan 't iis ôf binne, hoe better. Wy binne wol wat langer ûnderweis, mar rinnendewei kinst wat waarmte beskreppe". Sa barde it. Op Blauhoek kamen de redens ûnder wei en rûnen hja de polderdyk del nei Jistrum ta. Halbe fertelde, dat hy en syn maten baanfeigers wie-

'k Begroet u deez' dag met de bede:
„Dit jaar geve u aanzien en eer,
„Gezondheid en welvaart en vrede!“
Mijn liefste, wat wil je nog meer?

It kin soms sa nuver gean. Ik siet te praten by ien út 'e neiteam fan Jacob Foppes van der Ploeg. Wy hiene it oer it ferdinken fan Sytske yn 1890 op 11 desimber. Der kaam ek fan alles op tafel: foto's, grêfskriften, nijjers-winsken en... doe seach ik dizze kaart. Lês de wolmiende bêste winsken, dy 't Emke Binnema har nichtsje Sytske tastjoerde begjin 1890. 't Wie hast sa fier, dat de winsken foar 1891 wer skreaun wurde moasten en doe... Ja, dan wurdt men efkes stil!

ne. Hja hiene oars al nei hûs ta silen, mar doe 't it mei de mist sa hurd oanboaze, hiene se ornearre, dat se faaks dochs better noch mar in slach oer de mar dwaan koene, foar de wissichheid. Dat sadwaande...

Doe moast Foppe fertelle fan hoe en wat. Hy wie no foargoed lyts man. De triennen rûnen him oer de wangen. Mei hoarten en stuiten kaam it der út. "Hiene wy mar nei dy mânlju harke..." en "Sytske sei ek noch..." en "mar ik... ik..." Hy snokte der oer.

Hja kamen yn Jistrum. Dêr wenne Halbe. "Wy moatte efkes oan" sei er, "myn wiif sit ek yn tûzen noeden en dan kinstû krekt efkes bekomme en yn alle gefallen in pear droege sokken oan krije". Wylst de frou dêr mei omskripte, gie Halbe efterrom nei de buorman en fertelde dêr yn 't koart, wat der bard wie. "Der moat ien nei de Van der Ploeg's. Wy kinne der sa net oankomme. Dy minsken witte noch fan neat en binne fansels al dea ûngerêst. Mar it moat wat mei ferdrach". De buorman wie fuort beret. "Ik gean derhinne" sei er, "dit wurdt in swiere gong, Halbe, mar wat moat, dat moat".

In ketierke letter giene Halbe en Foppe dat ek út. Foppe wist, dat der al ien nei heit en mem wie en dat wie in pak fan syn hert, want hy hie noait witten, hoe 't er dit oerbringe moatten hie.

Oer 't Heechlân en yn 'e lêste bocht skeanoer op 'e Koaten yn, wiene se doe ek samar te plak. Likegoed bleau it in rare thúskomst. Wat in fertriet, hwat in fersleinens. Foppe rekke fuort op bêd. Dokter waard der by helle. Hy ûndersocht de jonge en sei, dat se mar flink broeie moasten, faaks soe it dan wat tafalle. Doe bleau er noch wat by de femylje yn 'e keamer sitten. Hy moast hjir dochs wêze, as Sytske thúsbrocht waard. En hy siet de femylje net yn 'e wei; nee - krekt oarsom - syn oanwêzigens brocht suver wat rêst yn al dy oerstjoerens.

In pear oeren letter wie der folk by de doar. Twa mânlju droegen in ljedderke mei Sytske der op, de koken yn. In wyt lekken lei oer har hinne. Hja woene der allegearre tagelyk op ta, mar dokter warde har ôf en sei: "Wachtsje efkes!" Foarsichtich tilde hy in tipke fan it lekken op; doe 't er seach, dat it famke der fredich by lei, krekt as wie se yn 'e sliep, joech er romte en doe stiene se der allegearre omhinne.

Ien fan de mannen, dy 't har brocht hiene, flûstere dokter wat yn 't ear. Dy stapte nei foaren en sloech it lekken wat fierder tebek - in skok! - goed, dat Foppe it net seach... Sytske

hie in sinesappel yn 'e hân... de fingers wiene der suver yn wei knypt. "Wy ha it besocht... it woe net..." stammere de man. Dokter joech oan, dat se mar efkes nei de keamer gean moasten; hy soe der wol mei rêde.

Fierder waard alles beoardere troch de buorlju. By de begraffenis kaam der gâns folk delsetten, mar Foppe koe net mei. Hy wie slim siik en nefens dokter koe it noch alle kanten út. Syn sterk gestel skuorde him der troch, dat in wike as wat letter kaam er al ris wer wat bûtendoar.

It barren sels wie er lykwols net sa mar fergetten. Dêr pakte 'r noch wakker mei om. Deis koe er skoften sitte te stoareagjen; nachts skille hy soms ynienen wakker. En altyd wer seach er dy bange eagen en hearde hy wer dy sêfte, twingende rop: "O, Foppe, help my".

Yn dyselde jierren nei it ferstjerren fan Emke moast der fansels oarder op saken steld wurde. De notaris makket in yntentarisasje op, dan wurdt der boelguod hâlden en dêrnei is it safier, dat de bern allegearre har part krije. Dat soppet net sa rom. It totaal te ferpartsjen bedrach is f16.000,-. Tolve jier earder, nei it ferstjerren fan Teade hie der ek al in boelskieding west. Doe wie it totaal besit noch mear as f80.000,- wurdich. Dêr krige Emke doe de helte fan en de fiif bern dielden meiïnoar de oare helte.

Sûnt dy tiid is it lân yn priis efterutgien en de wearde fan 'e pleats en de ynboel is dêrneffens sakke. Sjoch mar ris: Yn 1876 wie de pleats mei hiem en tún noch f3500,- wurdich. Yn 1888 is dat sakke nei f1200,-. Om noch in pear foarbylden te neamen: De foarste finne sakke fan f1860,- nei f865,-, 2de stik efterhûs fan f1810,- nei f810,-. It boulân foarhûs fan f2000,- nei f710,-. Sa is it te begripen, dat it besit fan Emke, dat yn '76 noch mear as f40.000,- wurdich wie, no taksearre wurdt op f16.000,-.

Grytsje, Houkje en Antsje krije elk f4000,- en datselde bedrach is der ek foar Emke en Jan, de beide bern fan Sytske, dy 't al stoarn wie. Antsje is dy deis net oanwêzig, mar wol is der in notaris Hellema út Ljouwert delkommen, om dit barren mei te meitsjen. Hy fertsjintwurdigt Harm Douma, dy 't efkes út Amearika wei oerkommen is, want dit moat him fansels net untkomme.

Hy wie al in skoftsje yn 't lân, want in pear moanne earder hie de boelskieding tusken him en Antsje syn beslach krige. En doe wie hy der mar wat bekaaid ôfkommen. Him wie doe goed f4000,- taskikt, mar dêr wie by betongen, dat hy dan de

skuld fan f4400,- dy 't er noch hie by syn femylje yn Ingwierrum, folslein ôf betelje soe. Antsje krige goed f6000,-. Hy wie foar de kar set. Hjirnei akkoart gean, dan stie Antsje foar de opfieding fan de bern; woe er dat net, dan soe er elke wike in tsientsje bijdrage moatte as alimentasje. No, doe hie er him der mar by dellein.

Mar no soe notaris Hellema dochs noch ris besykje, oft der noch net in rattelsint foar syn klant út te heljen wie. Foar de twade kear foel it raar ôf. Hellema woe der op út, dat Douma dochs meidiele moast no 't syn eardere frou ervje koe. Notaris de Jong-Posthumus sei, dat it har takommende part al meiteld wie, doe 't de boelskieding tusken Harm en Antsje pleats fûn hie. Boppedat is de skieding tusken dizze beide in healjier ferlyn troch de rjochter bekrêftige, dat se binne net mear man en frou; dus wat rjochten soe dy man noch hawwe. Hellema oppenearret noch, dat se by 't ferstjerren fan Emke noch wol in echtpear wiene, mar syn kollega bringt der tsjin yn, dat it no 1890 is en de sitewaasje fan 1888 der neat ta docht. Lykas dat in notaris past, wol Hellema dochs noch in foet tusken de doar hâlde, dat hy stiet der op, dat yn dizze akte opnommen wurdt, dat hy it net iens is mei de gong fan saken en dat hy him it rjocht foarbehâldt, om hjir op werom te kommen.

Dat Harm Douma stekt wer oer de grutte dobbe, in illúzje en aardich wat jild earder.

Doe 't alles efter de rêch wie, bleau Antsje mei har trije bern op 'e pleats wenjen. In fetpot wie it net; in allinne steande frou mei trije opwaachs-jende bern. Hja die wat húshâldlik wurk by dizze en jinge en sa kamen se wat troch de tiid.

En doe, yn 1895 krige se wat gedoente mei in man. Mar dy man wie troud en doe 't de gefolgen net útbleaune, woe dy fan neat witte. Doe 't it berntsje yn desimber 1895 berne waard, hie se gjin kar. De lytse Durk waard in Van der Werf fan efternamme.

Goed fjouwer jier letter ferhuzet Antsje mei har fjouwer bern nei Stynsgea. Dêr hat se noch in tal jierren warber west al baakster. Hja skynt it doe yn dy jierren tige krap hân te hawwen. Doe 't har beide grutte jonges nei Amearika emigrearren, waard dat noch slimmer.

Durk kaam earst by de smid yn Stynsgea. Doe 't er achttjin wie, waard er bakkersfeint yn Kollumersweach en letter yn Grypskerk. Doe kaam er wol gauris by omke Albertus en muoike Houkje yn Kollumerpomp. Dêr mocht er och sa graach

wêze. Mar doe 't er yn 1918 by Jetse Terpstra yn Jistrum yn 'e bakkerij kaam, wiene dy lopen fier genôch.

Dit is Durk van der Werf. Hy hat lange jierren bakker west yn Jistrum.

Nei 't er ek noch in skoftsje feint west hie by bakker Brant Mulder yn Surhústerfean, kocht er it spul fan Jetse Terpstra yn Jistrum. Koart dêrnei troude hy mei Antje Kloosterman en sûnt dy tiid wie hy selsstannich bakker en dêr help er noch mei yn 1963, doe't er mei syn frou ferhuze nei "Herbranda" yn Bûtenpost. It bedriuw wie doe al oernommen troch syn skoansoan Jan Mulder, dy 't mei de iennichste dochter, Johanna, troude wie. Dizze Johanna is, sa 't jimme no misskyn al troch ha, dyselde frou Mulder, dy 't ik al efkes neamde by dy nijjerswinsk fan 1864.

Doe 't Durk yn 1921 troude, wie mem al wei. Dy wie yn 1916 stoarn. Hja wie 61 jier, mar soargen en fertriet hiene djippe spoaren neilitten. Emke, har dochter, wie doe al 38 jier mar hja wie altyd by mem bleaun. Hja libbe doe noch tsien jier as âldfaam yn Stynsgea en doe moete se Durk van der Meer. Dy twa trouden doe noch, mar dat ha ik earder al ferteld.

Om de saak wat folslein te meitsjen ek noch wat oer Emke en Jan, de beide bern fan Wytse Binnema en syn jong ferstoarne frou Sytske van der Werf. Tryntsje Hulshoff hat sa lang yn dizze húshâlding holpen, oant Emke sa âld wie, dat dy der mei rêdde koe. Emke troude letter mei Douwe Hantsje Joustra. Hja buorke doe earst op it stee, dêr 't Botma no syn maneezje hat en letter oan de oare kant fan de wei; dêr hat no in

pakesizzer it bedriuw. Dat is wer in Douwe Hantsje Joustra. Hy is de jongste fan Klaas Joustra en Grytsje Broersma en is troude mei Tryntsje Boersma, in dochter fan Andrys en Janke en dus in pakesizzer fan de yn Twizel sa bekende Andrys (omke) Boersma.

Jan, de broer fan Emke, hat nea troude west. Dy hat earst noch jierren mei syn heit op it âlderlik spul wenne, mar letter hat er timmerman Gorter in spultsje sette litten oan d'oare kant de wei. Mei syn húshâldster Ynskje, dy 't fan Kollumersweach kaam, hat er dêr lange jierren wenne. Op syn âlde dei kaam er yn 'e hûs by Sytske Joustra yn Bû-

Emke Binnema, dochter fan Wytse Binnema en Sytske Teades van der Werf, twadde dochter fan Teade en Emke v.d. Werf-Sipkema. Emke troude mei Douwe Hantsje Joustra.

Jan Wytzes Binnema, neamd nei Jan Hendriks Binnema, de man, dêr 't ik sa'n 40 wiken ferlyn myn ferhaal mei begûn. Jan Wytzes hat net troude west. Hy hat it spul bouwe litten, dêr 't Wiebe en Appie Dijkstra no wenje.

tenpost. Dat wie de âldste dochter fan syn suster Emke; in omkesizzer fan him dus en dy hat nea troude west.

Op syn spul kamen doe Wiebe Dijkstra en Appie (Albertsje) Joustra. Dy neamden him ek wol "omke Jan", mar hy wie eins Appie har âld-omke, want Appie is de âldste dochter fan Klaas Joustra en Grytsje Broersma en sadwaande in beppesizzer fan Emke. Dan is der noch in trêde bern fan Klaas en Grytsje en dat is wer in Emke. Hja is troude mei Lammert Hotsma en hja hawwe in buorkerij yn Biddinghuzen. Op it âlderlik stee fan de Binnema's hawwe letter Durk Kooi, de Bruin en de Wedzinga's wenne en no hawwe Gjalt en Diny Pilat hjir har meubelmakkers affearen.

Dan bliuwt der no noch ien dochter fan Teade en Emke oer, der 't ik noch wat fan fertelle moat. En dat is Grytsje; dy wie troude mei Jakob Foppes van der Ploeg. Dêr kamen fjouwer bern: Emke, Antsje, Foppe en Sytske. Ik ha al ferteld, dat Sytske as jong faam ferdronk yn 'e Burgumer mar. Foppe hat net troude west. Dy hat yn 1913 de earste stien lein fan it rintienershûs ("met wagenschuur, dêr't no Jan de Poel wennet. Oan de styl sjocht men daliks, dat it ien fan de grutte rige wenten is, dy 't ûntwurpen binne op 'e tekenstafel fan Pieter Teades van Manen. Dêr kom ik letter noch wol op werom. Jakob Foppes wie yn 1903 al stoarn, dat Foppe kaam mei mem en in omkesizzer yn de nije went, mar dat hat mar krekt duorre, want yn novimber fan datselde jier stoar mem Grytsje van der Werf ek.

Emke Jacobs van der Ploeg. Hja troude mei Oebele Ritskes Vries. Hja wie de âldste dochter fan Jacob Foppes van der Ploeg en Grytsje Teades v.d. Werf. (Grytsje wie de âldste dochter fan Teade en Emke v.d. Werf-Sipkema).

Foppe syn susters Emke en Antsje wiene ek troude. Emke har man wie Oebele Ritskes Vries. Hja binne troude yn 1895. Hja krigen trije bern: Sytske, dy't hiel jong al weirekke, Willemke en Grytsje Sytske. Dizze lêste troude mei Marten Beiboer. Dy krigen twa bern: Emke en Oebele Lützen. Dizze soan is no noch feedokter yn Oerterp en de dochter Emke Vries-Beiboer is yn Kollumerlân en omkriten tige bekend. Hja hat troude west mei Minze Vries.

Antsje, de oare suster troude mei Folkert Botma yn 1893. Hja krigen twa bern: Jacob en Grytsje. Jaap is berne yn 1894. Hy troude mei Janke Eke van der Staach. Hja hawwe op it âlderlik spul "De grote tor" yn Ingwierrum buorke. Har âldste soan Folkert is omkommen by in ûngelok te Kollum. Seerd, de twade, wennet yn Ljouwert. Dochter Jante (Jantsje) is troude mei Renze Nieuwenhuis. Hja wenje no yn 't west fan Bûtenpost mar hawwe buorke yn Augsburg. Anne, de jongste is ek in soan, mar hy is wol neamd nei beppe Antsje, dy 't al jong wei rekke. Hy wennet yn Amearika.

Yn 1897, op 14 febrewaris kaam it twade berntsje. Dit wie in famke en it lei dan ek foar de hân, dat se nei de beppe fan memme kant neamd waard. It krige de

namme Grytsje. Mar - acht dagen letter stoar de mem, op 22 febrewaris. Doe sette Folkert wer nei it gritenijhûs en joech dêr te kennen, dat it famke net Grytsje, mar Antsje hjitte moast, nei de ferstoarne mem.

Dat koe lykwols net sa mar gau efkes. Hjir moast in útspraak fan de rjochter foar komme. No, dy kaam, krekt trije wike nei it ferstjerren fan de mem en wer tolve dagen letter skriuwt de amtner fan de boargelike stân it derby op de berte-akte fan Grytsje.

Sa kaam it, dat dizze frou letter as Anne Botma troch it libben gyng en dat fêst wol mear minsken har, krekt lyk as my, wolris ôffrege ha sille, wêrom 't dit berntsje net nei beppe neamd wie. Sa sjocht men mar wer, dat wat sneuperij soms klearrichheit bringe kin yn wat tsjustere saken.

Dit lytse popke kaam by pake en beppe yn 'e Koaten yn 'e hûs. It wie wol in hiele drokte, mar it joech ek in stik ferdivedaasje en wer wat lok yn dit gesin, dêr 't it fertriet om Sytske, har jongste dochter, dy't ferdronken wie, noch altyd omware en dêr 't dit hommels ferstjerren fan Antsje no noch oer hinne kaam. Yn 1913, doe 't se mei beppe en omke Foppe nei it nije hûs yn Twizel rekke, wie se sechstjin jier. Beppe wie net folle mear, dat hja rêdde doe ek al mei de húshâlding. Dat bleau sa doe 't beppe weirekke.

Antsje, de twadde dochter fan Jacob Foppes van der Ploeg en Grytsje Teades van der Werf. Hja troude mei Folkert Botma. Doe 't hja stoar, koart nei de berte fan har twadde bern - Grytsje - waard troch de heit de namme fan dit popke feroare yn Antsje.

Tolve jier wie hja doe húshâldster by omke Foppe. Hja krige kunde oan in noch jonge widner, dy 't ien soan hie. Dat wie Ate Oostenburg. Dy buorke yn Burgum en hie syn frou ferlern yn 1919. Yn 1925 kaam it ta in houlik en doe stiek Antsje dan nei

Foppe Jacobs van der Ploeg; hy hat net troude west. Hy liet it hûs bouwe, dêr 't Jan de Poel no wennet.

Burgum. Foppe moast omsjen om in oare húshâldster. Dat slagge him ek. Aukje Jans Posthumus út Jistrum kaam by him yn 1926. Hja is oant 1933 ta by him bleaun. Doe gie hja nei Feanwâlden. Foppe gie nei Burgum en kaam by Ate en Antsje yn 'e hûs.

It is my net hielendal dúdlik, wat de oanlieding wie ta dizze ferhuzerij. It kin wêze, dat Foppe, dy 't doe 61 jier wie, syn nocht wat hie fan syn affearen yn Twizel, nei Burgum sette en dat Aukje sadwaande om in oar hinnekommen sjen moast. It is lykwols ek bêst mooglik, dat Aukje om de ien of oare reden nei Feanwâlden stiek en dat Foppe der gjin sin oan hie, om nochris wer in nije húshâldster oan te heljen, mar ik lit dit no mar efkes yn it midden.

It is wol wis, dat it spul yn Twizel doe ferhierd waard oan in femylje Wiersma. Dat hat net lang duorre. Trije jier letter, yn 1936 komme Ate en Antsje mei har trije bern, dy 't se dan hawwe en mei Omke Foppe út Burgum en sette har nei wenjen op ditselde stee en de Wiersma's moatte dus plak romje. De Oostenbrug's ha hjir doe 22 jier wenne, mar dan, yn 1958 geane se op en nij nei Burgum.

Omke Foppe giet wer mei. Hy wie doe al 86 jier en hy is fjouwer jier letter yn Burgum, yn Hillema State stoarn. De Oostenbrug's binne in jiermannich letter ferhuze nei Holten. Foppe leit op 'e Tille begroeven, tusken syn heit en syn mem.

Yn it hûs yn Twizel hawwe Bouwe Sipkema en syn frou Tryntsje Bos yn 1958 in skoftsje wenne, want Tsjeard en Tine wiene op 'e pleats kaam, mei 't se dat jier trouw wiene en sy woene sels in nije foarein foar de "âlde pleats" sette litte, maar dat wie noch net klear. Doe 't hja dêr yn koene, waard dit spul fan Foppe ferkocht oan de femylje Planting. Letter hat Johannes Adema it ek noch hân en no wenneet Jan de Poel hjir al wer in lytse tsien jier.

De fjouwer Emkes, dy 't jimme no op 'e foto's sjoen ha, wiene allegearre neamd nei Emke, dêr 't myn ferhaal fan inkele wiken ferlyn, oer gie. Mar yn it begjin fan myn tritichste ôflevering koene jimme al lêze oer Imcke Willems, dy 't krekt lyk as har man Pieter Romkes yn 1670 al lidmaat wie fan de Herfoarme tsjerke yn Jistrum. Tink ris ta - alle Emkes út dit skaai, dy 't no noch libje, fine har namme werom by dy Imcke, dy 't mear as 300 jier lyn libbe.

It hie net folle skeeld, of dy namme Emke wie yn dizze femylje ferdwûn, want Emke fan Romke Pieters en Houkje Pieters, dy 't yn 1771 berne is, is as jong faam al stoarn en liet dus gjin neiteam nei.

Lokkigernôch krige Andrys Romkes, har broer, letter trije dochters en doe 't de beide memmen Houkje en Tryntsje beneamd wiene, ornearre Andrys by de berte fan syn tredde dochter, dat doe syn jong ferstoarne suster eins beneamd wurde moast. Dat barde ek en sadwaande koe ik myn ferhaal oer Emke van der Werf-Sipkema skriuwe en sadwaande binne der hjoed de dei noch altyd Emkes yn wêzen, dy't dy 300 jier âlde namme drage.

Nijsgjirrich is ek, dat dizze namme ek in mánljusnamme is. Dy wurdt dan útsprutsen as Jimke. It is net iens ûnmooglik, dat dy Imcke út 1670 de earste wie, dy 't dizze namme as famke krige, want hja is neamd nei har pake fan heite kant. De namme fan har heit wie Willem Eemckes. Pake sil dus wol in Eemcke Willems west hawwe. En dy hat libbe sa om 1580 hinne. Dy sil al moai wis de moard op Prins Willem van Oranje wol mei makke hawwe. 400 jier ferlyn - dat is wat!

Ien ding wol ik noch taheakje oan dit ferhaal oer de neiteam fan Teade Sjouke Durks van der Werf en Emke Andries Sipkema. En dat giet oer dy ring fan kening Willem III. As yn 1876 nei Teade syn dea de notaris komt om de ynboel te ynventarisearjen, dan wurdt dy ring as "Diamanten ring" dêr apart neamd en as wearde wurdt oanjûn f180,-. As men dêrby sjocht, dat it breedgouden earizer op f150,- taksearre wurdt, dat is it wol dúdlik, dat dizze ring in kostber stik wie.

By it ferstjerren fan Emke is de ring noch oanwêzich. Dan wurdt er wurdearre op f150,- en it gouden earizer op f140,15.

Dy ring sil fêst net ferboelguodde wêze; dat wol jin net oan, want elk wist fansels wol fan dy dravery yn 1852, mar dan bliuwt de fraach: "Wêr soe er keard weze?" As immen út 'e neiteam fan Teade en Emke dêr wat fan wit, dan soe ik dat hiel graach ris hearre wolle.

Sa foar en nei ha ik Bouwe Andrys Sipkema al ris neamd. It wie de jongere broer fan Emke. Hy troude yn 1853 mei Antsje Tsjeards Rispens, de dochter fan Tsjeard Eabes Rispens, kastelein yn "De Witte Kannen". Hy wie doe 33 jier en Antsje wie 21 jier. Hja krigen twa bern; it wiene beide jongens. De âldste, Andrys waard berne yn 1854 en Tsjeard kaam trije jier letter yn 1857. Dat dizze beide jongkeardels slim hastich wiene, om oan 'e frou te reitsjen, kin men perfoarst net sizze.

Andrys wie al 35, doe't er mei Reino van der Velde boaske en Tsjeard skoarre der blykber noch mear tsjin-oan, want dy wie 38 jier, doe 't er mei Tryntsje Hulshof yn it houliksboatsje stapte. Dat wie yn 1895. Doe wie Andrys al trije jier wei. Syn houlik hie mar trije jier duorre. Hy en Reino buorken yn 'e Grinzer Pein en dêr net fier ôf wenne Reino har folk.

In foto fan Andrys Bouwes, dy't yn 1892 al weirekke.

En dit is syn frou Reino van der Velde, dy't letter foar de twadde kear troude.

It skynt, dat yn dat gesin guon de tarring hiene en Andrys skripte dêr ek gauris om, want dy pasjinten moasten fansels fersoarge wurde. Sa barde it, dat Andrys sels ek siik waard. Doe 't it al mar oanboaze, kaam hy wer by heit en mem, op 'e pleats yn Twizel. Dêr is hy ek ferstoarn yn 1892 en hy leit by de âldstjerke ek begroeven. Syn frou Reino is letter wer trouw mei Egbert Luimstra; hja hat Andrys hast fyftich jier oerlibbe. It is wol opfallend, dat heit Bouwe it jier dêrop, yn

1893, ek weirekket. Ik ha der gjin wissichheid fan, mar men soe hast tinke, dat de kwaal, dy't Andrys hie, hjir wolris mei te meitsjen hawwe koe. It kaam ommers faak foar, dat krekt tige sterke en sûne minsken it slachtoffer waarden fan sokke besmetlike sykten; om 't se altyd sûn wiene, hie it lichem alhiel gjin ôfwarstoffen opboud en dan koene se soms yn in deimannich wei reitsje. En Bouwe moat in oeribel sterke keardel west hawwe. Dêr geane noch ferhalen fan. Sa wurdt der ferteld, dat hy op in dei in wein laden hie mei dong, mar de hynders krigen de wein net út it skernestel. Doe sloech er de hynders út en gie sels yn 'e beage hingjen en wrychtsjes - hy krige it spul op 'e flakke grûn en doe koene de hynders der wol wer mei rêde. No ja, dy 't it it lêst ferteld hat, dy libbet noch, dat woe 'k mar efkes sizze. Ik skreau destiids al, dat der ta it besit fan de Sipkema's ek hiel wat ûnlân hearde. No, Bouwe hat der ek sines ta dien, om dy wrâld oan te pakken. Hiele stikken fean binne fergroeven; der is hiel wat turf makke en men die ek alle war om de wetterbehearsking better yn 'e macht te krijen. It wiene net allinne de Sipkema's, dy't oan ferfeantsjen diene. Ek de Kloosterman's, de Boersma's, de Radema's en noch mear oaren wiene op dit mêd ek warber. Der waard sadwaande fêst mear turf produsearre, as men hjir yn Twizel brûke koe.

Dy waarden dan mei 't skip ophelle en nei oare plakken brocht, dêr 't men wol ferlet fan branje hie. En mei 't skip koe men ommers yn alle hoeke en hernen fan Fryslân komme.

Op hoeffolle plakken fynt men net âlde wettergongen dy 't eartiids befarber wiene en dy 't no heech út noch in funksje ha as in soarte fan wetterlossing en soms is ek dy funksje der al net mear. Ik neam twa fan sokke opfearten, dêr 't guon fan de âlderein noch wol fan witte miskien. Sa rûn der in feart fan de Stroobosser trekfeart by de Mûntsewei lâns nei Feankleaster. Dêr is no eins neat mear fan werom te finen. It swaai-gat, tsjin de Brink oan, hat hiel lang noch te sjen west. De feart fan Kûkherne nei it Wyldpaad is noch wol goed sichtber en ek it swaaiplak, tusken de Rykswei en de Reapdraaiersreed is der noch altyd, al sil dat foarhinne wol aardich grutter west hawwe.

Ik wol no efkes wat fertelle oer it ynwjende folk, dat yn de foarige ieu tsjinne hat op dy beide pleatsen fan de Sipkema's. By Bouwe en Antsje hawwe Aaltsje Reitsma, Antsje Eelkes de Jong, Antsje Douma, Wytse Joukes Brander en Antsje Douwes Wedzinga tsjinne as faam. De ynwjende feinten wiene Roelof Veenstra, Jan Sjoerds Hoekstra en Sake Poppes Merkus. By Teade en Emke hat foar en nij ek hiel wat ynwjend personiël te hâlden. De fammen wiene Roelofke Jetses van der Veen, Metsje Hendriks Schievink, Jantsje Willems Krot, Jitske Berends Hiemstra (sy wie in dochter fan Berend Siebes Hiemstra en Ykje Hendriks Ritsma) en dan fierder noch Sytske Poelstra en Beartsje Brander. Dat binne dochs hast allegearre nammen, dy 't ús hjir yn Twizel tige bekend foar komme. En mei de feinten is it net

oars; sjoch mar: Okke Andrys Boersma, Wytse Ennes Feitsma, Siebe Jelles Klopstra, Klaas Douwes Wedzinga, Atze Jans Bijker, Bouke Tuinstra en Minze Tsjerks Hamstra. Ek dizze nammen binne ús hjir noch altyd tige eigen. Ek op 'e pleats fan Jan Ritskes Kloosterman arbeide in Minze Hamstra, mar dat wie in Minze Wytzes Hamstra. Dy wie troud mei Antsje Nicolai. Har âldste soan Wytze (berne yn 1888) ha wy hjir allegearre skoan kennen. Dy is sa'n 16 jier ferlyn hommels ferstoarn, mar syn widdo Martsje (Wytze Mart) wennet mei soan Minze noch op Tsjerkebuorren 45. Martsje har heit en mem wiene Bartel Kootstra en Antsje Wedzinga. De jongste broer fan Wytze wie Sierd. Dy ried mei de molkauto nei Gerkeskleaster.

Op 8 juny 1952 seach it fabryksfolk him wer oankommen. Doe, ta har grutte skrik, seagen se, dat de auto rjochts fan de wei ôfried en fuort letter mei de hiele fracht bussen yn it Djip dûkte en al gau hielendal ûnder wetter ferdwûn. Doe 't Sierd Hamstra der mei muoite úthelle wie, blik it, dat er al wei wie. Dat wie in slach foar syn frou Antsje Wybenga, dy 't efterbleau mei Minze en Hanne, twa noch jonge bern. Efternei noch in gelok, dat Minze dy sneines net meigien wie mei heit op 'e molkauto. Dat wie oars wol wenst, dat dizze jonge dy 't noch nei skoalle gie, sneons en sneins mei heit nei it fabryk gie, eins ek wol, om dochs in bytsje op heit te passen, want it wie net hielendal yn oarder. Hy koe soms sa mar wat licht yn 'e holle wurde en dan wie er soms krekt efkes hielendal fan 'e wrâld. Sa sil it

Bote Jans × Teetske Hendriks Minze Sytzes × Jinke Berends

Jan Botes Hamstra × Elisabeth (Lysbeth) Minzes Sijsma

*1766 †1820

*1772 †1843

Tsjerk Jans Hamstra × Maaike Jacobs Blom

*1814 †1893

*1819 †1884

■ Jan Tsjerks Hamstra × Ypkje(n) Smeding

*1845 †1908(21-5)

*1846 †1908(1-6)

Tsjerk Jans Hamstra × Bintje Martens Klopstra

*1872 †1943

*1875 †1937

Marten Tsjerks Hamstra × Anna Zuidersma

*1904

*1900 †1980

Jacob Hanzes Blom

Janke Wytzes Postma

Sytze Joh. Smeding

Ytje Hendriks Stiksma

Marten Jelles Klopstra

en Doetje Jans de Zwart

Johannes Zuidersma

en Sjoerdje Fink

■ Dizze Jan Tsjerks Hamstra hie 4 broers: Bote en Hans en Minze (dy arbeide by Teade en Emke v.d. Werf) en Wytze □. En dan wiene der noch twa susters: Janke en Lysbeth. Dizze seis wiene dus âld-omkes en -muoikes fan Marten Hamstra.

□ It is mûglik, dat dizze Wytse Tsjerks in neef wie fan Wytze Pieters, de pake fan Wytse Minzes († 1972), mar hiel wis bin ik dêr net fan. Wol is it sa, dat de namme fan Minze, dy 't noch mei mem op 'e pleats wennet, út it laach fan de Zwerver's komt, want Wytze Pieters Hamstra wie troud mei Renske Minzes Zwerver. En dat jildt dan ek foar Minze fan Sierd en Anne fansels.

AFSCHRIFT.

1 April 1878,
N°. 4.

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-
NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEM-
BURG ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijver-
heid, van den 28 Maart 1878, no. 19, afd. Waterstaat A.

Hebben goedgevonden, en verstaan:

Bekoudens en ieders recht, voor den tyd van
tien jaren, concessie te verleen, aan:

a. enz.

c. B. A. Sipkema, te Twijzel, tot verveening
van twee percelen, land in de gemeente Acht-
karspel, kadastraal belend gemeente Kooten,
sectie B, n° 201, ter grootte van 43 are, 90 centi-
are, en n° 608, ter grootte van 54 are e, 90 centiare;
d. enz.

en, en, ander onder voorwaarde, dat bij deze
verveeningen, nulle, worden, in acht genomen, de
beslonden of nader vast te stellen, wettelijke en regle-
mentaire bepalingen, op het stuk der verveeningen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de
uitvoering van dit besluit.

Graevenhage, den 1 April 1878.

(geteekend) WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel
en Nijverheid,

(geteekend) Tak en, Postwilt,

Overeenkomstig het oorspronkelijke,

De Secretaris-Generaal van Waterstaat, Han-
del en Nijverheid,

(geteekend) Doogaard.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal,

(geteekend) Doogaard.

Voor eensluidend afschrift,

De Griffier der Staten van Friesland.

W. J. J. J.

Hijr it bewiis, dat Bouwe Andrys Sipkema oan it ferfeantsjen west hat. Oan
de yndieling is te sjen, dat elke oanfreger in kopy krige fan de fergunning
dêr't de stikken lân op neamd wurde, dêrt de fergunning op fan tapassing
wie.

dy sneintemoarns ek wol west hawwe. As Minze no wol meigien wie, hie dy dit slimme barren dan foarkomme kinnen.... of soe it yn dat gefal noch in minskelikken koste hawwe? Sokke fragen komme fansels nei boppen en dêrom wurde se dan ek steld; net alline troch frjemd, mar ek troch harren, dy 't it neist belutsen binne by sok barren. En nimmen.... nimmen kin it antwurd jaan. It iennichste wat in minske yn sa'n gefal dwaan kin is krêft besykje te finen, om it fertriet te dragen en tagelyk tankber te wizen, omdat it ek noch folle slimmer weze kind hie.

Behalve Sierd en Wytze wie der ek noch in Otte. Dy is net sa âld wurden. En dan wiene der noch trije famkes Tryntsje, Rinskje en Eelkje. Fierders wit ik noch, dat de pake fan dizze bern in Wytse Pieters Hamstra wie. Dy is berne yn Droegeham, mar doe 't er troude mei Renskje Minzes Zwerver, hie er syn wurk yn Eastermar. De pake en beppe fan memmekant wiene Otte Harmens Nicolai en Tryntsje Gjerrijs Kootstra. Yn earste ynstânsje tocht ik, dat Minze Wytzes Hamstra wol femylje wêze soe fan Minze Tsjerks Hamstra. Mar ik ha dat oant no ta net útfine kennen. Ik ha wol ûntdutsen, dat dizze Minze Tsjerks in broer wie fan Jan Tsjerks Hamstra en dizze lêste wie de pake fan Marten Hamstra, dy 't hjir noch oan de Simke Kloostermanstrjitte wennet. Jimme moatte it steatsje hjirby mar ris goed besjen.

No gean ik werom nei 1893. Yn dat jier stoar Bouwe Andries Sipkema. De widdo Antsje Rispens bleau doe efter mei har soan Tsjard. Emke fan Wytse en Systsje Binnema wie doe in jongfaam fan in jier as achttjin. Dy koe doe wol mei de húshâlding rêdde, dat sadwaande kaam Tryntsje Hulshof by de Sipkema's op 'e pleats. Of Tsjard Bouwes doe al wat gedoente hie mei Tryntsje, dat wit ik net. Wol is it sa, dat dizze beide it iens waarden, want yn 1895 komt it al ta in brulloft. Yn 1896 en 1898 waarden der twa jonkjes berne. De âldste waard net allinne neamd nei Pake Bouwe, mar ek nei de jongferstoarne iennichste broer fan Tsjard; dat wie Andrys. Dit jonkje waard sa in Bouwe Andrys Tsjards Sipkema. Syn broer krige de namme Jan, nei Jan Jans Hulshof, pake fan memmekant. By it trouwen fan Tsjard en Tryntsje wie mem Antsje yn it âld skoallehûs rekke. Sa waard dy went altyd noch neamd, om 't eartiids de iepenbiere skoalle dêr yn west hie. Hiel lang hat frou Luimstra der letter wenne en no wennet de hear Jensma der yn. Tsjard wie noch mar in pear jier troud, doe 't der yn Twizel wakker praat fan gie, dat de boeren eins

meiïnnoar in bûterfabryk oprjochtsje woene. Der sil wol hiel wat oerliz en rekkenderij oan te pas kommen weze, mar hja kamen der wol út. Op 12 maaie 1898 waard de - Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "De Eendracht" te Twizel - oprjochte. De rige nammen, dy't no folget lit jimme sjen, wa 't der oan mei diene.

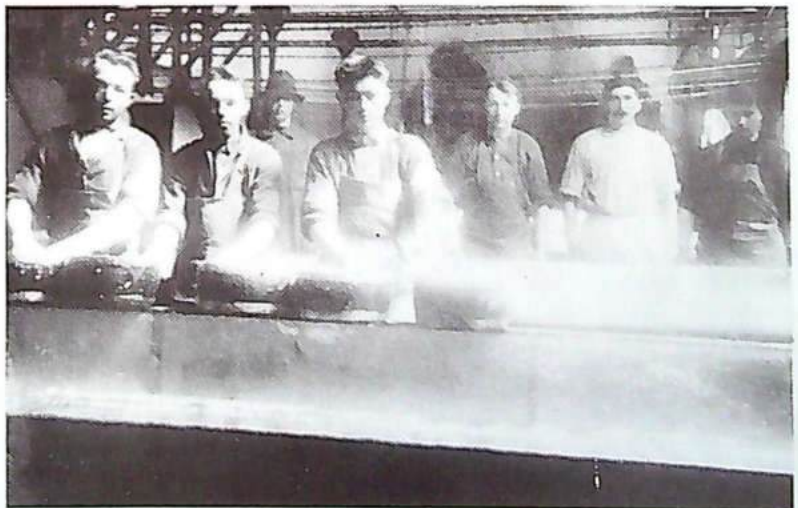
1. Andries Sjoerds Boersma
2. Wytze Jans Binnema
3. Hendrik Jans Binnema
4. Jan Hendriks Binnema
5. Harm Goitzens Hollema
6. Kornelis Kornelis de Jong
7. Hendrik Minzes Krol
8. Nanne Binderts Kloosterman
9. Ike Eeuwes Klaver
(wed. van Heerke Geerligs) '
 10. Anne Wiebes v.d. Meulen
 11. Klaas Goitzens Nicolai
 12. Bein Klazes Poppinga
 13. Alle Minzes Radema
 14. Berend Ritskes Ritsma
 15. Eabe Tjeerds Rispens
(letter Wytse Jager)
 16. Lammert Smeding
 17. Tjeerd Bouwes Sipkema
 18. Anne Jans Sietsema
 19. Jacob Thomas Steringa
 20. Folkert Jilles Tjoelker
 21. Kornelis Durks v.d. Veen
 22. Jan Simons de Vries
(de eerste voorzitter)
 23. Jan Hendriks Zijlstra
 24. Taeke Hendriks Zijlstra
 25. Wytze van der Zwaag

Der moast fansels ek persoanel beneamd wurde en in direkteur moast der eins ek wêze. Mar sa'n oanrin perioade ferge in slompe jild, dat ien en oar moast wol mei wat ferdrach. De earste direkteur, dy't beneamd waard, wie Tj. Dijkstra. Mar dy wie tagelyk bûtermakker. Letter, doe't it spul de skonken wat ûnder 't gat krige kaam der finânsjeel wat mear rûmte en waard der mei troch útwreiding fan it kantoarpersoniel alle war dien, om de ôfset fan de produkten sa folle mûglik te befoarder-

jen. Men kin rêstich stelle, dat ûnder de lieding van Hartmans en Van Dam dit fabryk ta grutte bloei kommen is.

It waard sa foar en nei in kearmanich ferboud en útwreide. De lêste kear barde dat yn 1959. De molkeûntfangst, dy't oars noch oan de eastkant wie, waard doe oan de foarkant realisearre en alhiel modernisearre. Doe't Van Dam mei pensjoen gie, waard Hofman direkteur. Yn syn tiid hat der noch al wat arge-waasje west, oft men no wol of net in fúsje oangean moast mei Burgum.

De rop om skaalfergrutting en sintralisasje waard al mar lûder, dat nei ferrin fan tiid kamen beide fabriken ûnder ien bestjoer. Mar fan it iene komt it oare. It duorre net sa lang, doe moast de hiele produksje ek op ien plak konsintrearre wurde. Nei wat toulûkerij waard Burgum foar kar nommen. En it fabryk yn Twizel, dêr't safolle minsken warber west hiene, gie ticht. No is it de timmersaak fan Van der Woude mei in mânse keukenstudio der by. Ien ding wol ik noch fertelle út de histoarje fan dit fabryk. Jierren lang hat men hjir produkten makke foar de Joadske mienskip. Dat stiek tige nau, want dan moast der rekken hâlden wurde mei de Joadske wetten. Der wie dan ek altyd in opsichter by, dy't it spul yn 'e gaten hâlde en as de produkten "koosjer" wiene, dan sette hy der in stimpel op. As dy opsichter nei hûs gie, burch er it stimpelark op yn in apart kastje, dat fersegele waard. Earst hat Beem dat in skoft dien. Syn folsleine namme wie Jozeph Beem. Hy wie berne yn Elburg. Syn frou Regina Kijzel kaam fan Montfoort. Der wiene twa dochters Roosien en Sophia. Hja ha hjir ek yn Twizel wenne en doe wie syn suster Sientje Beem by harren yn.

Fan lofts nei rjochts sjogge wy hjir: Watze v.d. Meer, Frits Kuipers, Jetse Koster, Jacob de Vries, Jan Hulshof en Jan Henstra. Op 'e eftergrûn (mei de hoed op) stiet Izaäk Kolthof.

In plaatsje fan it fabryk, sa't dat der by stie yn it begjin fan dizze ieu (sa om 1907 hinne). It falt op, dat de piip doe folle mear nei it easten stie en ek folle lytser wie as de piip, dy't der no noch stiet.

Twijzel, Zuivelfabryk „De Eendracht“.

Dit is in foto fan letter jierren. Wol stie doe de pleats fan Kloosterman der noch njonken oan de eastkant. In stikje fan de foargevel is lofts te sjen. Klaas Nicolai wie de lêste dy't dêr buorke hat.

Letter wie Izaäk Colthof de joadske opsichter. Hy wie troud mei Jenny Hammelburg. Dêr wiene fjouwer bern: Esther, Betje, Benjamin en Hartog. Ek dit gesin hat hjir wenne. Letter ferhuzen se nei Grins. Dan barde it wol ris, dat Kolthof eins wol fuort woe om de trein nei Grins te pakken, mar dan wie er noch net klear mei it stimpeljen.

Dan joech er it ark oan ien fan dy grut-jonges yn it fabryk, tsjutte oan,

wat noch stimpele wurde moast en hoe't dêrnei it spul yn it kastje op-burgen wurde moast. En doe... op in kear, dêr stapte de rabyn fan Grins it fabryk yn en... Kolthof wie der net, mar der waard wol stimpele. Dat stie der net sa bêst foar. It hat wikker-de wik west, of it fabryk hie de produksje foar de Joaden kwyd west. It bleau by in warskôging, mar Kolthof waard wol op slach ûntslein. Doe hat Beem it noch wer in skoft

dien. Yn de oarlochsjierrren kaam der in ein oan. Beem wenne doe yn Ljouwert en op in dei bleau er wei. No wie der yn 't fabryk in fertrekje makke, dêr't de kontroleur him werom lûke koe, om syn deistige godtsjinstige ferplichtings nei te kommen.

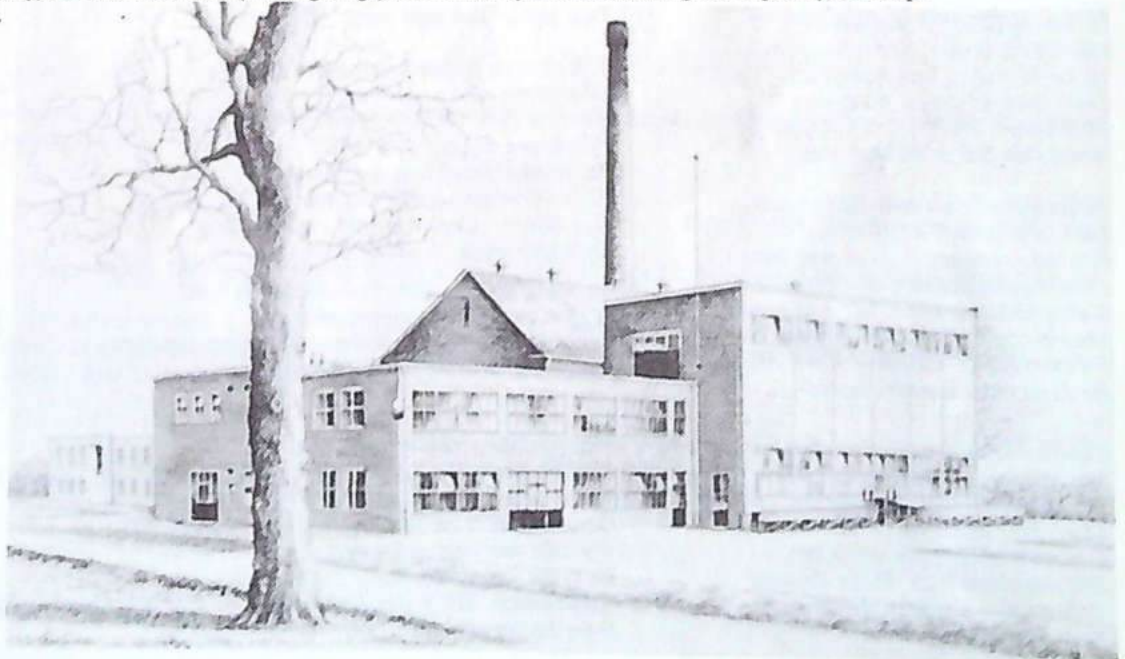
Doe't Beem wei bleau, leine syn gebedsrimen noch yn dat keammerke. Jan Zijlstra wit noch, dat hy doe mei dit spul nei Ljouwert west hat, om dit by Beem werom te bringen.

It rûn as in trein!
dit wie gewoan ôf!
wat in organisaasje!
Sa wiene de reaksjes fan de 3-4000 minsken dy 't it 50-jierrich jubileum fan it fabryk meimakke hiene yn 'e grutte tinten op it lân fan Geerlugs. Dat wie benammen te tankjen oan Repke Hollema, dy 't as jongkeardel fan 28 jier fan v. Dam de opdracht krige, om alles te regeljen. Hjir sjogge jim him mei syn ploech.

1. Jan Hoekstra (Burgum), 2. Gjert de Vries (Jistrum), 3. Jeike Visser-Dijkstra (Twizel), 4. Aldert v.d. Leest (Noardburgum), 5. Sytze v.d. Hoek (Houtigehage), 6. Tsjimkje de Vries (Opperkoaten), 7. Sake Visser (Twizel), 8. (Kollum), 9. (Kollum), 10. Tiete Wijma (Grinzer Pein), 11. Teun Plantinga (Feankleaster), 12. Jan Koopmans, 13. Pieter v.d. Wal (Burgum), 14. Miente Boonstra (Burgum), 15. 16. Michiel v.d. Wijk (Houtigehage), 17. Piei Rozema (Feankleaster), 18. Geeske v.d. Leest-Hollema (Noardburgum), 19. Maaike de Vries-Hollema (Jistrum), 20. Jantsje Geerlugs (Eastermar), 21. Siebe Veenstra (Twizel), 22. Hepie Dijkstra (Twizel), 23. Akke Hoekstra (Burgum), 24. Oene Koopmans (Twizel), 25. Joukje Geerlugs (Eastermar), 26. Durk Pultrum (Houtigehage), 27. Durk v.d. Heide (Houtigehage), 28. Jacoba (Koos) de Vries (Jistrum), 29. Appie Popma (Burgum), 30. Tsjitske Paulusma (Burgum), 31. Henk de Vries (Houtigehage), 32. Rinze Symen Veldman (foar it ljocht), 33. Repke Hollema (Eastermar).

Sa seach it der út nei de lêste ferbouwing.

Yn 't lêst fan de foarige ieu wie de Twizeler iisbaan yn 'e Mieden. Der wie doe noch gjin sprake fan in polder, dat in hiele bulte fan dat lege lân strûpte der dan ûnder. Boppedat is der tusken de Sânsleat en de Miedsleat hiel wat turf baggele. Dy turf waard dan droege op wat stripen, dy't wat heger leine. Janne' Bauk (Baukje Kuipers-Westra) wit noch skoan, dat se middeis mei iten nei de mânlju moast, dy't yn de turf omskrepten. En ek, dat se by't winterdei dêr hinne giene te reedriden. No hat der op twa plakken in baan west. Ik sil besykje út te lizzen, wer't se te finen wiene. Rint men by Dillema de mieden yn, dan komt men oer de Hammen by de Hammensdaam yn de Sânsleat. Dêr oer en dan ien stik lân nei rjochts. En dêr twa stikken lân nei efteren en dan wie men op de iisbaan, dy't der it earst wie. Letter lei er fierder nei de feart ta. Dan rûn men by de Sânsleat lâns oan de feart ta en dêr komt men op in skeane tippe. Dêr efter leit it stik lân, dat no eigendom fan Gerke Huisma is en dêr wie de twade iisbaan.

As der hurdriden waard, wie de priisútrikking nei ôfrin yn de herberge fan Heabeltsje. Dat wie "In de kleine ster". Nei 1908 wie it fan beppe Jeike en noch letter fan Sake Visser.

Yn de tiid, dat it hjirby ôfprinte fers foardroegen waard troch Tsjard Bouwes Sipkema, swaaid Heabeltsje dêr dus noch de scepter

*Te praten hjir foar dit publyk
Dat kin ik wier net dwaan.
Ik bin te bang, is dat net bryk
Dêrom sil ik jim oars wat jaan.
Ik ha in stikje, sels betocht;
Dan doch ik dochs noch mei.
Mar ik wol net yn 't folle ljocht,
Want dan fal ik sa mar wei.*

*In iisclub te hawwen, dat is neat,
Mar is it terrein net goed...
(De útkomst hat 't ús al wer leard)
Dan is soks dochs o sa beroerd.
Men makket kosten, wit hoe great
Men skroeft en mealt mei man en macht
En by de ein - dan is 't noch neat -
De hiele boel is neare nacht.*

*Gewoan stiet der op it iis in tint;
Dat is foar elts in grut gemak.
De kastlein fertsjinnest dêrmei noch in sint,
Mar dizze kear wie 't lak.
Oft soks no kin, ik wit it net...
Elk moat syn bêst dochs dwaan?
Wêrom dan net in tinte set
Dêr, by dy kâlde baan?*

*Ha wy de banen sawat klear,
En sill' wy hurdriden ha -
Dan komt der ien (ik neam net mear)
Dy stiet dat lang net ta.
Mar 'k freegje: moat dan om ien sa'n man
It hiele spul oer gean?
Nee, nee, der hâlde wy net fan,
Dat kin dochs noait bestean.*

*Boer Hindrik, dy hellet wis de hier.
As hy kin, ferjit er it net.
De earste saterdei yn 't jier.
Dat is al in stielen wet.
Al riidt der nimmen op 'e baan -
Dêr seurt dy man net oer.
Wy kin him mar de sinten jaan,
Al sjogge wy dan wol wat soer.*

*En wat no noch it slimste is??
- Dat it lân gjin wetter hâldt -
Men skept en mealt en noch is 't mis;
Dat makket ús pong sa leech en kâld.
En wit jim d'oarsaak dêr wol fan?
Ik leau wol, dat ik it wit
De mûzen, oars neat as mûzen, man
Dêr 't him dit ûnk yn sit.*

*Dy meitsje rillen troch de grân,
't Is klear ommers as de dei.
It wetter is dêr wis yn rûn
En waard doe sa mar wei.
No moatt' wy jin dy fijân oan
Oars helpt al it wurk gjin byt
De mûzen ha 't foar ús bedoarn
Dat is wis, sa goed as ik it wyt.*

*Us froulju binne net sa min -
Dat sjocht men hjoed wer klear.
It wie al sa yn it begjin
Mei it alderearste minskepear.
Doe 't Eva mei de apel kaam
Fan dy beam (dy wie ferbean)
En Adam dy mar hânsum naam
Koen' se 't paradys út gean.*

*Dat ik no fan sa'n Eva hâld -
Dêr moat ik neat fan ha.
Der binne oaren op de wrâld,
Dy falle jin altyd ta.
Dy klaaie har foar in keardel wis;
Dat lieten se ús hjoed wer sjen.
Want as sok riden net in wûnder is,
Dan wit ik der neat mear fan.*

*Jim fleagen hjoed hast oer de baan,
Gjin klean mear oan benei.
Rom en eare moatt' w' oan jimme jaan;
Dêr kinne wy net foar wei.
Ja, sûnder froulju is it neat.
Tink - feintsjes - dêr wat om.
Hja binne - leau my - net sa ferkeard;
Dy't gjin nimt, is mâlde dom.*

*Doch feinten, dan de dryste skuon ris oan;
Dy't teminsten gjin faam noch hat.
Ik siz 't jimme -wier- oars muoit 't jimme moarn
En tinke jim werom oan jûn mei smart.*

*No, freonen, 't wurd mar oan in oar;
Te lang ferfeelt sa gau.
Faaks bringt in oar wat oars wer foar,
Dan wikselte it ek wat oû.
Wy sille mei wat mûzeweit
Us fijân wol ferslaan.
't Is spitich, dat it der jinsen leit,
Oars koene wy it no fuort wol dwaan.*

De Frânske tiid

De Frânsen diene alle war, om Ingelân, in hannelsnaasje by útstek, krekt op dat mêd fan 'e hannel, sa folle moochlik dwers te sitten. De grinzen waarden sletten oan 'e seekant wiene oeral wachtposten en by elk tolhûs (oan 't wetter likegoed as oan 'e wei) waard omraak tasjoen op alles, wat yn- en útfierd waard.

Ik ha dêr in pear foarbylden fan:

Op 13 maaie 1796 komt der in man by de Cherchers (wy soene se no douane's neame) fan "Strobosch". Hy jout oan, dat der mei de trekskûte fjouwer pakken lear oankomme sille en hy freget, oft de hearen wol soargje wolle, dat dit frachtsje foar de santjinde trochstjoerd wurdt nei Burgumerdaam. De belêsting, dy't hy dêr foar skuldich is, betellet hy foarút en hy jout ek syn namme op: "J.H. Quaken uit Munsterland."

Dan reiz'get hy fierder yn 'e hope, dat de hearen Cherchers no mar net al te neigeanderich wêze sille. Dat blykt lykwols in falske hope te wêzen, want yn it rapport, dat sy dêroer skriuwe, lêze wy: "... doch als deese pakken metterdaad aankwamen, soo bleek ons, dat sy bevatten 8 pakken Wit leder, alsmeede 41 wollen mutzen en 126 paar wollen hoozen (de mutzen en de hoozen waren met veel Stroo omset)." Wol ferside brocht dus, mar krekt net goed genôch. It hiele hanneltsje wurdt dan ek yn beslach nommen, want it wie yn striid mei de proklamaasje fan 19 jannewaris fan datselde jier.

Dit douanefolk hie de eagen en de earen altyd goed iepen; oft se no tsjinst hiene of net, hja hâlden it spul yn 'e gaten. Dat mei bliken dwaan út it neifolgjende rapport:

Pro Patria,

Verklaar ik, ondergescreven Havenchercher geposteert tot Gerkesklooster door deesen, dat op Woensdag den 12 November 1795 's middags omtrent 12 uur, terwijl ik zat ten huijse van Eete Geerts, Dorpsrechter en Collecteur in de Cooten, aldaar ten huijse inkwam een persoon met naame Gerben Jans, woonagtig in Twijssel, by sig hebbende een korf met goederen, vragende aan Eete Geerts, of hij wat soude koopen, dog sulks door voornoemden Eete Geerts met neen beantwoord werdende, so vraag ik, onderscrevene aan hem, Gerben Jans, wat hij te koop hadde, waarop hij mij antwoordde, Suijker, Rosijnen en Pruijmen, dog de onderscrevene bleek sulks by visitatie contrarie (het tegendeel), daar ik in de korf bevond:

Ses pond gebrande coffijboonen

Een pond thee

Een en een vierde pond zuijker Candij

Een en een tweede pond cichoreij,

Verders de korf, zak, Schaalen en Wigten.

Alles volgens (by 't Gerechte van Achtcarspelen) daar afgemaakte Inventaris.

De onderscrevene hem, Gerben Jans, vervolgens naar Chedul (vergunning) gevraagd hebbende, soo antwoordde deese, die niet bij sig te hebben, maar wel in zijn huijs en zijde mij verder, buiten de Deur, dat hij bovengenoemde goederen hadde van eenen Evert Hendriks, woonagtig eeven buijten Leeuwarden.

Al het welk strijdig zijnde met 's Lands lijst so hebbe hem, Gerben Jans, zijne goederen afgenoomen en deselve aan 't Edele Geregte van Achtcarspelen opgebrogt en van dit geval kennis gegeven aan voornoemd Geregte, alsmeede aan den Commies van 't District.

In kennisse mijn hand
Gerkesklooster

Actum, den 15 November, 1795
T.H. Tiesema

Ete Gearts skriuwt as tsjûge:

"Verklaar ik Eete Geerts, dat het geval in bovenstaande verklaring (voor zoverre in mijn huijs is geschied) in mijn presentie is gebeurd en de suijsere Waarheid is behelsend.

In kennisse mijn Hand

Actum den 20e Novb. 1795
Eete Geerts, Dorpsregter in de Koten.

Nei alle gedachten hat Gerben Jans dit der net by sitte litten. En hy skripte net om 'e nocht, want goed twa moanne letter komme wij dizze akte tsjin:

Thee 1 - 16 - .. Sucarie .. - 4 - 12 Suijker Kandie 3 - .. - .. Koffijboonen 6 - .. - .. Armkorf .. - 10 - .. Schaalen en Wigten .. - 15 - ..
Tesamen vorenstaande goederen, renderende (ter waarde van) 12 Carolyguldens, 5 stuivers en 12 penningen, na mij genomen onder acte van restitutie van data deeses den 23 Janri 1796.

Gerben Jans.

Hy krige syn hanneltsje dus werom, dat hy koe de boer wer op.

De Frânske tiid

Der is neat nijs ûnder de sinne. Hearre wy tsjintwurdich faak oer dieven, ynbrekkers en folk, dat him dwaande hâldt mei ferfalsking fan bankbiljetten en jildwaardige papieren, dat docht him ek al foar yn 'e tiid, dat de Frânsken hjir foar master opsloegen. Net allinne in soad soldatefolk (al of net mei har froulju) hâldde hjir ta en brocht al mear as genôch ûngeriif mei; nee, ek in tal dogeneaten út Frankryk wei kaam nei ús lân en dy besochten yn dy tiid fan ûnrest en ûnwissens har slach te slaan. Dit skriuwen komt by de gemeenterie fan "Agtcarspelen".

"Broederschap,

Volgens aanschrijving van den Agent van Inwendige Policie deezer Republiek, houden waarschijnlijk in deeze Republiek verscheidene Frânsche Emigrés zich op, welke verdagt zijn zigt aan 't fabricereen van valsche Wisselbrieven en andere misdaden te hebben schuldig gemaakt. Soo sende ik hierbij derzelver Naamen en Signalementen, ten einde één of meer hunner, in Uwen bedrijven komende, deselve dadelijk te arresteren, hunne papieren te verzegelen en daarvan onverwijld kennis te geven, waardoor de Justitie dienst wordt bewezen.

Heil en Achtung
Uw Medeburger Abr. v.d. Burg.

Dan folge de nammen en it Signalement:

"Cazalis is een Man van 5 voet, 4 duim met zeer zwart hair, dragende zwaare baksbaarden, die veel toebrengen tot de wreedheid van zijn bruin aangezicht.

Canton meet 5 voet, 3 duim, van een schoone gedaante; schijnende op het hoogst den Ouderdom van 30 Jaaren te hebben bereikt, draagt zwart hair, gesneden à la Titus; hij is gekleed met een blaauwe Redingotte (ik tink, dat dat in soarte cape west hat).

La Lanne is 5 voet, 3 duim, heeft een langwerpig aangezicht, door de kinderpokken geteekend.

La Ville du Pré, gewezen Officier onder het Legioen van Maillebois. Van een sterke en zwaare gestalte, zwaare Winkbraauwen, het aangezicht zeer sterk door de kinderpokken geteekend.

Alle deeze Persoonen hebben zich na Holland begeeven, om aldaar een Bende van Dieven op te richten, gelijk as die, welke tot Ham-burg is ontdekt.

Franconieres, de Boudard, de Bellevierse, Frânsche Emigranten zijn ook in Holland, alwaar zich nog veele anderen bevinden, soosals: Criny Verteuil. Hij zegt geboortig te zijn van Parijs en woonachtig te Bordeaux; hij is 32 à 33 Jaaren oud, groot 5 voet en 1 à 2 duim; breede schouders, tamelijk zwaarlijvig, een rond en volslagen aangezicht, de neus een weinig geboogen, de kin vooruit steekende, groote uitpuilende oogen, wijde oogappels, donker en een kort gezigt aanduidende, het aangezicht door de kinderpokken geschonden; vrij hoog van kleur, zwart en dun hair, zwarte en zwaare winkbraauwen; zijne manieres en taal geeven eene goede opvoeding te kennen en neemen tot zijn voordeel in".

Dat wie dus in oannimlik mantsje, mar dêrtroch tink, noch gefaarliker as de oaren.

Hiel nijsgjirrich is wol de langte fan dizze persoanen. De grutste fan dyjingen, dêr't de mjitte by stiet, is 5 foet en 4 tomme. Dat is neffens ús mjitten krekt ien meter en sechstich sentimeter. Men mei wol oannimme dat de mánlju sa troch de bank tusken de 1.50 m. en de 1.60 sieten. Fansels sille der ek doe wol útsjitters west hawwe.

Sa wurdt it faaks ek wat begrypliker, dat dy bêdsteden yn âlde kastielen en oare histoaryske gebouwen, sa oeribele koart binne. De minsken wiene lyts en as men der dan noch by betinkt, dat men destiids mei in steal kjessens yn 'e rêch mear siet te sliepen, as dat men lei, dan is't wol dúdlik, dat men ek net sa folle rûmte nedich hie.

Oft ien of mear fan dizze hjir signalearre persoanen ek oppakt is, dêr ha ik neat fan ûntdekke kinnen.

Ebe Tjeerds Rispens x Antje Toppes Folkert Tjymens Koning x
 * 1764 † 1838 † 1799 * 1765 † 1818

↓ ↓

Gosses Tilstra Tjeerd Ebes Rispens trouwd yn 1830 mei Ymkje Folkerts
 * 1796 † 1889 * 1807

↓ ↓

trouwd yn 1893 mei Ebe Tjeerds Rispens Antje Tjeerds Rispens
 * 1839 † 1904 * 1832 † 1921

↓

Syltske Rispens
 * 1894 † 1967
 trouwd mei
 Wolter Noordhoff * 1893 † 1954

Tjeerd Rispens Reina vander Velde trouwd yn 1889 mei Andries
 * 1895 † 1965 * 1853 † 1941
 trouwd mei (1e letter wer trouwd mei Egbert Ruimstra)

Anna Mertens
 Ymkje Rispens
 * 1896 † 1968
 trouwd mei
 Jacob Haima

Frânske tiid

Diz' kear wurdt it wat sturtswyljen.

Der wurdt allegeduerigen presje útoefene op 'e gemeentebestjoeren, om foaral dúdlik te meitsjen, dat de Frânske oerhearsking allinne mar heil bringe kin. As dat sa útkomt, wurde ek de tsjerken der foar spand, om it de minsken yn te druïen, dat se ek yn har gebeden, it soldatefolk net ferjitte meie en de dumny's moatte dêryn it goede foarbyld jaan. Der is in brief fan 15 juni 1796, dêr 't it gemeentebestjoer opdracht kriget om "de Leeraaren der onderscheidene Gezindheden te gelasten in hunne oopentlijke Gebeden van het Opperweezen af te smeecken den Zeegen over onse en onser Bondgenooten Waapenen".

Yn alle doarpen wie in doarpsrjochter. Lytse rûzjes en kwesjes tusken doarpsbewenners mocht er sels besykje út è wei te romjen, mar as it wat mear om 'e hakken hie sa as by fjochterij, dêr't minsken by ferwûne wiene of noch slimmer, dan moast soks yn hannen lein wurde fan de Maire (boargemaster) en de slimste saken waarden ferwiisd nei it "Geregte" yn Ljouwert. Dy doarpsrjochters wie: Cooten - Eete Geerts (wite jim noch fan dat ferhaal oer dat keapmantsje?); Droogeham - J. R. Nycolaj; Augustijnsga - M. Ates; Surhuysum - C. Willems; Surhujsterveen - S. Rommerts; de Rottevalle - J. Clazinga; Harcomapeinde - J. M. Boetes; Optwiesel - Romke Pytters (dat waard letter Sipkema); Buitenpost - K. Ferwerda; Gerxclooster en Stroobosch - M. Ates.

As der belangrike dingen bepraat wurde moasten, dan moasten de minsken dêr ta útnoege wurde fansels. Gie it om in beheind tal, dan waard dat dien troch "huyskundige"; dan waarden se dus stik foar stik oansein. Mar gie it alle doarpelingen oan, dan waard dat dúdlik makke mei "klockklippinge". Men koe it hearre oan it lûd fan de klok en boppedat barde dit lieden op in tiid, dat der gewoanwei net let waard, dat dan wist it folk wol, hoe "let" it wie en dan stiek men de jûns sa machtich as miggen nei de tsjerke, om te hearren, wat nijs der wie.

It parool "Vrijheid, Gelijheid" moast fansels ek wiermakke wurde; it moast mar ris út wêze mei dy grutdoggerij fan harren, dy't mienden wat mear te wêzen as rjocht hinne en wer. Dit stiet yn de brief fan 28 july 1796.

"Zoodanige Teekenen, Waapens etc. welke het denkbeeld van verheevenheid, grootheid en aanzien van den eenen Mensch boven den ander "de Gelijheid-onteerende" teekenen, Waapen- en Rouborden etc. welke soo aan en in de Godshuizen, als aan de Huijsen en goederen der particulieren nog mogten gevonden worden, te doen wechneemen, behoudens het regt van eigendom van een iegelijk, en op de best voeglijke wijze".

"Het is een hele toer, om de belastingen binnen te krijgen". Sa waard der hieltyd mar wer klage; it folk waard dan ek wakker pleage mei al dy nije belêstingen, de fyftichste en de fiifentweintichste penning, de lêsten op it fee, by oanskaf en ferkeap, by it ferfier fan it fee oer de wei (by eltse tolhikke mar wer betelje) by yn- of útfier oer de provinsjale grinzen, en dan de lêsten op alles, dat men nedich wie foar it deistich libbensûnderhâld.

Om mar wat te neamen. Apels, parren, nuten en alle moochlike oare fruchten waarden beswierre mei sa 20 persint lêsten. Skriuwpapier, in spul spylkaarten, tabakspipen, tegels en stiennen, stisel, salt, jittik, sûker, kaniel, sjerp, krytwyt, men koe it sa mâl net betinke, op alles lei belêsting.

In tange by 't fjoer, in hingizer, in pankoeckspanne, in pear redens, in dommekracht, in jiskeskep, de iene twa stoeren, de oare seis of acht, mar men kaam der net ûnder út.

Dumny T. van Réé fan 'e Rottevalle is der sa skjin mei oan, dat hy de kollekteurs dan mar foarstelt om "op mijne te goede hebbende Predikbeurten op te schieten, daar ik nergens elders gelt kan bekomen".

Ein 1796 hie der yn Dokkum noch al wat rebûlje west. De Frânske soldaten hiene mei geweld dêr in ein oan makke en der wiene fuort ek al in stel oproerkraaiers oppakt. In hiel skoft letter wurde de oerheden nochris oantrune om eagen en earen goed iepen te hâlden; "de meesten zijn reeds in hegtenis gesteld en sullen alsoo de voldoening aan de wet niet ontgaan - evenwel is het meer dan waarschijnlijk, dat veelen de naspooring der Justitie zijn ontkomen en moogelijk alsoo hunne gezegte straf zullen ontwijken".

Lang om let giet der dan yn febrewaris fan it jier dêrop ek noch in brief nei de sikenhuzen, "waarin aan alle de Chirurgen wordt opgedragen, lijsten te requireeren van hunne patienten en aan welke ongemakken deselve laboreeren; uit deeze lijsten kunnen wellicht nog enkele personen worden ontdekt, die hetzij voor Dockum of anderzinds eenige blessure hebben bekoomen, waaruit dan daadlijk exteerd (blijkt) dat desulke meededeel in het oproer hebben gehad".

Doe't ik begûn mei dy stikjes oer de Frânske tiid, skreau ik: Wa sil sizze oft der net ien fan al dizze femyljes net in soan ferlern hat, dy't tsjinne yn de Frânske seemacht, of dy't omkommen wie by de tocht nei Ruslân en earne, fier fan hûs in iensum grêf fûn hie. No, soks bin ik by myn sneuperij net tsjinkommen. Mar wol ha ik fjouwer mânlu fûn, út ús gemeente, dy't yn Frânske kriichstsjinst wiene en dêrby omkamen. Hjir komme se:

1. "Wieger Wytzes Tilstra, 25 jaaren oud, Cannonier by 137e compagnie Gardes Cotes (kustwacht) te Delfsijl, gebooren in Twijssel, overleden 1 april 1813 aan waterzugt in het ziekehuijs te Groningen".
 2. "Wetser Jetses, 29 jaaren oud, Grenadier van 3e Bataljon, 126e regiment infanterie Duinkerken, gebooren te Surhujsterveen, zoon van Wetser Jetses en Anne Jetses, overleden op 21 april 1812 tot stad Duinkerque (zijnde in deese acte eenige woorden uitgeschrapt en tussenschrijvinge geschied, als (zodat) kunnende de overschrijving niet gevoeglijk geschieden".
 3. "Broer Jager, oud 32 jaaren, Corporaal in het 124e regiment van de Infanterie te Swol, gebooren in Stroobosch, overleden aan Hospitaal koorts op 18 juny 1812 in het ziekehuijs te Groningen".
 4. "Hendrik Brouwer, Cannonier bij 137 compagnie Kustbewaarders, gebooren te Buitenpost, (zijnde in deese bovenstaande akte eenige woorden uitgeschrapt) en overleden op 26 juny 1812".
- (Dizze lêste en de earste tsjinnen dus beide by de Kustwacht yn Delfsyl.)

Op 7 maaie 1812 wurdt Wolter Taewes Dekker oanjûn. Hy is ferstoarn yn 'e Opperkoaten. Hy wie "bedelaar". It arbeidersechtpear, dat dit oanjout, wit allinne syn namme; berteplak, leeftyd, en syn âlders binne ûnbekend. Dit gefal ha ik der allinne mar byset, om ris sjen te litten, dat men de frjemdste dingen tsjinkomt, as men yn 'e âlde archiven om begjint te sneupen.

Teade Pieters van Manen (troude letter mei Boukje Dam.)

* 1850 † 1941

* 1859 † 1923

troud yn 1876 mei
Rinske Fokkes Dam

* 1845 † 1893

Anne Hendriks Jager x Sytske

Pieter Teades van Manen troud yn 1905 mei Wytske Annes Jager

* 1877 † 1946

* 1870 † 1940

Troukje van Dijk 19 x 34
* 1908 † 1988
dochter fan

Pieter van Dijk * 1874
en † 1955

Grietje Wijnalda * 1880
† 1920

Teade van Manen
* 1906

Willemke van Manen
* 1907 † 1973

Grietje van Manen x Roelof Triemstra

Pieter van Manen x Antje vander Veen

Frânske tiid

(As lêste in ferhaal út dy tiid)

Hè-hè - men kaam benei yn in oare wrâld. It hie har suver wat oermânsk west, sa'n hiele kloft fan dat Frânske hynstefolk oer de flier. En dròk, dat dat folk wie. Faaks kaam it ek wol, om't men se net ferstean koe, mar as se allegearre sa trochinnear hinne haffelen, wie it krekt as rûn der in wekker ôf. Gjin raar folk oars, hear. Se wisten wol fan ynnimmen en as it oan it ôfrekkenjen ta wie, dan kaam se gjin sint te koart. Hark! No hearde se de hynders foar de ruten lâns stappen. De lûden fan de mânlju bearden noch boppe alles út. Sa, dy wiene ûnderweis nei Bûtenpost. Wat kamen sokken ek let op bêd; it wie wrychtsjes al hast njoggen oere.

Lutske Gerbens, widdo fan Sipke Pyters - en kasteleinsche yn "De Witte Kannen", sette de romers allegearre byinoar op de taap. Dy fûn se moarnier wol wer. Hastich joech se de taffeltsjes hjir en der in flear mei in wiete skûtelboek en doe sette se troch de syddoar nei de trochreed. Fansels - dat hie se wol tocht - beide grutte doarren stiene noch wagenwiid iepen. It like wol, dat se allegearre yn tsjerke berne wiene. Noait ien soe ris in doar efter him tichtlûke. No, dan sels mar gau. Sa't se de twade doar oanhelle, stie se ynienen stil...

Wat hearde se no?... Dêr wie it wer. Dat wie in hynder, dat miste har net. Hark - in sêft nokkerjend wrinzgjen. Lutske, oars net sa gau fan 't stik, stapte - no dochs in bytsje skruten - de trochreed yn. Hè, wat wie it hjir roettsjuster. "Is hjir noch ien?" Har lûd wie suver wat trilderich. Se stie yn bestân, oft se net better die en helje Pyter mar fan 't bêd. Har soon wie op 't lêst in sterke, jonge keardel; dy soe... Doe hearde se, skean foar har... in stimme: "Pardon... madam, c'est moi... ik... ik... Pierre Martin".

Doe seach se, dat dêr tsjin in klipke hea oan, noch ien fan dy Frânske soldaten siet. No knoffele er oerein en soe op syn hynder ta. Sa't er foar har lâns rûn, striek er mei syn mouwe oer de eagen en doe skeat it troch har hinne: "Hy hat gûld, hjir is wat". Yn twa stappen wie se by him. Rislút pakte se de soldaat by de earm en betsjutte him, dat er meikomme moast. Hja naam him mei nei har efterkeamer. Hja stiek in pear kearsen oan en gie doe flak foar him oer by de tafel sitten. Sa'n fikse, kreaaze jongkeardel en dan sa gûle - nee - dan moast der wol wat slims bard wêze. Meilydsum seach se him oan. "Fertel mar", sei se, "ik sil wol harkje".

En doe kaam it hiele ferhaal. Lokkigernôch koe er wat Nederlânsk; hy wie, sa folle begriep Lutske der wol fan, al mei al hast fjouwer jier yn ús lân, dat sadwaande. Hy woe eins alles tagelyk fertelle en bytiden wie it in hiele tiezeboel, dêr 't Lutske soms kop noch sturt oan fine koe. Mar hja liet him mar prate. Stikje by bytsje waard it har dúdlik. It kaam hjir op del: Hy kaam fan it plattelân út Bretagne, wie in boeresoan en doe't er as soldaat opkomme moast, hie er al in faam. Madeleine hjitte se. Nei syn oplieding moast er nei Nederlân. Hja wiene doe telânne kommen yn 'e omkriten fan de grutte rivieren.

It libben as soldaat wie wol út te hâlden, mar dy ûnwennigens, dat wie slim. Unwennich fan it âlderlik hûs, fan de buorkerij, fan de freonen en de kunde, mar benammen fan Madeleine. Yn twa jier hie er mar ien kear ferlof hân, om efkes nei hûs te kinnen. Dat hie in feest west dy wike thúis. En alle dagen seach er syn faam.

Doe moast er werom. Ut 'e brieven, dy't er fan Madeleine krige, fernaam er skoan, dat hja it der ek slim mei te krijen hie. Dat sleepte likernôch in jier sa wat fuort. En doe - ynienen, sûnder dat se it skreaun hie, dêr stie se foar him. Mei in ploechje oare froulju, wie se dit út reiz'ge. Hja waarden ûnder dak brocht yn in pear huzen, net fier fan it kampement.

Pierre syn eagen ljochtsje suver op, no't er dit fertelt. Wat in blide tiid hiene se hân. As hy mar efkes frij fan tsjinst wie, socht er Madeleine op. Hja koene har wille net op. En it waard noch moaier. Nei in pear moanne wiene hja troud. In skoftsje letter hie se him it blide nijs ferteld, dat se in lytsen-ien ferwachte. Se ornearren tegearre, dat it better wêze soe, dat Madeleine nei har âlders gie, om dêr har poppe te krijen. Bûtendat wie der sprake fan, dat Pierre syn legerûnderdiel nei alle gedachten mei in moanne as trije oerpleatst wurde soe nei Noard-Frankryk. No, doe wiene se samar beret en Madeleine stiek moedich en fleurich nei it Suden.

Mar... it wie allegearre sa hiel oars útpakt. De oerpleatsing nei Frankryk wie neat fan kommen. Earst wie it útsteld, sa't it hiet. As dat net al te lang duorre, dan soe it noch goedkomme kinne, tochten se. En doe wie der, samar - alhiel ûnferwachts, in oarder kommen, dat se opslach it kampement opbrekke moasten. En doe gie de reis net nei it suden, nee - yn Fryslân wiene hja te lânne kommen. Hy hie it Madeleine skreaun en har tasein, dat er alle war dwaan soe, om ferlof te krijen, as it mei har sa fier wêze soe.

Madeleine lykwols hie der gjin fidúsje yn, dat dy boarge net lang, hja woe en hja soe by har man wêze, as de poppe kaam. Heit en mem koene prate, wat se woene, hja harke net. Hja pakte wat ditten en datten yn en sette ôf, te gean! Wat in reis hie dat west. Gauris koe se in eintsje meiride mei in postwein of in frachtrider en yn 'e omkriten fan Namen trof se it hielendal. Doe waard se ynhelle troch in hiele kompanjy soldaten, dy't ûnderweis wie nei Arnhem. Se mocht meiride yn de kokenwein en mei'te fan de bêste soldatekost. Likegoed wie se alles meiïnnear dochs trije en in heale wike ûnderweis. Skjin ynein wie se, doe't se - no fjirtjin dagen ferlyn, oankaam yn Bûtenpost. In sersjant hie it Pierre ferteld.

Wat in blydskip, doe't er har yn syn earms hâldde. Mar ek fuort wer soarch en need. Wêr moast se keare? Yn Bûtenpost wie gjin plak. Yn Stynsgea koe it al. Dêr stie de pastorije leech. In boer yn it West fan Bûtenpost, dêr't Pierre wolris in praatsje makke, sa ûnder melkerstiid op it bûthûsbankje, stie daliks ree, om harren mei syn gereid te plak te bringen.

Pierre wie dy nachts by har bleaun. Doe't er de oare moarns - fierste let - op it appel ferskynde, hie de kaptein him fiks it leksum lêzen, mar dêr koe er him net om bekroadzje. As't heal koe, drafke 'r eltse dei efkes op syn Vos nei Stynsgea. De fjirde deis al wie Madeleine alhiel fan slach. "Ik kin hjir net bliuwe", sei se, "hjir is in nije dûmny beroppen en dy komt mei trije dagen al". Pierre der op út, om oar plak te finen. Hy die wakker syn bêst, ek de dagen dêrop, as er mar efkes frij hie. Oeral kaam er foar de winige doar.

En doe, de trêdde deis - der stiene twa weinen mei húsrie foar de doar. In pear mánlju fan de Herfoarme gemeente sjouden wakker om alles binnendoar en te plak te krijen. Op 'e neimiddei - it begûn al te skimerjen - kamen der twa tsjerkfâlden yn. Hja betsjutten Madeleine, dat se der no dochs út moast, want dûmny en syn frou wiene op kommende weis.

Har protsje guod yn in doek bewuolle, sjuttele se de lange gong troch, by de stûpe del en doe oer it grindpaadtsje op it hikje ta. Hja wie noch mar goed en wol op 'e wei, doe seach se al in glêzen wein oankommen. Dy hâldde foar de pastorije. Wa't der út kamen, seach se net, want op dat stuit skeat in fûleinige pine har troch de lea. Se hie mear as genôch oan harsels en se wist: No is it safier. It dûmnyspear waard mei iepen earms ûntfongen troch de tsjerkfâlden en hja waarden tige let en set fan in pear froulju, dy't al it ien en oar ree stean hiene. Der waard wakker praat en ien fan de froulju fernijde sa tusken de bedriuwen troch, dat se dat minske dochs noch krekt op tiid de doar útkrige hiene en "dan ek noch sa swier, moat domineeske har ris foarstelle".

Doe't mefrou foar 't ferstân krige, wêr't dit oer gie en dat dy frou elk momint "yn twaen" falle koe, wie se daliks beret. "Wat ha jimme hjir by d'ein" sei se ferheftich. "Sykje... se kin net fier fuort wêze - toe gau, freegje by de buorlju; dit kin dochs net?"

Twa huzen fierder fûnen se har. Oan 'e hússe siet se, op 'e reinwettersbak. It wie ek noch begûn te reinen, dat se wie alhiel beslingere. Foarsichtich, tusken "domineeske" en ien fan de froulju yn, waard se de pastorije wer ynbrocht. Der waard ien nei Bûtenpost stjoerd om Pierre op te heljen (dêr rop Madeleine almar om), in kreamheinsten waard ophelle yn sân hasten.

As Pierre sa fier is, stûket it ferhaal. Grouwe triennen rinne him oer de wangen en wanhopich sjocht er Lutske oan. Hja leit har hân op sines en streaket dy sêft. Hja begrypt, dat praten hjir net op syn plak is. O, wat deart har dit oan.

Dan, hiel sûntsjes, fertelt Pierre fierder: "Doe't ik der ynkaam, wie it berntsje der al, mar it libbe net; it wie in famke... Madeleine wie sa bliid, dat ik der wie.

De kreamheinsten en dûmny syn frou hawwe dien, wat se koene, mar it blieden... dat woe net ophâlde. Ik woe har hâlde... ik koe har net misse..." Pierre snokt it út no. "Ik fiede, dat ik har kwytrekke; Noch ien kear die se de eagen iepen; se seach my oan en se lûstere, hiel sêft: Pierre... mon Pierre... au revoir".

Lutske is nei d'oare kant fan de tafel gien en sit no deun by Pierre. Hja hat har earm om dy grutte sterke soldaat hinne slein; hy linet tsjin har oan... en no gûle se beide.

It is in hiel skoft letter, as se tegearre nei de trochreed geane. Pierre hat ferteld oer Madeleine, hoe't se innoar as bern al koene. Alle moaie dingen, dy't him yn 't sin kamen, hie er ophelle. It hie him suver wat opfleure, dat er dit allegearre kwyt koe. Dat sa'n wyld-fremde frou mei safolle geduld nei him harkje koe, dat hie him sa goed dien. Hy betanke har ien en oarekear. Doe makke er it hynder los, swaaide linich yn it seal en ried op in drafke ta de doar út en it hiem ôf. Lutske seach him nei. O, wat wie it mistich wurden. Doe't er by de wei wie, koe se him mar amper mear sjen. Hy stiek de hân noch ien kear op en hja wiude tebek. En doe wie er fuort.

Tagelyk skeat it har yn 'e skonken fan 'e skrik! Hy ried de ferkearde kant út!! Hja draafde noch al nei de wei en rôp, sa lûd as se koe, mar hja fernaam, dat har lûd smoard waard yn dy tichte wite dize.

Hiel sêft hearde se noch it ploffen fan de hynstehoeven op 'e pûndyk. Doe waard ek dat wei en wie it stil om har hinne. Och wat bemaalde se ek, it wie gjin bern mear; hy fernaam it aanst fansels. Hja sleat de trochreed ôf en gie yn 'e hûs. Wol gie hja daliks op bêd, mar sliepen - dêr kaam net folle fan.

Troch de stille nacht ried Pierre fierder. Gjûn inkeld lûd fersteurde de folsleine rêst. As grize flakken leine pleatsen en huzen weidûkt yn 'e swiere wite wale. Pierre seach it net. It hynder wie oergien yn in gewoane rêstige stap. Pierre fernaam it net. Hy like wol lykme allinne op 'e wrâld te wêzen, mar hy wie it him net bewust. En doe ynienen skrok er wakker út syn tinzen. Wat wie dat no? De wei makke hjir in heakse bocht. Hoe koe dat? Sa'n bocht siet der nearne yn 'e wei nei Bûtenpost.

Hy ried stadich noch in eintsje fierder. De wei bûgde no wat nei lofts en dêr like in pleats te stean. Dy stie mei de efterlein nei de wei. Hy wist net, hoe't er it hie. Soe er ferdwaald wêze? Soe er werom moatte? Ja, mar hoe dan? Wêr soe er ferkeard riden wêze? Dy grouwe wite tekken om him hinne makke him no ûnwis. It wie faaks sa goed wol en freegje mar efkes hjir by de pleats.

Stadich ried er troch de brede homeije it hiem op. Hy liet him út it seal gliidzje en bûn de team fan it hynder oan in ring, dy't yn 'e efterhúsmuorre siet. Doe knoffele 'r by de skuorside lâns nei foaren. De blinen foar de ruten wiene ticht. Hy kloppe ris hjir en dêr, yn 'e hope, dat immen in kears opstekke soe, sadat er wat ljocht troch de hartsjes yn 'e blinen sjen soe en dan teminsten wist, wêr't er wêze moast. Dêr wiene ek noch in pear finsters; noch mar ris besykje.

By dat alderearste klopjen siet de boerinne daliks rjochtoerein yn it bedstee. Hja stompte har man oan: "Toe, moastst ris harkje... dêr binne se wer". De boer woe him omdraaie; hy gnoarre: "Jou dy del... dû hearst altyd..." En doe hearde hy it ek. "Dy ferdulde nachtbinders; dat is no fergeemje de tredde kear al fan 'e wike. No sil 'k mei har ôfweve". Hy taastte nei syn sokken, dy't op in stoel foar it bedstee leine; doe wrotte 'r oer de bêdsplanke. Under 't rinnen wei lûk er de blau kile en broek oan. Hy die gjin ljocht oan. Dan soene se him fernimme en dan wiene se op har iepenst. Nee, hy koe it sa wol fine. Op 'e taast gie er troch de mulkeamer en de koken.

Doe wie er yn 'e skuorre. Troch de rútsjes seach er, hoe skier it wie bûtendoar. De beammen yn 'e mantel wiene mar krekt te sjen. Sa't er fierder stapte, miende 'r, dat der wat beweegde, flak by skuorside. Mar gau fierder. As't al sa wie, dan soe er no yn alle gefallen earst wêze. Hy raamde in trijetynfoarke, dy't by it tek yn stutsen wie, die hoeden de skoattel fan de lytse doar yn de grutte skuordarren. Iepen... en der út!

De foarke foarút draaide 'r fuort nei rjochts en soe...

Tagelyk fiede er, dat er kear krige en flak foar him seach er... in hynder. It bist wrinzge oerstjoer fan skrik en fan pine. It kaam omheech fan foaren en sloech wyld mei de foarpoaten. Skril seach it alle kanten út. De boer die ferheard in stap tebek. Sa't it hynder wer op syn poaten delkaam, wie Pierre ek by de hoeke. It hynder, hielendal fan de roai noch, seach nij gefaar. Mei beide poaten tagelyk feechde 'r efterút. De iene hoef rekke de soldaat - flak yn syn gesicht. Hy joech net iens lûd; as in blok foel er del.

Mei stie de feint ek yn 'e doar. Hy hie wat heard en wie sa - yn syn ûnderguod - nei de doar flein. "Lûk gau wat oan", sei de boer, "ik wit net, wat dit is. Ho - wachtsje efkes - hâld it hynder beet - ik sil sjen, hoe't it mei dy man is. Wa't dat wêze mei". Hy stapte der op ta en bûchde him oer de man hinne.

"Krimmenikus, Geart" hearde de feint, "dit is net bêst, hjir leit in soldaat, in Frânsman, dit is wat". Geart der ek by. "Libbet er..." woe er freegje, mar doe seach er it. In gesicht wie net mear te sjen en de hiele side fan de holle lei iepen. Kokhâljend rûn Geart werom. De boer kaam him efternei. Hy makke it hynder los fan de ring en betsjutte Geart, dat de skuordarren iepen moasten. Sa wie de boerinne der ek. "W... W... wat is hjir..." soe se begjinne. "In raar ûngelok" sei de boer, "it is in soldaat en it hynder hat him sa slim rekke, dat er..."

Dêr stiene se mei har trijen. Hjir moast wat barre, mar hoe? As dit útkaam, waarden hja der op oansjoen. Dit moast stil bliuwe. Earst kaam it hynder oan in stile en doe sjouden se de deade soldaat ek binnendoar. De boer hie in plan. Geart waard der op út stjoerd, om de hynsteslachter te heljen. "Sa min mûglik leven meitsje", warskôge de boer. "Hoe minder minsken hjir fan wite, hoe better". In ketierke letter stiene se meïnnoar te rieplachtsjen, hoe 't se no it bêste dwaan koene.

Al gau wiene se it iens. Hja soene it spul begrave ûnder de foarste hynstestâl. De balstientsjes, dêr 't de stal mei fluorre wie, waarden mei de bats loswrotten en oan kant lein. En doe in gat grave. De modder en it sân, dat der oerbliuwe soe, kroade Geart flak njonken de skerpe. In pear grypfollen rûge dong der oer, dan wie dêr neat mear fan te sjen. Op oanwizing fan de slachter waard it hynder flak njonken de kûle set, doe't dy djip genôch wie.

Losse strûpen om 'e foar- en efterpoaten. Yn 'e midden in tou om dy strûpen tagelyk fêst en nei innoar ta te lûken. De slachter seach omheech. "Sjoch", sei er tsjin Geart, "meitsje dû dizze efterbine ris goed fêst oan dy karbiel hjirboppe. Tink derom, gjin âldwiveknoop, hear". De slachter sels makke oan d'oare ein in strûp, helle dy oer de kop fan 't hynder en lûk'm in bytsje oan. "Dit liket my it bêste ta", sei er, "as it bist no daliks falt, lûkt dit tou strak en troch syn eigen gewicht brekt it tagelyk syn nekke. Moai is it net, mar oars moat ik der mei it mes oer gear en dat is ek gjin aardichheid".

It kaam krekt, sa't de slachter it him foarsteld hie. De boer en Geart stiene op 'e skuorre. "Ja", sei de slachter en hja lûken tagelyk oan it tou. De strûpen loeken ticht, de fjouwer poaten waarden nei innoar ta lutsen en doe nei foaren. It hynder kantele d'oare kant oer en foel yn 'e kûle.

De slachter hie gelyk hân. Hja hearden it knappen. It lyk fan de soldaat waard yn in lekken bewuolle en doe foarsichtich heal njonken, heal op it hynder dellein. Noch in kouwedeck der oerhinne en doe koe it gat wer ticht. De balstientsjes kamen wer te plak en waarden mei wyt sân yndweile. De oare moarns ier en betiid waarden de bloedspoaren bûtendoar weimakke.

De slachter hie tasein, dat nimmen wat fan him hearre soe. Hy wie widner en wenne allinne, dat dêr soe nimmen him earne nei freegje. En op 'e pleats wiene se sa wiis wol, dat se har mûle net foarby praten.

De earste dagen dêrnei wiene der hieltyd Frânske soldaten warber yn Twizel. Hja kamen by Lutske fansels. Dy fertelde, wat se wist. En dan giene se fierder - de buorren yn. Mar nimmen hie wat sjoen of wat heard.

It soldatefolk hâldde it der op, dat Pierre yn syn mankelike tastân himsels te koart dien hie. Lutske wie der foar har sels wis fan, dat er útneaid wie en fêst wol earne yn syn berteplak ferside sitte soe. En nimmen wist, dat Madeleine har winsk: "Au revoir Pierre" al sa gau yn ferfolging gien wie.

Sa'n hûnderd jier letter (yn 1898), doe't Romke Tjeards Wiersma syn widdo, Ynske Ubeles Gorter it nije spul boude, dêr't no Dooitzen Nauta buorket, waard de âld-pleats ôfbrutsen en doe ûntdieken se ûnder de fluorre hynstestâl de skeletten fan in hynder en fan Dêr fandinne it boppesteande ferhaal.

Nei alle gedachten hat Ritske Binderts Kloosterman hjir mei syn frou Hinke Barteles de Boer doe buorke. Dat moat hast wol in houlik west ha, om jild by jild te hâlden, want dizze frou wie hast 12 jier âlder as har man. Hy wie noch mar trije en tritich, doe't er stoar yn 1812. De widdo hat doe noch 29 jier libbe en dy wie 73 jier, doe't se weirekke.

Ik fertelde al, dat Tsjearde en Tryntsje twa jonkjes krigen: Bouwe Andrys en Jan. In moai húshâldinkje op in goed bedriuw. Mar samarynienen barden der in tal dingen, dy't grutte feroarings teweech brochten. Yn in tiidsbestek fan in goed jier waard dit gesin troffen troch d'iene hurde slach nei de oare. It nije jier wie noch mar krekt begûn, doe't op 2 jannewaris 1907 Antsje Binnema ferstoar. Hja wie in suster fan Jan Hendriks Binnema (witte jim noch, dat ik myn ferhaal destiids begûn bin mei dat kranteberjochtsje fan 1907?). Dizze Antsje wie in âld-muoike fan Tsjearde Bouwes syn frou Trijntsje Hulshof.

Noch gjin twa moanne letter, op 23 febrewaris, rekke Jan Hendriks Binnema sels wei. Hy wie de pake fan Tryntsje. Dat kaam al neier oan, mar men koe net sizze, dat it slim muoilige gefallen wiene. Pake wie 93 jier wurden en muoike Antsje wie ek al 90 jier; it wiene dus tige âlde minsken.

It kaam hurder oan, dat Tryntsje har mem Heabeltsje yn't jier dêrop, op 22 jannewaris 1908 ek stoar. Hja wie 65 jier wurden. Al widdo wurden op har ien en tritichste, hie se de grutste helte fan har libben in swiere sile lûke moatten. Benammen Tryntsje, har âldste dochter, hie it hjir slim mei te krijen, te mear, om't se sels ek lang net yn oarder wie.

Dat kaam sâ. Yn't lêst fan 1907 wiene Tsjearde en Tryntsje yn 'e buorren te jûnpraten. Dêr waarden se warskôge, dat it spul fan de Kloosterman's yn 'e brân stie. Se stieken der daliks hinne. Jan Ritskes wie in folle neef fan Tryntsje har mem, dat it wie ek noch famylje. Doe't se dêr oankamen, wie it al ien see fan fjoer. Reinder Hoekstra, dy't dêr doe buorke, hie noch wol in tweintich bisten lossnijd en der útjage, mar dat helle ek neat út, want dy losrinende kij stoden like hurd wer yn it fjoer op.

De oare moarns wie it dúdlik te sjen, hoe slim it wol wie. Der kaam hiel wat folk op ôfsetten, benammen út 'e omkriten fan it Wyldpaad en fan de Heide. Dêr wenne in bulte folk, dat it slim krap hie en dit wie har kâns. Hja fiken as wylden yn dy deade bisten om. Fleis - man, sok skonder fleis, it soe dochs sûnde wêze, dat is samar wei wurde soe. Hja soene der wol mei rêde. En hja tûgen mei safolle fuort, dat se it mar amper tille koene. Tiden lang wie it suver feest yn al dy earmoedige klintsjes en spitketen.

Mar dy jûns fan de brân koe men neat begjinne. Foar en efter wie it ien lûge en men stie der machteleas by te sjen. It wie glûpende kâld; it wie winter en hja hiene dêr sa lang net stean bliuwe moatten, ma ja hoe giet soks. Doe 't se op 't lêst dochs

nei hûs stieken fernaam Tryntsje wol, dat se troch en troch kâld wie. Hja begûn te kocheljen; wat se der ek oan die, it woe net ôfsakje. En net op bêd fansels; it wurk wie der en dat moast dien wurde. En dan stiek se ris efkes nei har mem; dat kwakkele ek mar wat om. En doe stoar mem. Sy as âldste dochter hie der noch it measte doel oer, wat mem allegearre meimakke hie. It ien mei 't oar die dit allegearre gjin goed. Yn pleats fan wat op te knappen, fiede se wol dat it lang net doogde. Mar se woe gjin belies jaan en skarrele wat troch, de hiele moanne febrewaris.

Mar doe boaze it ynienen hurd oan. "It is in longkwestje", sei dokter. "Jo ha hjir fierste lang mei omrûn. En no kin ik der net folle oan dwaan. Wy moatte de krisis ôfwachtsje en dan is 't mar krekt, wat kant giet it oer". Op 11 maart stoar Tryntsje Hulshof, noch mar 43 jier âld, noch mar 13 jier trouw. Dat wie yn in tiidsbestek fan ien jier en 16 dagen: trije generaasjes fuot. Pake, dochter en pakesizzer. Tsjearde bleau efter mei syn beide jonges, njoggen en alve jier. Doe kaam Tsjearde syn mem, Antsje Rispen wer op 'e pleats.

Sokke wentsjes (spitketen) wiene der eartiids yn dizze omkriten rûnom te finen. Oan it wyldpaad, op 'e heide, dêr't letter Twizelerheide en Noardburgum ûntstien binne, yn 'e Westerein, yn 'e omkriten fan Stynsgea, op 'e Hamster bulten, op it stee, dêr't no de Harkema leit, yn 'e omkriten fan Houtgehage en de Kompenije en ek yn Trimunt fûn men se en fansels op noch folle mear plakken.

Tryntsje Hulshoff, de frou fan Tsjeard Bouwes Sipkema. As lyts famke moast se har heit al misse. As âldste fan sân noch lytse bern sil se moai wis oanpakt ha, om mem (Heabeltsje Binnema) sa goed mûglik te helpen. Letter by omke Wytse yn 'e húshâlding. Hja hie al jong leard om ferantwurdlikens te dragen. It liket har gjin kwea dien te hawwen, want op dizze foto sjocht se jin frank en frij oan as in frou mei in sterk karakter.

No kom ik earst noch efkes werom op dy ôfbaarnde pleats. Dat spul wie wol eigendom fan Jan Ritskes Kloosterman en syn frou Tryntsje Beintema en dochter Simke wie dêr ek berne yn 1876, mar buorkje diene hja al in hiel skoft net mear.

Dat wie al begûn yn 1884. Doe kamen Knilles Jans Bakker en Sibbeltsje Lyclama à Nijeholt as hierders op 'e pleats. Hja kamen fan Baard. Hja kamen yn maaie '84 en yn juny '85 sette se wer ôf en giene doe nei Ljouwert. Dan hat Jan Ritskes sels wer in jier as fiif wat buorke nei alle gedachten. Doe hie er, sa't liket, skjin syn nocht, want op 1 jannewaris 1890 komme der nije hierders en dêrnei hat Jan Ritskes net wer buorke. Dizze nijboer wie Auke Pieters Zuidema. Dy hat hjir mei syn frou Sytske Jetzes Komry ek mar ryklik twa jier tahâlden, want op 17 maaie 1892 ferhúzje se nei Ryptsjerk.

De opfolger wie hjir al op 12 maaie 1892. Dat wie Pieter Hornstra, dy't mei syn frou Hyke Schut fan Skier-

muontseach hjir hinne sette. Op twa dagen nei, twa jier letter ha dy it hjir ek wol besjoen en se geane werom nei it eilân op 10 maaie 1894.

Dan komme op 6 maaie 1895 Andrys Wybrens van Dijk en Pytsje Oebeles van der Veer fan Aldegea (Sm.). Wat der yn dat tuskenlizzende jier bard is, wit ik net. Misskyn hat it spul doe leech stien. Dizze lêste hierders ha it hjir it langst ûthalden. Hja hawwe hjir tsien jier buorke, oan 11 maaie 1905 ta en dan stekke se nei Hegebeintum.

Op 27 maaie 1905 nimme Reinder Jacobs Hoekstra en Dieuwke Douwes Zijlstra har plak yn. Dy wennen noch op 'e pleats doe't it spul yn 'e brân rekke. Hja kamen fan Ie en binne op 18 maaie 1908 dêr ek wer hinne ferhuze. Sa stiet it teminsten yn it archyf yn Bûtenpost, mar fan Eke Witvoet-Hoekstra (dochter fan Reinder Hoekstra) wit ik, dat har heit en mem mei har earste bern Jaap, daliks nei de âlders fan Reinder stutsen binne. Doe't se nei ferrin fan in skoftsje wer in eigen ûnderkommen hiene, sille se wol yn Bûtenpost oanjûn ha, dat se ferhuze wiene; sadwaande dy datum.

Tsjeard Bouwes as jonge boer, yn de krêft fan syn libben. Hy wie ien fan de 25 boeren, dy't meiïnoar it bûterfabryk oprjochten yn 1898.

Oer dizze brân giene letter yn Twizel alle mûglike ferhalen. Guon bewear-den, dat de faam der fan fertocht waard, dat sy it oanstutsen hie. Mar jierren letter soe in arbeider op syn stjerbêd bekend hawwe, dat hy de dieder west hie. Oaren seine, dat Reinder Hoekstra it sels dien hie en dat er it ek bekend hie koart foar 't er stoar.

Dan wie der noch it sizzen, dat de faam, dy't nei de brân ôfstutsen wie nei oare provinsjes, it súden yn, ek dêr mandêlich west hie oan it ôfbaarnen fan twa pleatsen en dat sa de moard útkaam. Hoekstra hie wol efkes sitten, waard der by sein.

Lokkigernôch hearde ik koartlyn, dat der noch twa bern fan dit gesin fan Reinder Hoekstra yn Bûtenpost wenje. Douwe, de jongste hat jierrenlang bussjauffeur west en dan wennet Eke der noch, dy't ik al neamde.

De âldste, Jaap dat wie noch mar in poppe, doe't brân útbriek. Dy libbet net mear, mar syn widdo wennet noch yn Ingwierrum. No ha ik by Eke west en dy hat my ferteld, wat der echt bard wêze moat. Hja hat dit ek fan hearren en sizzen fansels, mar ik tink, dat har ferhaal net sa fier mis wêze sil, ek al, om't it yn ferskillende opsichten hast gelyk is oan de

tredde fersy, dy't ik earder fertelde.

"Us heit en mem", sei se "hiene it hjir yn Twizel wakker nei't sin. Benammen mem rekke der net oer útpraat, hoe moai se wennen, hjir yn Twizel. En heit joech him der ek fuort by. Hy waard al bestjoerslid fan de krekt oprjochte kristlike skoalle, doe wennen se hjir noch net iens in jier. En doe waard op 3 sept. fan 't jier 1907 har earste jonkje berne. Dat wie Jacob (Jaap) en dy wie dus sawat in fearnsjier âld doe't de boerepleats, dy't yn 1804 boud wie, ôfbaarnde. Heit hat doe wol foar 't rjocht west, mar it wie net te bewizen, dat hy it dien hie". Dan is se efkes stil en as se wer begjint, docht bliken, dat dizze saak ek yn'e femylje rûnte dochts in wat pynlike kwestje bleau.

Jierren letter, om 1920 hinne kaam Sybe Schaap hjir as feedokter te wenjen. Hy troude mei Saakje Wiersma. Hja wie in dochter fan Romke Tsjeards Wiersma en Ynske Oebeles Gorter en hja is as op ien nei de jongste berne op'e pleats, dy't efter it spul stie, dêr't no D. Nauta buorket.

Doe't Schaap hjir al in skoft tahâldde, kaam er op in kear by in nicht fan Eke yn't Oast fan Bûtenpost en doe frege 'r oft hja in dochter wie fan Reinder Hoekstra. "Nee", sei

hja, "dat is in omke fan my".

"No", sei Schaap, "it is foar jo, tink ik, ek wol aardich, om te witten. Dêr binne, nêst jierren yn'e omkriten fan Wurdum twa pleatsen ôfbaarnd. It wie wat nuver, mar yn beide gefallen wie deselde faam op dat stuit dêr yn tsjinst. Doe 't se har der ris fiks oer ûnderstiene, sakke se troch de koer en doe kaam der ek út, dat de brân yn Twizel ek har wurk west hie".

Dit waard fansels daliks trochdien oan de femylje en dêr joech it in hiel stik ferromming. "Benammen de muoikes", seit Eke dan fierder, "dy wiene sa bliid, dat se dan no krekt wisten, hoe en wat. Ik ha se dat wol wat kwea ôfnommen, dat se min ofte mear oan ús heit twifele hiene".

Reinder Hoekstra en syn frou wennen noch op'e klaai, mar mem die gjin lichten, se woe sa graach wer nei de Wâlden. Yn 1940 kochten se in hûs oan Jeltingaleane. 't Wie krekt yn'e tiid, dat de twade wrâldoarloch útbriek en it soe hast noch oerbetterje, mar it wie op't lêst dochts noch troch gien. En doe hat Hoekstra as kommisjonêr yn ierapels hiel wat ôfswalke yn dizze omkriten.

Sa, efkes de rêch rjocht! It kaam der op oan, dat flaachs-lûken.

Werom nei de tiid fan de earste wrâldoarloch. Yn dy tiid waard der hjir ek noch wol flaaks boud. It is net myn doel, om alles, wat hjir mei gearhinget, wiidweidich te beskriu-

wen. Ik ha lykwols in tal foto's fûn, dy't om 1907 hinne yn dizze omkriten makke binne en dy binne sa nijsgjirrich, dat ik se, mei wat tekst der ûnder, dochts meinimme wol. Al-

linne al de sfear, de smûkens, de romantyk en de gesellichheid, wêr fynt men soks noch yn dizze tiid?

Ik wit ek wol, it wie wrotten en wramen; wat koene de hannen sear

Efkes pypskoft. Dan hearde men ek nochris wat.

Trije span binne hjir warber op'e roepel- of ripelbank. Hja kinne mar taskreppe, want it wurdt by't weinfol oantôge.

It rotsjen wie ek tige krekt wurk.

dwaan fan dat flaakslûken; en it braken (faak yn in nearzich hok en stouwe!!) wie no ek net dalik it moaiste wurk. Mar as men dizze plaatsjes sjocht, sok moai waar, sok ien-

riedich meïnnoar op-arbeidzjen en dan allegearre plat op't gat yn 'e rûnte as it pypskoft wie, nee, dan ûntkomt men dochs net oan in bytsje weemoed en langst nei de moaie

dingen út dy tiid.

It soe ek wêze kinne, dat der noch wol ris immen kunde hat oan ien of mear fan de minsken, dy't op de foto's steane.

En dan brake fansels; earst mei de gewoane en dan nochris mei de slypbrake.

No kom ik wer by Tsjearde Bouwes en syn beide soannen. De namme fan in húshâldster wie alris fallen. Dat wie in Ida en hja kaam út Grinslân. Nei wat sykjen ûntdiek ik dat se Ida (Ytje) Ennema hiet en hja kaam fan Bedum.

Hja wie in dochter fan Jacob Berends Ennema en Trijntje Freerks Ruitenga en berne yn 1885.

Neffens it archyf yn Bûtenpost kaam hja yn 1920 by Tsjearde Bouwes op 'e pleats. Mar neffens Jan, de twadde soan fan Tsjearde, bestiet dit net. Dat moat folle langer west hawwe. Ek Jouke Brander wit noch bêst, dat Ida dêr al as húshâldster wie, doe't hy sa'n opslûpen jong feintsje wie. Nochris wat sneupe en doe fûn ik yn it "Dienstbodenregister, dat Ytje Ennema al yn maaie 1909 yn tsjinst kaam by Tj. Sipkema. Hja kaam doe fan Middelstum.

Hja wie doe 24 jier en hja wie yn ferwachting, mar dat woe se net heal wêze; dêr praatte se dus net oer. It kaam fansels dochs wol út en op 10 novimber fan datselde jier rekke hja nei Grins en dêr waard in famke berne, in lytse Tryntsje, neamd nei har mem. Op 17 novimber wurdt Ida dan oerskreaun nei Bedum; hja is nei alle gedachten doe mei har poppe by har heit en mem yn 'e hûs kommen.

Dizze foto is makke yn 1929. Yn datselde jier is Ida ek ferstoarn. Op 'e efterste rigel steane Jan Ulkes Wijbenga, Aaltsje van der Veen-Meerstra, Sytze van der Veen, Knjilles van der Veen, Jan Kuipers (dy ried mei de bus) en Tsjearde Bouwes Sipkema besjocht it spul wat fan in distânsje.

Yn't gers sitte Ida (Ytsje) Ennema, Tytsje Wijbenga-van der Veen mei har jonkje Ulke, Lyske (Elizabeth) van der Veen-Kootstra, Anna Sipkema-Riemersma en Jan Tsjearde Sipkema. En Barteel Kloosterman sit op 'e knibbels ek yn 't fermidden. Dit selskipke wie der meïnoar ris in dei op út.

Doe krige Tsjeard Sipkema wat help fan Sytske Rispens. Dat wie doe in fanke fan sa'n jier as fyftjin. It wie in nicht fan him, want Sytske har heit Eabe Tsjeards Rispens wie in broer fan Antsje Rispens, Tsjeard syn mem. Dat dizze neef en nicht in lytse 40 jier yn leeftiid skeelden, kaam, mei't Eabe Tsjeards Rispens al 54 jier wie, doe't er troude mei Wyltske Annes Jager, doe noch in jong frommes fan 23 jier.

mei de datums derfoar en it plak, dêr't se weikomme, der efter. Dat wie my in sikerij. 1909 en 1910 net in Ennema; 1911 en 1912 net in Ennema. Hûnderten nammen, foaral yn maaie, mei al dy feiten en fammen, dy't fan plak feroaren en al dy oaren, dy't ek ferhuzen yn us gemeente of fan bûtenút ynkamen. Mar yn 1913 fûn ik lang om let, dochts wat ik socht. Ytsje Ennema is op 7 july fan dat jier wer as húshâldster by

al efkes omheech, want ús mem wie in Aukje Bos en ik ha in broer, dy't ek Eelke hjit. Nei noch wat praten kamen wy út by twa neven, dy't beide Foeke Bos hieten. En dy wennen beide yn Damwâld, net fier fan inoar ôf. Foeke en Jeltsje (myn pake en beppe) hiene earst op 'e Wâl buorke, mar hiene letter in gernierkerijke yn Damwâld.

En Foeke en Detsje (it laach, dêr't Bouwe Tryntsje út is) hiene dêr flakby in weinmakkerij. Dit der sa mar efkes tuskentroch, want ik fûn it dochts wol nijsgjirrich, dat ik, nei in lyts fjirtich jier, no ûntdiek, dat der tusken de Sipkema's en ús ek noch in soarte femyljerelaasje bestiet.

Om it ien en oar wat oersichtlik te hâlden, wol ik no earst ôfmeitsje, wat ik noch te fertellen ha oer Tsjeard Bouwes. Ik ha al ferteld, dat syn frou Tryntsje Hulshof yn 1908 weirekke. Ik wist doe noch net, dat hja stoarn is yn de âlde pleats (dêr't no ek de skuorre fan ôfbrutsen is). Tsjeard syn sweager Pieter Hulshof wie op dat stuit dwaande in nije foarein te bouwen foar de oare pleats. Ek hjir hie Pieter Teades van Manen de tekening foar makke. Doe't de modernisearre foarein (no in dwershuzing) ree wie, hie Tsjeard syn frou al te hûf brocht en moast er allinne mei syn beide jonges werom nei it foarâlderlik stee.

Likegoed bleau er warber en lykas hy by op it oprjochtsjen fan it fabryk dalik ree wie, om de skouders der ûnder te setten, sa witte wy ek, dat hy by plannen om te kommen ta in wetterskipsynrjochting ek meiskript hat om ta goede risseltaten te kommen. Al hie er earst tsjinstander west, letter feroare dat en hat er as foarsitter noch hiel wat jierren warber west op dit mêd. En doe't yn 1916 der aksje makke waard, om in boerelienbank te stiftsjen, sil hy fêst net oan 'e kant stean bleaun wêze. Sa bleau hy warber oant op hege jierren.

Doe't yn 1929 syn húshâldster weirekke, hat er yn 1930 noch al efkes in oare help hân. Dat wie Bearendtsje Zuidema, mar dat hat net lang duorre. Hja kaam op 1 jannewaris, mar yn april sette se al wer ôf. Mei eigen ha se it doe klear krige, dat de âldman bliuwe koe op it stee, njongen de tsjerke. Hy kaam noch gauris op 'e pleats. Skoandochters en omkesizzers - der wie altyd wol ien, dy't in hantaast wurk dwaan woe. Tsjeard Bouwes Sipkema is stoarn yn 1935.

Antsje Rispens. Dizze foto is al moai wis makke doe't har man al wei wie. Fan him ha ik net in foto fine kinnen.

Dochts is Ida nei ferrin fan tiid wer yn Twizel kommen. Jan Sipkema, dy't no al njoggentich jier is, tocht dat sy wol achttjin jier, of langer by harren west hie as húshâldster. Ik hie my der al hast by dellein, dat ik it net fine soe en ik soe dan mar 1911 oanhâlde en... doe ûntdiek ik, dat der noch in boek wie, dêr't alle minsken yn steane, dy't har tusken 1901 en 1920 fêstige hawwe yn ús gemeente. No, doe't ik dat hie, tocht ik: "Dan ek fuort mar goed".

Ik bin begûn te sykjen nei 17 novimber 1909. Rigels en rigels nammen

Tsjeard Bouwes kommen en yn 1929 is hja ferstoarn.

Hja wie doe noch mar 44 jier en sûnt 1922 wennen hja doe yn it âld skoalhûs, dêr't ik it al earder oer hân ha. Dêr hie beppe Antsje Rispens oan't 1921 ta wenne. Yn dat jier ferstoar hja; hja wie ek 89 jier wurden. En yn 1922 troude Bouwe Andrys, de âldste soan fan Tsjeard en Tryntsje, mei in jong frommes fan Feanwâldsterwâl. Dat wie in Tryntsje Bos. Hja wie in dochter fan Eelke Bos en Ybeltsje Boskma.

Doe't ik dit hearde, stiek ik de earen

No wol ik earst wat fertelle oer de âld-pleats yn de earste helte fan dizze ieu. Nei't Antsje Douma-van der Werf mei har fjouwer bern ôfstutsen wie nei Stynsgea, hat der noch in skoftsje in famylje Veenstra tahâlden, mar dêrnei komt der in hiel ferskaat fan minsken, dy't allegearre yn 'e foarein wenne hawwe. Jongtroude pearkes, frijgesellen, dan ris wer in widdo (al of net mei bern), mar jierren oanien waard dizze foarein yn twa parten bewenne. Ek foar yn de skuorre wie wenrûmte makke. As men de ûnderskate foto's besjocht, dan is dat ek klear te sjen.

Yn de tiid, dat Tsjeard en Tryntsje dêr wennen yn ferbân mei de ferbouwing fan har eigen pleats, wennen Egbert en Hinke de Haan dêr ek by har yn de foarein. Mar dêrfoar, oan 1905, hiene Tsjeard Bergsma en syn frou Elizabeth Tjepkema der tahâlden. Hja krigen yn 1901 in jonkje, in lytse Jabik. Dy wie neamd nei Tsjeard syn heit Jacob Bergsma. Dizze wie troud mei Antsje de Vries.

Yn 1905 krigen Tsjeard en Lies noch in jonkje; dat wie in Klaas, mar dy is mar sân moanne âld wurden en om dyselde tiid stoar ek de mem, noch mar 27 jier âld.

Doe stiek Tsjeard mei de lytse Jabik nei heit en mem. Dy wennen yn it wentsje, dêr't letter Piter Hulshoff syn widdo yn wenne. No stiet op dit stee it hûs fan Jan Algra.

Bouwe Andrys Tsjeards Sipkema en Tryntsje Eelkes Bos.

Dit is de sitewaasje fan 1958. Doe is der in nije foarein foar de âlde pleats boud. Bouwe en Tryntsje ha doe sa lang tahâlden yn it spul fan Foppe Jacobs van der Ploeg.

Foto: Tj. Hogendorp.

Hjir wurdt dan yn 1988 de skuorre ôfbrutsen. Foto: Tj. Hogendorp.

In broer fan Tsjearde wenne ek noch by heit en mem. Dat wie Hart. Fan de dochters neam ik Grytsje, dy wie troud mei Frans Bruining. Yn 1908 stoar ek it oare bern fan Tsjearde. Fjouwer jier letter rekke heit wei yn 1912. Doe hawwe Hart en Tsjearde der noch gâns jierren mei mem op dat stee tahâlden. Hja hiene wat buorkerij en mem swalke alles ôf mei de bôlekoer. Hja kocht har keapwaar by De Groot, mar as it oan it Sinteklaazjen ta wie, krige se ek guod út Kollum en dat waard dan flak

efter de foardoar yn it gonkje opslein. Doe't mem ek weirekke yn 1922, hawwe Hart en Tsjearde it spultsje by de haven sette litten en dêr buorken se tegearre.

Nei de twadde wrâldoarloch binne Kees en Ymkje by har ynkaam. Tsjearde is by harren ferstoarn en Hart wenne letter noch in tal jierren yn "Herbranda".

No gau werom nei de âld-pleats. Dêr ha om 1910 hinne Roel en Jitske

Hulshoff wenne. Dan Ruth (de widdo fan Klaas Wijma) mei in pear bern. Ien fan dy jonges, Jelle, hat by de Sipkema's it melken leard. Dêrnei wennen Paulus Oosterhof en Eke van Dijk dêr. Paulus wie tsiismakker op it fabryk.

Folkert Zijlstra wie bûtermakker en dy wenne mei syn frou Jantsje Boersma yn dy snuorje ek yn deselde pleats. Hja krigen trije bern Aafke, Sjoukje en Jan en dy binne dêr alle trije berne.

Sa hat dat stik muorre der doe noch in setsje stien, mar dat is der no ek wei. Sjogge jimme wol, dat der yn 1958 noch twa finsters en in doar yn dizze foarmuorre sieten? Dêrnei ha de Sipkema's der dochs wer twa grutte skuordarren yn makke mei twa lytse rûtsjes.

Foto: Tj. Hogendorp.

Yn 1920 binne de Zijlstra's ferhuze nei de Opperkoaten. Doe ha Marten Boersma en syn frou Anne Bouius hjir ûnderdak hân. Marten wie in soan fan Sjoerd en Martha.

Dan wennet Bartele Kloosterman as frijgesel yn dy foarein. Ik tink, dat Jan Brander en Tsjimkje de Bruin ek sa wat yn dy tiid (om 1930 hinne) dêr sieten. Bartele hat doe in went sette litten (wêr't no Bartele van der Veen wennet) troch Ype Gorter en dêr hat er earst noch as frijgesel om húsmanne, mar doe troude er mei Sietske de Vries (dochter fan Harm de Vries, kastelein yn de "Trije wite kannen"). Hja krigen in dochter, Anna, en dy wennet no noch mei har man H. Oldenburger yn Bûtenpost.

Yn 1936 binne Jouke Brander en syn frou Jantsje hjir kommen. Hja ha noch al hiel wat jierren hjir wenne, want yn't lêst fan de fjirtiger jierren binne hja ferhuze nei de kosterwent by de Herfoarme tsjerke.

Har plak waard daliks ynnommen troch Pieter en Geel de Groot. Pieter wie in soan fan Andrys en Sapke; hy wie in bulte fan hûs, want hy fear op 'e binnenfeart.

De folgjende bewenner wie ek hiele skoften op reis, want hy makke diel út fan de bemanning fan in "Wal-fiskfarder". Dat wie Sybren Rintje-

ma, dy't mei syn frou Jelske Henstra hjir ek in jier as wat wenne hat.

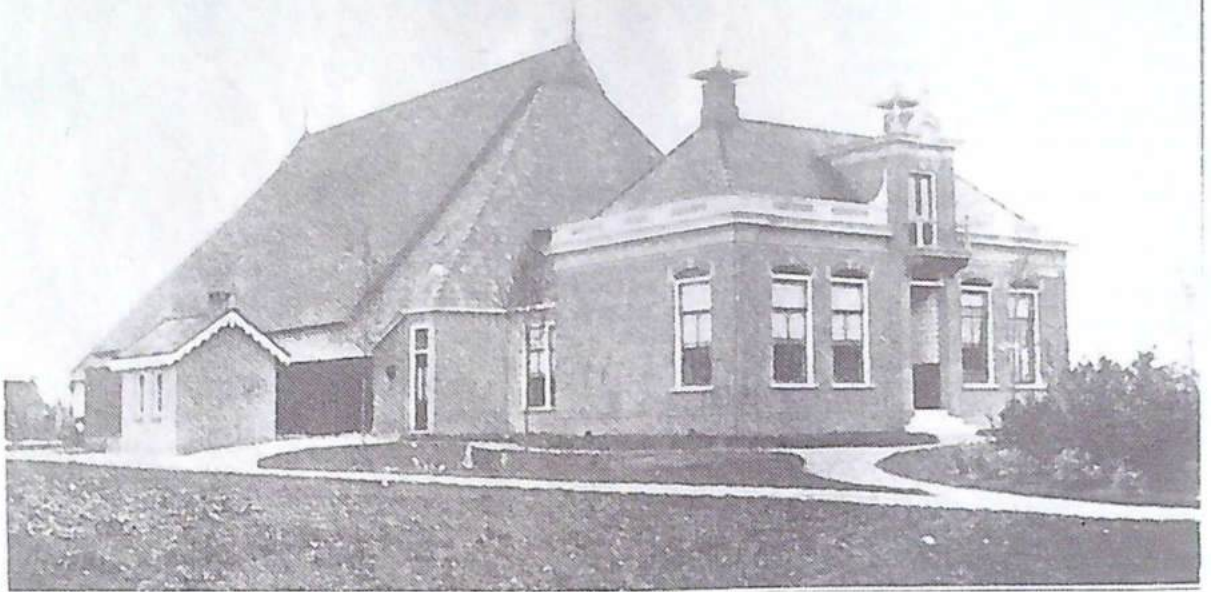
De lêsten, dy't op dit stee húsfêsting fûn ha, wiene Pieter Reiding en syn húsgenoate Loes.

En dan is it 1958, it jier, dat Tsjoard en Tine trouwe en dat Bouwe en Tryntsje de foarein fan de âld-pleats ôfbrekke.

Behalve de foarein fan de Sipkema-pleats wie der noch sa'n stee yw Twizel, dat op in boerepleatske like, mar dat ek jierrenlang bewenne waard troch twa gesinnen. Dit wie fan de Boersma's. Oarspronkelik wie it gâns langer. Yn de tiid, dat Pieter en Hinke Hulshoff hjir har timmerbedriuw hiene, binne der twa heagollen efter wei ôfbrutsen en dêrnei stie it der by, lykas jimme op bygeande tekening sjen kinne. Pieter en Hinke wennen yn it foarste stik en yn dy tiid hat Jozeph Beem mei syn gesin yn it part dêrefter wenne. (Dat wie dy Joadske kontroleur, witte jim noch?) Theo van Manen wit noch fan dizze ôfbraak, want hy boarte faak mei de bern fan Pieter en Hinke. Dan dat hjir Jabik Douma wenne. Dy wie trouw mei Grytsje Zuiderma. Ek Sjoerd en Tsjimke Douma ha hjir tahâlden. Dy giene letter nei it Wyldpaad. Alle Kuipers (in net-troude soan fan Johannes Kuipers, dy't bakker, boer en sûkerij-droeger wie) hat hjir ek wenne. Hy wie noch al in bulte op en út mei Libbe Krol, dy't mei syn suster Willemke jierrenlang yn it meast eastlike wentsje op 'e "Vluchtheuvel" wenne hat. (Yn dit wentsje fan Libbe en Wimke hat Izaäk Colthof, de oare Joadske opsichter, in jiermannich wenne.) No werom nei it âlde spultsje. Ek Jan Tûk(stra), dy't earst op 'e Pôlle wenne, hat hjir tahâlden. En doe kamen Femme en Pytsje Venema. Dy ha der hiel wat jierren wenne en dy ha ûnderskate mei-bewenners kommen en gean sjoen: Albert en Janke Tabak, master van Tuinen, Minne en Mine Gorter, Oeds en Hinke Veenstra. Nei alle gedachten hawwe Daan en Anna van der Wal hjir as lêsten har domisylje hân. Dêrnei is it âld spultsje der ôfrefke en sûnt wennet Anna fan Symen en Ymkje de Vries yn har bungalow op dit histoaryske stee.

Eigen tekening.

Dizze foto fan de Meerstra's pleats fûn ik yn in gesinsblêd "Eigen haard" út it begjin fan dizze ieu. Dit nûmer wie fan 1907 en ûnder dizze foto stie: "Pas gebouwe boerderij in Twijzel". No, dat is ek wol te sjen - jonge beamkes en in pear heesterkes. De oannimmer, dy't dizze pleats boude, wie Jan Bos, de oerpake fan Jan, Annie en Klaas Veninga. Harren mem Ybeltsje wie in dochter fan Jan Zijlstra en Jitske Bos, dochter fan Jan Bos. Minze Hamstra, "meesterknecht" by Jan Bos wie de man, dy't alle ferantwurdlikens droech foar de bou fan dizze skoandere pleats. Hy wenne destiids yn it hûs, dêr't no Folkert en Koos de Haan wenje.

Sa 't ik al fertelde trouden Bouwe en Tryntsje yn 1922. Hja krigen fjouwer bern Ybeltsje Tryntsje (yn 1946 troude mei Oebele Vries), Tryntsje Anna (yn 1949 troude mei Sierd Wilkes), Tsjard (yn 1958 troude mei Tryntsje van der Meer) en Eelke, dy't frijgesel bleaun is. Bouwe en Tryntsje hawwe de tritiger jierren meimakke. Yn dy krisistiid wie it in hiele toer, om it as boer op fuotten te hâlden. Bouwe wie noch net iens sa âld, doe 't er sûkersykte krige. Hy koe it lykwols aardich stjoere mei ynsuline, mar likegoed moast er wol oppasse.

Om mar ien ding te neamen. Hja wiene in kear dwaande mei in freeding. It stikeltried moast strak spand wurde en doe gie it krekt efkes mis. Hy krige in pjukje yn ien fan syn fingers. Sa te sjen hie it net folle om 'e hakken, mar al hiel gau waard de finger swart. Der wie gjin ferwin op, de finger moast der ôf.

Yn 1969 stoar Tryntsje. Hja hiene doe alve jier wenne yn de nije foar-ein foar de âlde pleats, nei 't se seis en tritich jier op de "Grote Huizing" buorke hiene. Acnt jier nei syn trouwe rekke ek Bouwe wei yn 1977. Syn lêste jierren wiene tige fertrietlik, want fanwege syn kwaal moast er beide skonken misse. Lykwols wie hy dochs goed tachtich jier wurden. Dan no wat oer Jan, de twadde soan fan Tsjard en Tryntsje. Doe 't broer Bouwe troude, rekke hy mei heit en Ida (de húshâldster) nei it hûs

by de tsjerke. As jong feint hie Jan ferkearing mei Tsjimkje Elderingh. Hja wie in dochter fan Pieter Keimpes Elderingh en Hendrikje Halbes Oosterhoff. Hja buorken yn 'e Koaten.

Yn 1917/1918 hierden hja de pleats fan de Meerstra's, dy't hjirby op 'e foto stiet. Dat kaam sa: Oan de oare kant fan de wei wenne Johannes Nicolai. Dy siet yn de siedhannel. Hy hie syn frou Jitske Wouda ferlern yn 1912 en no liet er yn 1916/17 in nije went bouwe, dêr't er dan wat rintenierje woe. Dat is der lykwols net mear fan kommen, want yn april 1917 stoar de âld man. En doe stie dy nije went dêrre. No hiene de fjouwer bern fan Rypke Wytzes Meerstra it der ek alris oer hân, dat hja eins wol nocht hiene oan in wat lytser hûs. Dit wie krekt wat foar har. In moaie went, neffens ûntwerp fan van Manen en boud troch Gjalt van der Wal, doe noch timmerman op it stee, dêr't Klaas en Brecht no noch de klompmakkerij hawwe. De Meerstra's stieken oer de wei en sa kamen de Elderingh's op 'e pleats.

Dat wie foar Jan wol noflik, want doe hie er de faam wat tichterby. Mar dat hat net sa lang duorre. Yn 1920 hiene de Meerstra's skjûn har nocht op har nije stee en se woenne mei alle geweld werom nei de pleats. Hja woene Elderingh wol sa folle "opstân" biede, dat dy it al min wegerje koe. De Meerstra's ka-

men sels wer op it eigen stee en de nijboer rekke doe yn maaie 1920 nei Deinum.

Doe waard it foar Jan al oars. Dat wie in reis, hielendal nei Deinum. Dêr hinne fytse, dat like Jan net goed ta, dat hy tûgde in motorfyts oan en sa hat er doe noch in skoftsje nei de faam reiz'ge. Dochs rekke de ferkearing út nei ferrin fan tiid.

Doe krige 'r omgong mei Anna Riemersma, in dochter fan Gooitzen Roels Riemersma en Jitske Yes de Vries. Dit folk buorke op it spul flak njonken de Miedreed. Jan koe Anna al lang, want hja hie ferkearing hân mei Jan Sietzema (in broer fan Kees en Simon) en dizze beide Jannen wiene kammeraden, al fan de skoallebanken ôf. Mar Jan Sietzema krige t.b. en wol sa slim, dat er as jong feint fan 22 jier al stoar yn 1919.

Deselde pleats nochris - no wat jierren letter. De beamkes wiene al wat grutter (fergelykje dy ris mei wat der no stiet) krekt lykas de heesters en blommen. En de fjouwer bern fan Rypke Wytzes steane kreas yn 'e rige klear foar de fotograaf. Wytze * 1859 † 1917, Ynskje * 1862 † 1931, Tryntsje * 1864 † 1952 en Alle * 1866 † 1940. Tryntsje is de iennichste fan dizze fjouwer, dy't troud west hat. Har man wie Foppe Ritskes van der Ploeg, mar dat hat net sa lang duorre. Hja wie al ridlik gau werom op 'e pleats by har suster en broers. It wie wol tsien jier letter, dat de skieding tusken dy beide syn beslach krige. En no dogge Gerke en Saakje Huisma alle war, om dizze âlde pleats wer yn syn eartiidse gloarje werom te bringen.

Hjir dan it rintienershûs fan de Meerstra's. Wat in moaie leane wie it doe noch. Dy dûbele rige iken, it wie in lust. En wat stiet de smidte fan Lieuwe Wouda der hjir noch kibich by, net? Letter Albert Riemersma en Henk Boer noch en doe wie it dien. De beammen moasten plak romje foar it al mar hurder fleanende blik. Mar ja... de tiid stiet net stil. Wy sille it der mei dwaan moatte.

Foardat dit rintienershûs (no doktershûs) boud waard, stie hjir ek al in wentsje. Dat moast der ôf fansels en no is it nijsgjirrige, dat Folkert en Jantsje Zijlstra, dy't doe noch yn 'e Sipkema's pleats wennen, dit ôfbrak-materiaal kocht ha en dêrfan foar harsels in kreas wentsje boud hawwe yn 'e Opperkoaten. Hja hiene ûnderdak, dat se diene it har oan tiid. Yn 1920 wie it ree en doe binne se dan ek ferhuze nei har eigen wente.

Yn ferbân mei boppesteande foto en it ferhaal fan it wer opbouwen fan it wentsje, wol ik hjir tuskentoch dochs noch wat oars fertelle. Tusken it spul, dêr't no it Frânske restaurant is en it hûs, dêr't Rikus en Gryt Posthumus no wenje, stie eartiids ek sa'n arbeiderswentsje. Doe't dat ôfbrutsen waard, kochten Douwe en Griet Wedzinga foar in bytsje sinten it spul, dat dêr frij kaam en bouden dêrmei in eigen hûske oan it Nonnepaad. Al wer wat jierren ferlyn is dit troch in oanstutsen brân alhiel ferinnewearre. It wie doe al in rekreasjeweentsje.

Sa bin ik ûngemurken no belânne yn 'e omkriten fan it "Simke-hûs". Dêrom kin ik it net litte en fertel dochs ek wat oer de wentsjes, dy't hjir flak by steane.

Yn it no kommende stik spylje femyljerelaasjes hjir en dêr nochal tige mei, dat it ferstân moat der goed by, wol men dit allegearre neikomme kinne.

Ik ha mar wer efkes in sitewaasjesketske makke fan dat hoekje en de ferskillende wenten ha ik in nûmer jûn, dan witte wy teminsten, wêr't wy it oer hawwe.

hawwe hjir wenne oant 1920 en gien doe nei Rolde.

Dêrnei hawwe hjir in Bootsma en in Boonstra op buorke. Boonstra hie dêrfoar bakker west op it stee, dêr't letter Gooitzen Nicolai tahâlde en no fine wy dêr it bedriuw fan Wiebe Jagersma.

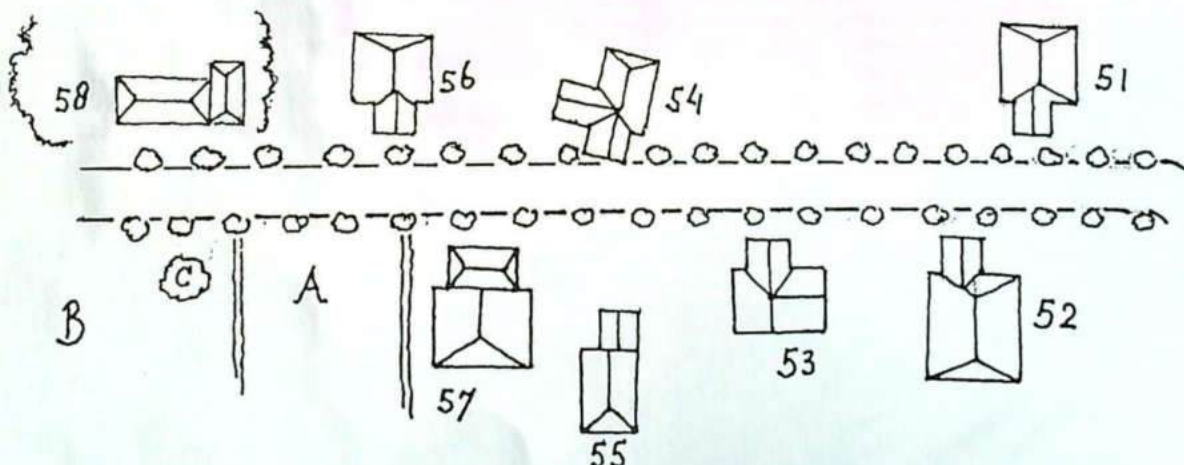
Om 1930 hinne wenne Antsje Folkertsma, de widdo fan Roelof Eskes op 51 mei in keppeltsje bern. Twa fan har soannen, Loadewyk en Kees, wiene hjir tige bekend as bussjaufteur.

Fan dizze femylje hawwe Jan Douwes en Antsje de Vries dizze pleats kocht en dêrnei hawwe Sjoerd Douwes en Tryntsje van der Zwaag hjir jierrenlang tahâlden. Sûnt it foarige jier binne Piet Slager en Anneke Tryntsje Sipkema eigener fan dizze pleats (Anneke is in dochter fan Tsjeard en Hepie fan it Utlân).

Skean oer de wei stiet 52. No buorke Willem en Ids Geertsma dêr. Mar yn 1909 kamen Jacob Schaper en Ymke Rypma op dit spul. Fiif jier wennen se hjir en dêrnei kamen Klaas Scheen en Ekke Aagtjes. Dat duorre net lang, want yn 1915 fer-

Ik skreau ek al, dat Tsjeard en Tryntsje yn 1915 nei Goutum stieken. No, doe woe mem dy kant eins ek wol út, want sa fier fan har dochter ôf dat like har slim ta.

Doe waard der yn 'e femyljerûnte wat oerlein, hoe't men no it bêste dwaan koe. It wie nammers sa, dat in jongere suster fan Tsjeard ferkearing hie mei Siebe Schaap. Dizze jonge keardel hie hjir yn 'e gemeente oanslach fûn as feearts en dy wenne doe mei syn âlders yn Koartwâld. Der wiene hja hinne ferhuze út Wurdum wei, doe't soan Siebe de kâns krige, om hjir selsstannich feearts te wurden. Hy reiz'ge hjir de hiele omkriten ôf en sadwaande kaam er ek yn 'e kunde mei de Wiersma's en fansels ek mei de suster fan Tsjeard. Dy suster wie Saakje en as jongfaam hie hja siik west en in skoft yn in tintsje lein. No woene Siebe syn âlders, Pieter Siebes Schaap en Tryntsje Jacobs Hilverda dit hûs (53) wol keapje. Hja woene hjir dan earst sels wenje en as it jonge pear dan ta trouwen kaam, hiene se fuort in kreaaze went. De âlde lju koene dan altyd noch werom nei Wurdum, dêr't se ek weikamen. Sa krige dizze saak syn beslach. De jonge feearts wenne doe in jier as fiif by heit en mem yn en doe't hy yn 1920 mei

Dit sketske jout wat hâld by it lezen fan it neikommende ferhaal. It stelt de strjitwei foar mei de iken oan wjerskanten. 58 is it Simke Kloosterman-hûs en 51 de pleats, dêr't Sjoerd en Tryntsje Douwes jierrenlang wenne hawwe.

Ik begjin mar mei 51. Hjir buorke om 'e ieuwiksling hinne Jan Hendriks Zijlstra en syn frou Yebeltsje Minderts de Groot. Hja hiene ien dochter, Tryntsje. Dy troude yn 1901 mei Tsjeard Wiersma, soan fan Romke Tsjeards Wiersma en Ynske Ubeles Gorter. Dit jonge span begûn doe te buorkjen yn Burum. Mar - yn 1906 ferstoar Jan Hendriks Zijlstra. Doe kamen dizze jonge minsken op 'e pleats yn Twizel en de widdo liet in rinteniershûs foar harsels bouwe (53).

Tsjeard en Tryntsje ha hjir buorke oant 1915 en doe ferhuzen se nei Goutum. Klaas Wassenaar en Jeltsje de Groot kamen op dizze pleats. Dy

kochten se de pleats oan Wiebe Geertsma en Jantsje Klomp. Dy kamen fan Droegham en hja hiene doe twa bern, Sjouke † en Boukje. Letter kamen Pieter, Sjoerdsje, Willem, Ids en Ytsje dêr noch by. By 54 kom ik hjir noch efkes op werom.

No earst nei 53. Ik fertelde al, dat Yebeltsje Zijlstra-de Groot dit rinteniershûs bouwe liet yn 1906, nei't har man ferstoarn wie. Pieter Teades van Manen makke bestek en tekening; de oannimmer wie Hillebrand Dalstra. It hiele spul waard boud foar f2515,- en Van Manen barde foar syn wurk f78,87½. Wat in tiid!!

Saakje Wiersma troude, koene se fuort yn dit hûs op 53. De âlders stieken werom nei Wurdum.

Yn it jonge gesin waarden in famke en in jonkje berne. Ine (Ynskje) yn 1921 en Pyt (Pieter) yn 1927. Lange jierren hat "menear" Schaap as feearts hjir syn wurk dien. Mar om no syn frou oan te sprekken as "mefrou", nee dat woe de Twizelers eins net oan, elk en ien hie dat fanke ommers altyd kennen as Saakje fan Romke Tsjeards en dan no mefrou sizze, dat woe net. In inkelden-ien brocht it ta "juffer", mar de measten omsylden it mar wat. En as yn in petear har namme foel, dan hie men it steefest oer "Schape-

Saakje". Letter, doe't der mear as in generaasje oer hinne gien wie, waard dat oars. Doe waard se wol troch elk oansprutsen as "mefrou".

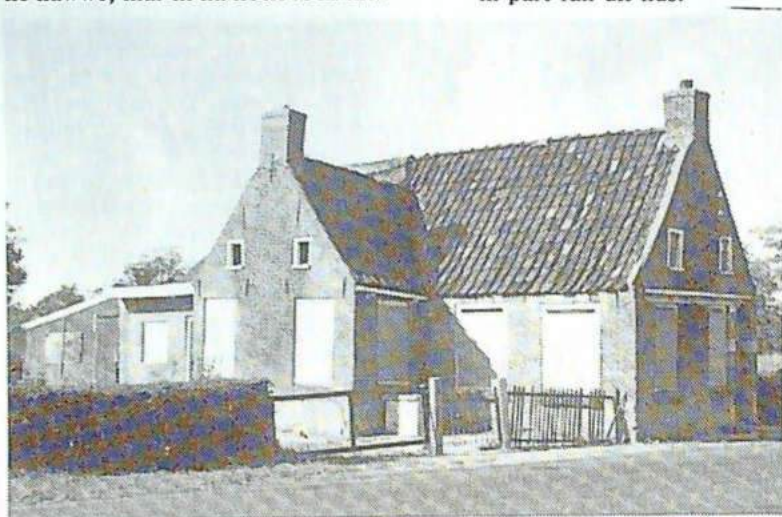
De fearts is stoarn yn 1968 en doe hat Saakje, dy't as faam al sa siik west hie en ek letter dochs mar in behindich wyfke wie, him dochs noch fyftjin jier oerlibbe. Hja wie dan ek 97 jier, doe't hja weirekke. Rikus en Gryt Posthumus (Henderikus Posthumus en Grytsje de Jong) hawwe dêrnei dit hûs kocht en hja wenje der no noch.

Skean oer de wei stie doe 54. Hjir, op dit stee, wenje no Popke Meerstra en Trienke van der Berg. Mar eartiids stie hjir in went, dêr't faak twa gesinnen en ek wolris trije yn wennen. It stie benei op 'e wei. Yn 1890 wennen hjir Melle Schutter en syn frou Wimke Claus. Dêrnei hawwe Hylke Ploeg en Jitske Tuinstra der tahâlden mei in grut gesin. Dat wie fan 1910 oant 1917. En dan wit ik net krekt wa't dêr letter allegearre allinne of mei oaren wenne hawwe, mar ik ha noch al in hiel

rychje nammen en dy neam ik dan ek mar. Ik begjin dan mei Jouke Brander syn mem; dat wie Aaltsje Nijboer en hja wie widdo fan Durk Brander. Dy syn heit en mem wiene Jouke Brander en Ymkje Bylsma.

Sake en Jantsje Veenstra hawwe hjir ek wenne. Wêrom hy "Sake duvel" neamd waard, kin ik net neigean. Hy moat wol in apart man west hawwe. Hy hie fan alles by d'ein en hy koe ek omraak nifelje. Hy wie op dy buert ek de earste, dy't in grammfoan oantúgde. Dat wie noch ien mei sa'n grutte hoarn der boppe op. Yn de oarlochsjierrren wenne der in Hindrik Bosman yn in part fan dit hûs. Dy boude doe de hiele tún fol mei tabakspannten.

Fierder hat widdo Zandberg der wenne mei har soan Jurjen. Dizze jongeman hat it skildersfak noch leard by Rinze Reiding. Dat wie syn sweager, want Rinze syn frou Margje is ek in dochter fan widd. Zandberg en dus in suster fan Jurjen (+). Rein en Hinke Waltje wennen ek yn in part fan dit hûs.

Sa stie de went op 54 der by, doe't Popke en Trienke Meerstra dy kochten. It stie suver op 'e wei.

It selde spul ek noch efkes fan de efterkant. Oer it hokje hinne sjocht men de pleats fan de Geertsma's (52) dêr't doe de âlde foarein noch foar stie.

Doe't Willem Geertsma troude mei Lieuwkje Oosterhoff, buorken heit en Ids noch op de pleats (52). Doe kochten de jongelju dit wentsje (54) fan Jan Brander, dy't op dat stuit eigener wie. Jan Brander hat der sels ek wenne en ek Sjirk en Pytsje Hoekstra en Andrys en Sapke de Groot, mar dan al foar de tiid, dat Sake Veenstra der tahâldde. Ruurd en Teatske Hulshoff ek noch om 1925 hinne.

Willem hat nei syn trouwen oan it wurk west by Durk Kooi en by Theunis de Bruin en ek noch in skoft by de gemeente, mar yn 1955 kamen hja op 'e pleats, want doe ferstoar heit. Dat wie Wiebe Geertsma. Hy wie 89 jier âld wurden. Syn frou Jantsje Klomp, dy't 22 jier jonger wie as hy, wie yn 1928 al stoarn, twa dagen neidat har jongste bern, Ytsje berne wie. Hja wie doe omtrint fjirtich jier. It lytse popke hat doe de earste jierren yn 'e hûs west by Folkert en Ytsje Haarsma. Ytsje wie de baakster en hja wennen yn it wentsje tusken de tsjerke en de smidte fan Detmar. Hja hiene gjin bern.

Doe't Willem en Zus (sa waard Lieuwkje altyd neamd) - nei de pleats giene, kochten Gerke Feitsma en Sjoerdsje Geertsma it hûs fan Willem. In jiermannich letter ferhuzen hja nei de buorren en doe waard Sikke Sikkema de eigener. En dan binne wy oan Popke en Trienke ta. Dy kochten it spul wol, mar hja hawwe der net yn wenne. Doe stie it der by, sa't jim op de foto's sjen kenne. Hja bouden har nije bungalow der efter.

Oer de wei stie dan de went, dêr't ik al fan fertelde, dat de ôfbraak tsjinne ta in eigen ûnderkommen foar Douwe en Griet Wedzinga. Dat is dus 55. Yn 1910 wennen hjir Jantsje Lambarts-van der Kooi. Hja wie doe al widdo en hja rûn mei de bôlekoer. Dat sil fêst gjin fetpot west hawwe en ik bin der wis fan, dat se bliid wie, doe't se yn 1909 in kostgonger krige. Dat wie Levie de Wolf en dy kaam alhiel út Limboarch. No, dat wie foar my ek in skoandere ûntdekking, want dit wie al moai wis de earste Joadske opsichter, dy't de "koosjere" bûtermakkerij yn't fabryk yn 'e gaten hâlde moast. Beem en Kolthof ha ik it al oer hân, mar dizze namme wie ik noch net earder tsjinkommen.

Yn 1914 kamen Wiebe de Haan en Janna Boersma út Grypskerk en setten har hjir nei wenjen. Wiebe wie bûtermakker op it febryk. Yn syn tiid hawwe Johannes Merkus en syn frou Tsjaltsje Hiemstra dêr ek wenne fan 1916-1920. Letter hat Tsjard Romkes Wiersma, dy't eigener wie, dit hûs ôfbrekke litten en Wiebe ferhuze doe mei syn gesin nei Bûtenpost.

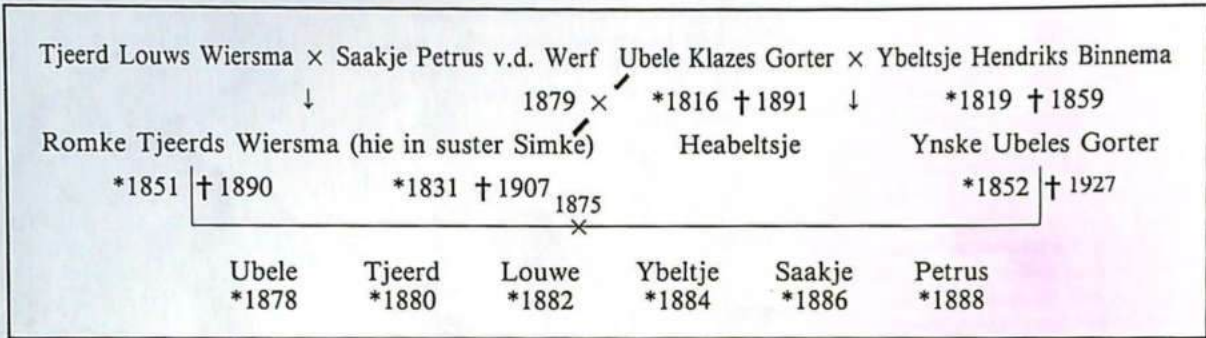
No soe ik eins earst nei 56 moatte, mar dat doch ik net. Myn ferhaal wurdt wat begrypliker, as ik no nei 57 gean en dan bliuwt it noch in hiele toer, om alle relaasjes út innoar te hâlden. It is nammers sa, dat troch bepaalde houliken de Binnema's, de Gorters, de Kloosterman's en de Wiersma's allegearre famylje fan elkoar wiene. It hoecht dan ek gjin nij te dwaan, dat dizze famyljes mei de huzen op 51, 53, 55, 56, 57 en 58 wat te meitsjen hiene. No earst efkes in famyljesteatsje.

No, dizze Ubele Klazes Gorter en syn twadde frou Simke Tsjeards Wiersma hawwe rinteniëre yn it hûs 57. Ubele is yn 1891 ferstoarn en Simke rekke wei yn 1907. Doe hawwe Egbert Luimstra en Aukje Kloosterman hjir wenne. Aukje stoar al yn 1911 en Egbert stiek datselde jier nei Kollum.

Yn 1913 wenje Petrus Wiersma en Schouwtrina Dorhout op dit stee. Petrus woe mear leare, dat hy hat doe jierren oan 'e studzje west. Yn 1919 stekke hja ôf. Doe't Siebe

Klaas Bouius en syn frou Loltsje Henstra hawwe dêr ek noch wenne. wol sa'n tsien jier. Hja hiene it dêr tige nei't sin en hja wiene der ek fêst net weigien, as Klaas doe net in aksje mei syn hert krige hie. Mar nei de tiid koe er net folle mear út 'e wei sette; de tún krige syn gerak net mear en dat begrutte him, dat doe ha se it spul ferkocht oan Izaäk en Hessy van der Werf en binne se sels ferhuze nei de Piterpôle.

En sa komt it, dat wy no al wer in tal jierren in Frânsk restaurant "La

Boppeoan sjogge jimme Ubele Klazes Gorter en Ybeltsje Hendriks Binnema. Dizze frou, de beppe fan Saakje Wiersma, wie in suster fan Jan Hendriks Binnema en dy wie trouw mei Tryntsje Wytzes Kloosterman en dat wie wer in suster fan Ritske Wytzes Kloosterman, de pake fan Simke Kloosterman. No is dizze Ybeltsje Binnema net sa âld wurden; hja wie fjirtich, doe't se weirekke yn 1859. Ek har dochter Heabeltsje waard net âld, mar 6 jier.

Doe't de oare dochter Ynske troude mei Romke Tsjeards Wiersma yn 1875, wie Ubele al widner en doe ûntdiek er, dat syn skoansoan noch in suster Simke hie, dy't tweintich jier âlder wie as Romke. In pear jier letter troude hy mei dizze suster. Dat wie yn 1879 en doe ûntstie de wol hiel aparte sitewaasje, dat skoanheit Ubele en skoansoan Romke op dat stuit sweagers fan elkoar wurden wiene.

Schaap en Saakje Wiersma it jier dêrop trouden, moast har hûs noch wat ferboud wurde, want in feerts hat fansels ek wat rûmte nedich, om syn praktyk útoefenje te kinnen, dat doe ha se salang op 57 wenne.

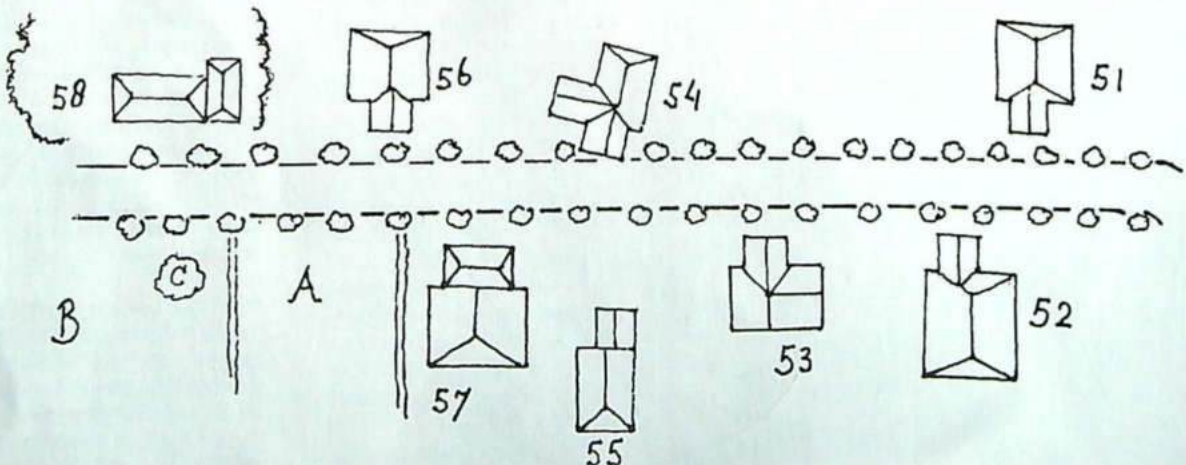
En dêrnei is Saakje har mem Ynske Ubeles Gorter, dy't doe al tritich jier widdo wie, yn dit hûs kaam te wenjen. Hja is yn 1927 ferstoarn en doe kamen Sipke Poortinga, syn frou en syn dochter Saakje hjir te lânne. Doe't Koert Bos hjir wenne, hie Saakje ek noch in keammerke ta har foldwaan.

Dêrnei hawwe der in pear froulju wenne, dy't út Amearika kamen en dy't dan ek "California" op 'e daks-goatte stean hiene. Doe't dy froulju der al út wiene, stie der noch húsrie yn ien keammerke en dêr hawwe Oeds en Hinke Veenstra-Elzinga doe noch sân moanne yn wenne.

Ferne" op dit stee 57 hawwe.

En dan no nei 56. Hiel yn 't begjin fan dizze ieu wennen Berend en Antsje Hiemstra hjir mei har earste bern, Roelfke. Dy ferhuzen nei in skoftsje nei it hûs, dêr't no Johannes Meijer wennet en letter nei it spul, dêr't no pakesizzer Berend mei syn frou en bern noch tahâldt. Johannes Zuiderma en syn frou Sjoerdsje Fink kamen doe op nûmer 56.

Hja hiene earst op in tsjerkepleats wenne oan it Wyltpaad. Mar dêr moasten se ôf, dat sadwaande kamen se yn Twizel. Hja hiene doe al acht bern: Femme (* 1890, trouw mei Gryt Postma), Froukje (* 1891, trouw mei Willem Sikkema), Johannes (* 1893, trouw mei Aaltsje Elzinga), Auke (* 1895, trouw mei Janke Zwaagstra), Grytsje (* 1897, trouw mei Jacob Douma), Anna (* 1900, trouw mei Marten Hamstra), Alber-

tus (* 1902, troud mei Riemke Postma), Sytske (* 1905, troud mei Bindert Oegema).

Yn Twizel kamen der noch fjouwer bern by. Dat wiene Jan (* 1907, troud mei Jantsje van der Kooi), Aafke (* 1908, troud mei Auke Lindeboom), Betsje (* 1909, troud mei Thys Sloot) en Jacob (* 1911, troud mei Aaltsje Miedema).

Men mei wol sizze, dat Johannes tûk buorke hat, want yn 1922 boude er it spul oan de Wedze, dêr't no Johannes en Neeltsje Nicolai-Tol wenne. Hy hie dêr al wat lân oan wjerskanten fan de Wedze. Dat hie er kocht, doe't Tsjard Hoekstra fan de pleats gie, dêr't letter de Beerda's buorke en dêr't Jappie en Janke no tegearre noch warber binne. Sa ferhuzen de Zuiderma's nei de Wedze en doe naam widdo Wiersma (57) har trekken waar.

Doe't hja fan de pleats rekke, hie se fuort al tsjin har arbeider Gooitzen Veldman sein: "Ik woe wol, dat ik jimme meinimme koe, nei de oare ein fan Twizel. Dan koene wy noch in bulte oaninnoar ha". En no seach se har kâns. Hja makke fuort risselwaasje en doe duorre it mar krekt, of dêr ferhuzen Gooitzen Veldman en Nieske Zuiderma mei de bern, dy't noch yn 'e hûs wiene nei it spultsje op 56.

De bern yn dit gesin wiene Wytze (* 1893, troud mei Johanna Tjepkema), Marten (* 1894, troud mei Romkje Bekkema), Anna (* 1896, troud mei Sjoerd Postma), Alle (* 1897 † 1897), Loltsje (* 1898 † 1900), Loltsje (* 1901, troud mei Kees Jansma), Sjoerd (* 1903, troud mei Geartsje de Vries), Alle (* 1907, net troud) en Dieuwke (* 1910, troud mei Allert Daam van der Leij).

Loltsje wie op 'e pleats al faam by widdo Wiersma en dat wie se ek bleaun, doe't de frou ferhuze. En no hoegde se mar oer de wei te stappen, dan wie se te plak. It âld-minske hong tige oan har. Doe't der fiif jier letter sprake fan wie, dat Loltsje trouwe soe, griisde dat de frou oan.

Se koe har net foarstelle, dat Loltsje net mear by har komme soe; in oare faam, dat like har nei fleanen. Se pakte der mar mei om. Dochs rûn it hiel oars, as men tocht hie. In skoftsje foar de troudei stoar de âlde frou. Hja hoegde net mear in nije faam en Loltsje hoegde der net mear oer yn te sitten hoe't it komme soe. Yn 1932 is mem Nieske yn dit spultsje ferstoarn. Doe binne heit Gooitzen, Alle en Dieuwke yn 'e keamer kaam by Simke Kloosterman. Bertus Zuiderma en Riemke Postma kamen doe foar harren yn 't plak. Hja hierden it fan mefrou Hofman út Kollum. Dat wie Ybelts-

Gooitzen Veldman en Nieske Zuiderma

je Wiersma, in twa jier âldere suster fan Saakje (mefr. Schaap); dy hie it bedriuwke nei it ferstjerren fan mem yn 1927, yn eigendom krige. Bertus en Riemke ha hjir jierren wenne; ek doe't Bertus al widner wie, is er hjir noch in skoft bleaun, mar syn lêste jierren hâlde er ta yn it hûs, dêr't Helmus no wennet.

Wytze en Sytske Bosma hawwe dêrnei op 56 wenne. Hja wiene in broer en suster fan bakker Vlieg syn frou en hja hawwe nea troud west. Doe't hja der útgien, kamen Bouke en Sytske Bruining foar har yn't plak en dy binne dêr útein set mei de autohannel. De hear Koenen, dy't kunde hie oan mefrou Hofman en har dochter Jet, hat him dêrnei hjir fêstige en dy wennet der no noch.

Dan is 58 der noch oer. Jouke Brandert wit noch, dat der yn it koetshûs in "Albino" winkeltsje west hat. Foar't neist is Eerde Alting hjir destiids út ein set. Letter siet hy yn 'e buorren, dêr't Pieter Nicolai nei him winkelman wie. Sjoerd en Tsjetsje Groenhof kamen dêrnei; doe Klaas Dillema noch in skoftsje en no makket it al wer jierren in diel út fan it kafetaria "It Hoekje".

Yn de tiid, dat Jan Ritskes noch libbe, hat der ek in grossier yn drogisterijspul yn 'e helte fan dizze wente tahâlden. Dat wie Hylke van Dyk mei syn frou Martsje Joukes de Vries. Oer de wei, op in kampke lân, hiene se gans in keppel kninen. Allegearre gaas om it hiele fjildtsje hinne; wat ûnderkommens foar de bistjes, en as se aardich op gewicht wiene, dan waarden se ferkocht! Dat kninekampke is op it bygande tekeninkje oanjûn mei A. B is dan it noch altyd besteande hûsstee fan de Kloosterman-pleats, dy't yn 1907 ôfbaarnde. En by C stiet noch dy swiere linebeam. Ik hâld it dêrfoar dat dy wolris plante weze kin yn 1804, want doe hawwe Bindert Japiks Kloosterman en Antje Wytzes dy pleats dêr sette litten, foar in part op 'e fûneminten fan in noch âlder boerespul.

De man, dy't nei Hylke v. Dijk kaam, Eliza Wernke, troud mei Johanna de Haan, wie tûnker fan syn fak. Ien jier hat er it stik lân efter it Simkehûs boud mei tulpen. Nei alle gedachten is dit net in grut sukses wurden, want it jier dêrop set dit folk al wer ôf.

De folgjende bewenner wie Ype Gorter mei syn frou Tytsje

Hiemstra. Hy wie timmerman. Doe't er yn 1926 it pleatske foar Jan Wytzes Binnema boude, dêr't Wiebe en Appie Dijkstra no noch wenje, frege hy, oft er foar himsels net in bou-terreintsje keapje koe op datselde stik lân. Dan woe er der in timmersaak op bouwe, want hy siet dêr yn 't Simke-hûs wol wat krap yn 'e rûmte. No, dat gie troch. Letter hat Jan van der Velde dêr ek syn timmerbedriuw hân en dy syn frou en dochter Alie wenje noch op ditselde stee.

Yn 'e keamer njonken Simke, ús Fryske skriuwster, hawwe Eelkje en Sierd Hamstra as broer en suster ek in skoftsje wenne. Eelkje troude dêrwei en doe rekke Sierd nei Wytze en Martsje, dy't doe al troude wiene. Yn dyselde snuorje kaam Antsje Wijbenga as faam by master Duyst yn 'e hûs. Sa kamen Sierd en Anna mei innoar yn 'e kunde.

Gooitzen Veldman kaam doe mei Alle en Dieuwke yn it heale hûs. Dieuwke holp Simke yn 'e húshâlding en heit hie it tafersjoch op it hûs en de tún. Der wie altyd wol wat te dwaan. Dieuwke wie ek noch faam by Johannes van der Zwaag. Yn 1938 stoar Simke Kloosterman. Gooitzen hie syn nocht al wat en hy woe perfoarst net as in soarte húsbewarder dêr bliuwe. Sadwaande stiek heit nei soan en dochter yn 1939 werom nei it húske, dêr't se yn 1922 wei kommen wiene.

Dêr wennen Wytze en Johanna op dat stuit, dat dy moasten der út.

Yn datselde jier troude Dieuwke mei Allert Daam van der Leij. Hja kamen by heit en Alle yn en dat wie mar goed ek, want doe't yn maaie 1940 de oarloch útbriek, makke Allert, as soldaat, de bombardementen fan Rotterdam mei. Dat wiene spannende dagen. Lokkigernôch kaam hy sûn en wol werom yn Twizel. Yn 'e neisimmer ferhuze it jonge stel nei Visvliet.

Pakesizzer Nieske (de âldste dochter fan Sjoerd en Anna) kaam doe del, om foar pake en omke Alle de húshâlding te dwaan. It duorre mar krekt, doe waard Dieuwke roppen om te kommen. De mannen wiene alhiel fan de roai. Heit ornearre, dat Dieuwke mar wer by har komme moast. Mar Dieuwke hie doe al in poppe, dat se koe har gesintsje dochts net yn 'e steek litte. Heit miende, dat har skoanâlden dêr fêst wol mei rêdde koene. It gie net troch. De troude bern hawwe meiinnoar it spul wat yn 'e gaten hâlden. Yn 1941 is Gooitzen Veldman ferstoarn.

Doe wie Alle allinne. Yn 't earstoan iet er meastal by Sjoerd en Geartsje, dy't doe wennen yn dat âlde wentsje, njonken de pleats van Nauta. Dat

hat net sa lang duorre. Doe ferhuzen Sjoerd en dy nei de âlderlike went en dêr hawwe se noch jierren meiinnoar wenne. No wenje Wytse en Line Veldman noch op dit stee, mar wol yn in moai nij hûs.

Noch efkes werom nei it hûs op 58. De femylje Wiedema wie dêr yn 1939 kaam te wenjen. Der wie in dochter Wytse yn 'e hûs. Doe't de âlde lju weirekken, bleau de dochter hjir. Dêr hat ek noch in âldere boer fan de klaai by har ynwenne.

De folgjende bewenster wie Romkje Kooistra-Wedzina. Hja hie troude west mei Wierd Kooistra. Har dochter Romkje kaam mei har yn dit hûs, yn't begjin fan de fyftiger jierren. De dochter troude nei in jier en doe hat de widdo hjir oant 1970 ta allinne wenne.

Hjerre van der Meulen hat mei syn frou ek in tal jierren it tafersjoch hân op hûs en tún. Dêrnei namen E. Heringa en syn frou dat oer en de lêste jierren wennet Douwe Fokkinga hjir. Hy is in soan fan Petrus Fokkinga en Dienne Dalstra.

Nei it ferstjerren fan Simke Kloosterman waard der neffens har testamentaire beskikking in Simke-Kloosterman stifting yn it libben roppen. De reginten krigen it behear oer it hûs mei tabehearren en in bebrach oan jild. Fan de rinte waard der in stúdzje beurs taskikt oan immen, dy't oan bepaalde betingsten foldwaan moast.

Troch de devaluasje fan ús jild koe dat op 't lêst net mear. It hat sels sa west, dat al it beskikbere jild mear as nedich wie, om it hûs en de tún in deeglike opknappbeurt jaan te kinnen.

Dêrnei is beslút fallen, om in priis út te rikken oan de skriuwster of skriuwer, dy't yn in tiidrek fan trije jier it bêste Fryske berne- of jongereinboek skreaun hat. En dat sil dan fan't maaitiid foar de tredde kear wêze.

Ik sil se net allegearre neame, mar ien fan de reginten hat fan it begjin ôf oant 1988 ta, dus fyftich jier lang, as sadanich funktionearre en it soe dan ek skoof en skande wêze, as ik dy namme hjir fersjije soe.

Dat wie dûmny A.D. Wumkes. Fyftich jier lang wie hy skepper en skriuwer fan dizze stifting en it hoecht jin dan ek gjin nij te dwaan, dat hy by it ôfgean de kaai fan dit hûs hâlde mocht. Hy kin hjir komme te útfan-hûzjen, wannear't er mar wol.

No werom nei de Sipkema's.

De ferkearing fan Jan en Anne bleau oan en yn 1925 trouden hja. It jier dêrfoar wie Anna har heit stoarn. Har mem liet doe in rintienershûs bouwe troch Riekele Hollema, dy 't troude wie mei in oare dochter fan har, Siemkje.

Dit hûs stiet oan de oare kant fan de wei. No wennet Freark Zuidersma mei syn gesin der yn.

Jan en Anna, dy 't yn 1925 op 'e pleats kamen, hawwe der mar twa jier buorke. Yn 1927 stieken se nei Kollumer Vallaat. It spul, dêr 't se acht jier buorke hawwe, stiet by de krúzing fan de Lauwersmarwei en de Trekwei oan de rjochterkant, as men rjochting Kollum rydt. Der steane no faak in tal auto's op it hiem, dy 't te keap binne.

Tsjeard, iennichst bern fan Jan en Anna, is berne yn Twizel; doe 't er nei skoalle moast, wennen se al oan de Stroobosser trekfeart. Sadwaande kaam er yn Aldwâld by juffer Braaksma yn 'e skoallebankjes te lanne.

Hy hat dêr ek noch by master Pijnakker, it haad fan de skoalle, yn 'e klasse sitten. Mar yn 1935 ferhuzen se nei it Utlân, dat doe hat er noch by master Stuiveling yn Bûtenpost les hân. Dat wie de heit fan Garnt Stuiveling, de Fryske letterkundige. Juffer Weidyk stie dêr doe ek oan skoalle. It lêste skoft, dat er noch nei skoalle moast siet er by de nije bopemaster; dat wie master Kim. Dêrnei hat er de lânbouskoalle yn Kollum dien.

Tsjeard krige ferkearing mei Hepie Dijkstra, in jongere suster fan Sake' Jeike. Hepie hat der no noch wille om, dat Tsjeard it destiids net heal wêze woe, dat er in pear jier jonger wie as sysels. No wie dat net sa raar, want as sa'n faam fan 19-20 jier frege wurde soe troch in feintsje fan 17-18 jier, dan waard sa'n baaske al gau dúdlik makke, dat er earst wol efkes

droech efter de earen wurde moast. Om dêroan te ûntkommen, liigde Tsjeard der dan mar in pear jierkes by. Wat syn postuer oangie, koe dat der ek bêst op troch.

Yn 1951 binne hja troude en hja kamen doe fuort op "It Utlân". En dêr wenje se no dan al sa'n sân-acht en tritich jier. De âldelju (no ja - âldelju? Jan en Anna wiene noch mar 53 en 54 jier) rekken doe nei Bûtenpost en setten hár dêr nei wenjen. Jierren lang reiz'ge heit wat op 'e fyts hinne en wer want hy koe noch skoan wat dwaan en hy wie net fan doel, om syn dagen efter de geraniums te sliten. Doe 't de bern fan Tsjeard en Hepie nei skoalle moasten koe Jan mei ien kear hinne en wer fytsen ta.

Dan waard pake thús brocht foar iten, de bern kamen yn 'e auto mei

Jan Tsjeards Sipkema en Anna Gooitzens Riemersma.

nei hûs en as dy dan nei iten wer nei skoalle brocht wiene, waard pake wer oanhelle en gie dy wer mei nei de pleats.

Yn 1985 is beppe ferstoarn. Hja wie ek al heech op jierren, want hja wie yn 1897 berne. Dêrnei ûntstie de site-waasje, dêr't ik al oer skreau yn it âlderearste stik fan dizze rige. Pake libbet deis op 'e pleats-en nachts sliept er yn 'e Skoalstrjitte yn Bûtenpost. Sa gie it teminsten no al langer as trije jier. Mar sûnt in pear moannen is dêr samar foroaring yn kommen. Pake waard gripich en hy rekke nei it sikenhûs. Dêr hat er noch al in moai skoft tahâlden. No is er yn Hillema-State en it befalt wol.

It wurdt no sa stadichwei tiid, dat ik ôfskie nim fan de Sipkema's. De âld herberge moat op 't lêst ek nochris oan bar komme.

Doe't Gooitzen Roels Riemersma yn 1924 ferstoar, hat syn widdo Jitske Yes de Vries dit rinteniershûs bouwe litten troch Riekele Hollema, har skoansoan. Freerk Zuidersma wennet hjir no.

''De Witte Kannen''.

Sa foar en nei is de namme fan de ''Witte Kannen'' al ris fallen en dan blykt daliks al, dat de namme troch de tiid hinne net altyd itselde west hat. Yn âlde tsjerklike beskeiden, keapakten en sa wurdt it altyd oantsjut as ''De witte kannen''. Yn letter jierren sjocht men op it úthingboerd ''De drie witte Kannen'' stean en om it noch dúdliker te meitsjen, binne der dan ek nochris trije kannen op skildere.

Der bestiet al in relaasje tusken de Sipkema's en dizze herberge yn 'e achttjinde ieu. Doe kocht Romke Pieters yn 'e mande mei Lutske Gerbens in pear stikjes lân by de Sânsleat. Dizze Lutske Gerbens wie de widdo fan Sipcke Pieters en hja wie doe ''herbergiersche''. Men mei wol oannimme, dat har man dan ek kastelein wie by syn libben. Dit leit noch mear yn 'e reden, om't har soan Pieter Sipckes (dy't ek al de namme Sipkema oannommen hat) yn 1823 as kastelein yn ''De drie witte Kannen'' oanslein waard foar f6,- yn de ekstra belêsting, dy't dat jier fan de doarpsbewenners frege waard.

Dizze Pieter Sipckes wie berne yn 1771. Syn frou wie Tryntsje Jacobs Veenstra. As Pieter Sipckes Sipkema yn 1830 stjert, stiet syn widdo te boek as ''herbergiersche''. Mar yn datselde jier troude Tsjeard Eabes Rispens mei Ymkje Folkerts Koning. Tsjeard wie in soan fan Eabe Tsjeards Rispens en Antsje Foppes. Dit echtpear wenne yn Bûtenpost en de man wie keapman. Ymkje wie in dochter fan Folkert Tymens Koning en Antsje Lútzens de Boer. Dy buorke op in spul, dat stien hat op it stee, dêr't no Jelle en Alie van der Meulen wenje of teminsten yn dy buert.

Tsjeard en Ymkje wenje hjir yn Twizel nei har trouwen, mar Tsjeard is dan, krektlyk as syn heit, earst keapman. Dat is er ek noch yn 1832, as har earste bern Antsje berne wurdt. Dêrmei wiene de beide beppes yn ien kear ferneamd. Yn 1835 wurdt der wer in famke berne. Dit is Tryntsje.

As Tsjeard dit bern oanjout, dan is er al kastelein.

Tryntsje Jacobs Veenstra, de widdo fan Pieter Sipckes hat de saak dus net sa lang mear oanhâlden. Yn 1839 wurdt Eabe Tsjeards Rispens berne en dan komt der yn 1842 noch in famke. Dit wie in Jitske.

Wy witte noch wol, dat de 'aldste dochter Antsje yn 1853 troude mei Bouwe Andries Sipkema. Ik hie it al oer de relaasje tusken de pleats en de herberch. Al foar de Frânske tiid, mar ek noch dêrnei oant likernôch 1835 wennen der sawol Sipkema's yn de herberch, as ek op 'e pleats. Mar troch dit houlik fan in Sipkema mei in Rispens bleau dus de relaasje bestean.

Doe't Tsjeard Eabes Rispens stoar yn 1880 en syn frou Ymkje it jier dêrop ek, wie soan Eabe al in man fan ienenfjirtich jier, mar hy wie noch net troude. En dat bleau sa oant 1893; hy hie fansels wol wat frouljushelp nedich yn syn affearen, mar syn suster Jitske, dy't ek net troude wie, rêde mei de húshâlding en holp op 'e tiid ek mei yn de herberch. Mar doe't dy yn 't lêst fan de tachtiger jierren syklik waard, moast der al help komme.

No, Wytske Jager wie doe 18 jier, dat dy kaam dêr yn 'e hûs. Yn 1889 ferstoar Jitske en doe is Wytske der mar bleaun as húshâldster en fjouwer jier letter troude hja mei de kastelein. Yn de jierren dêrop kamen der trije bern: Sytske yn 1894, dy't letter troude mei Wolter Noordhoff, Tsjeard yn 1895, dy't troude mei Anna Mertens en Ymkje yn 1896 en dy troude mei Jacob Haima. Doe't Eabe yn 1904 stoar op 'e leeftiid fan 65 jier, wie Wytske noch mar 34 jier en it hoecht jin dan 'ek gjin nij te dwaan, dat hja it jier dêrop foar de twadde kear troude.

Ear't ik dêr fierder mei gean, wol ik earst wat fertelle oer in suster fan Wytske. Dat wie Yebeltsje. Hja wiene beide dochters fan Anne Hindriks Jager en Sytske Gosses Tilstra. No

wie Wytske as faam fan 23 jier troude mei in man fan 54 jier. Dat wie al in spultsje fan: ''It hie dyn heit wêze kinnen''. Mar mei Yebeltsje, dy't trije jier jonger wie as Wytske, mar dy't lykwols al trije jier earder trouwde, joech it in hiele opskuor yn 't doarp. Hja troude as famke fan santjin jier mei Jan Roelofs Kuipers en dy wie twa en fyftich. It hie har pake wêze kind.

Hja trouden yn 1890 en de bruegman wie doe noch earmfâd. Hy wie in pakesizzer fan Jan Kuipers, dy't yn 'e earste helte fan de foarige ieu skoalmaster wie yn Twizel.

Om in bytsje oersjoch te hâlden oer al dy Jannen, Roelofs, Lous en oaren, dy't allegearre de efternamme Kuipers hiene, doch ik hjir in steatsje by fan twa femyljes, dy't wol deselde namme droegen, mar dochs gjin femylje fan innoar wiene.

Hjir earst dan wat oer Johannes Rienk Kuipers, dy't jimme wolris mei syn frou Ykje Groenhof op in foto sjoen hawwe.

Johannes Rienk syn pake en beppe fan heite'kant kamen fan Drachten en de Kompenije. Dy fan memme'kant wiene fan de Koaten. Ete Gearts en Louw Gorter binne jimme beide wol tsjinkommen, as jim de stikjes oer de ''Frânske tiid'' lêzen hawwe. Johannes en Ykje hiene hjir, sa't jim noch wol witte sille, de bakkerij mei in feestalling der efter en ek noch de sûkerij-droegerij dêr njonken.

Dan wat oer de bern. Durkje troude mei Frans Ferdinand Rottier. Earst wie hy warber by de kwekerij fan Bosgra yn Burgum. Letter giene se nei Ynje, mar nei in tal jierren kaam Durkje mei in dochterke werom. Dat wie in lytse Ike. Dit famke wie letter in bulte by omke Alle, dy't doe yn it spultsje fan de Boersma's (by de Miedreed) wenne. Durkje wie doe by mem yn 'e hûs op 'e ''vluchtheuvel''.

Oebele, de âldste soan wie neamd nei in broer fan heit, dy't al stoarn wie, foardat dit jonkje berne waard. Oebele troude mei Aaltsje van der Veen en hy wie direkteur fan in tal suvelfabrieken, b.g. yn Wolvegea en Berltsum.

Jan troude mei Baukje Westra. Hy wie fyftich jier, doe't er stoar yn 1947. Hy wie doe oan't wurk yn de Noard-Oastpolder. Alle hat net troud west. Dêr ha ik al wat fan ferteld, doe't ik it hie oer de bewenners fan "Omkes" spultsje.

Grytsje hat troud west mei Gosse van der Steeg en letter mei in Zylstra. Hja is de iennichste fan de bern, dy't noch libbet en nei 't ik hearde hat hja noch wol kontakt mei Ike, de dochter fan Durkje.

Jan Roelofs Kuipers × Jantje Steringa

Johannes Johannes' Nicolai × Grietje Teakes Wouda

Roelof Jans Kuipers
* 1809 † 1865

- troud yn 1837 -

Johanna Johannes' Nicolai
* 1813 † 1894

1. Jan
* 1838

2. Johannes
* 1842

3. Kornelis
* 1846

4. Jantje
* 1848

5. Grietje
* 1851

6. Goitzen
* 1853

7. Hiltje
* 1856

En dan wolle wy no ris sjen nei in tal neikommelingen, dy't út it skaai fan Jan Roelofs Kuipers, de skoalmaster, binne. En dan nim ik allinne mar de âldste soan Roelof en syn neiteam, want oars wurdt it in ferhaal sûnder ein.

Jan Roelofs Kuiper wie de skoalmaster. Dy is ferstoarn yn 1858. En mar sân jier letter stjert syn soan Roelof. Dy wie "gardenier" fan berop en letter keapman. Syn frou Johanna wie skroarske, doe't se troude en har heit wie keapman. Roelof wie 56 jier, doe't er weirekke en hja hiene 28 jier troud west, mar hy hat it net meimakke, dat ien fan syn bern troude.

Ik sil no fan dy sân bern wat fertelle. Dêrom ha ik se elk in nûmer jûn en ik begjin by nû. 7. Dat is Hiltje. Dy is yn 1861 al stoarn en wie dus mar fiif jier wurden.

Dan nû. 6 - Goitzen. Dy hat net troud west en hy is 44 jier wurden.

Grytsje (nû. 5) is op 7 maaie 1881 troud mei Hylke Bottema en doe ferhuze nei Eastermar.

Yn dit gesin waard in soan berne, dy't Meint neamd waard. Dizze Meint Hylkes Bottema hat as jongkeardel ûnder de skûlnamme Marten Baarsma" in boek skreaun, "De jonge fan de Marsheide". Der waard mei gâns wurdearring oer skreaun, mar spitich genôch bleau it by dit iene boek; Meint, dy't berne wie yn 1890, hat noch wol in tal novellen skreaun en wat lytser wurk, mar hy is as jonge man fan 28 jier, lyk as sa folle oaren yn 1918, ek ferstoarn oan de Spaanske gryp.

In fjirtjin dagen letter, op 21 maaie 1881, trout ek Jantsje (nû. 4). Har man wie Hindrik Jans Binnema. Hja wennen op it stee, dêr't Wiebe de Vries no noch wennet.

Hja hiene gjin bern, sa waard my

MEINT HYLKES BOTTEMA †
(MARTEN BAERSMA)
1890—1918

In jonge Fryske skriuwer, dy't folle ûnthjitte.
Hy wier skathâlder fen de Jong-Fryske Mienskip.

„SLUCHT EN RJUCHT” fen de 30e Now. 1918.

troch ferskillende âldere minsken altyd ferteld. Dochs hawwe se in famke hân, in lytse Johanna. Hja wiene al mear as sân jier troud, doe't yn novimber 1888 dit popke berne waard. It is lykwols mar trije en in healjier wurden, want op 25 april 1892 is it stoarn.

En yn 1890 ha se ek noch in twade popke krigen, mar dat wie al wei, doe't it berne waard. Dat fûn ik yn in âld begraffenisboek fan de Herfoarme tsjerke. Dêr stiene alle minsken yn, lyts en grut, dy stoarn binne tusken 1868 en 1920.

Dan no nei nû. 3. Kornelis Roelofs Kuipers troude yn 1887 mei Teatske Willems Kootstra. Hy wie doe opropper. Letter stiet hy te boek as boekhâlder fan de brânfersekering.

Hja wennen yn Bûtenpost en hja krigen fiif bern: Roelof * 1888, dy't earst timmerman wie en letter syn heit opfolge yn de brânfersekering; Willem * 1890, dy't as notarisklerk yn 'e boeken stiet, Geartsje * 1892, Johanna * 1894 en dan noch Goitzen * 1895.

Oer dizze Teatske Willems Kootstra, de mem, moat ik dochs efkes wat mear fertelle. Hja wie in dochter fan Willem Gerlofs Kootstra en Geertje Pieters Hoeksma. Yn dat gesin wiene sân famkes en twa jonkjes berne.

Mar trije fan dy bern (twa famkes en ien jonkje) binne net iens ien jier wurden. It oare jonkje, dat wol yn libben bleau, wie Gerlof Willems Kootstra, * 1865.

Dy troude yn 1894 mei Akke Overzet. Yn 1897 krigen hja in famke, Antsje. Yn 1899 waard Gerlof siik. Hy siet doe yn in bestjoer, dat

dwaande wie mei de tarieding foar it oprjochtsjen fan in kristlike skoalle yn Twizel. De sykte boaze oan en op 19 desimber 1899 ferstoar Gerlof Willems Kootstra, noch mar 34 jier âld. En krekt in healjier letter, op 19 juny 1900, waard it twade berntsje berne, in jonkje.

Wat wol faker barde yn sa'n gefal, joech mem Akke dit jonkje de namme fan har man en sadwaande waard it dus wer in Gerlof Willems Kootstra. En dizze Gelf (sa't er hjir altyd neamd waard) hat in lange rige fan jierren in grut plak ynnommen yn 'e Grifformearde tsjerke fan Twizel. Syn widdo, Loltsje v.d. Veen, wennet noch yn Haersmahiem en soan Willem (troud mei Gryt Tol) is op 'e Tille in net ûnbekende persoan.

No kom ik dan by nû. 2; Johannes Roelofs Kuipers troude yn 1872 mei Klaske Louws Gorter. Hy wie beurtskipper en hja wennen destiids yn it hûs njonken de "Zwarte Jachtwagen". Kleanmakker Hendrik de Wind wennen oan de oare kant fan har. Dy hie doe noch in foardoar, dy't yn twaën iepen koe en hy mocht graach wat oer it ûnderdoarke hingje. Doe't er letter krimmenearre, dat de mage him sa pleage, ornearren de buorlju, dat er soks oan himsels te tankjen hie. Hie er mar net syn heale libben oer dy doar hingje moatten, sei men.

Johannes en Klaske krigen earst in famke. Dizze lytse Tryntsje is berne yn 1873, mar hja waard mar sân jier. Yn 1877 is Roelof berne; dy troude yn 1909 mei Elisabeth Dijkstra. Louw waard berne yn 1880. Hy troude mei Syke Elizabeth van Manen. Dit houlik is yn 1917 sletten yn

Everdingen. Jan, dy't berne is yn 1883, troude yn 1906 mei Antsje Veenstra. En doe, yn 1885, kaam der ek noch in famke. Dat wie dus wer in Tryntsje en hja is yn 1918 troud mei Sytze Lantinga.

As lêste bliuwt dan nû. 1 noch oer. Dat is Jan Roelofs Kuipers. Ik ha al ferteld, dat hy yn 1890 mei Yebeltsje Annes Jager troude. Der wiene trije bern yn dit gesin. Roelof is berne yn 1892. Sytske yn 1896 en Johannes yn 1905. Twa jier nei de berte fan Johannes komt der in kostgonger yn 'e hûs. Dat wie Hylke Kootstra. Tsien jier letter komt ek syn broer Luut (Luitjen) by Jan en Yebel yn 'e kost. Hylke en Luut wiene beide bern fan Jacob Hylkes Kootstra en Dieuwke Luitjens Veenstra. Hja wiene beide dôfstom en hiene in oplieding hân; Hylke wie kleanmakker en Luut wie ebenist of houtbewurker.

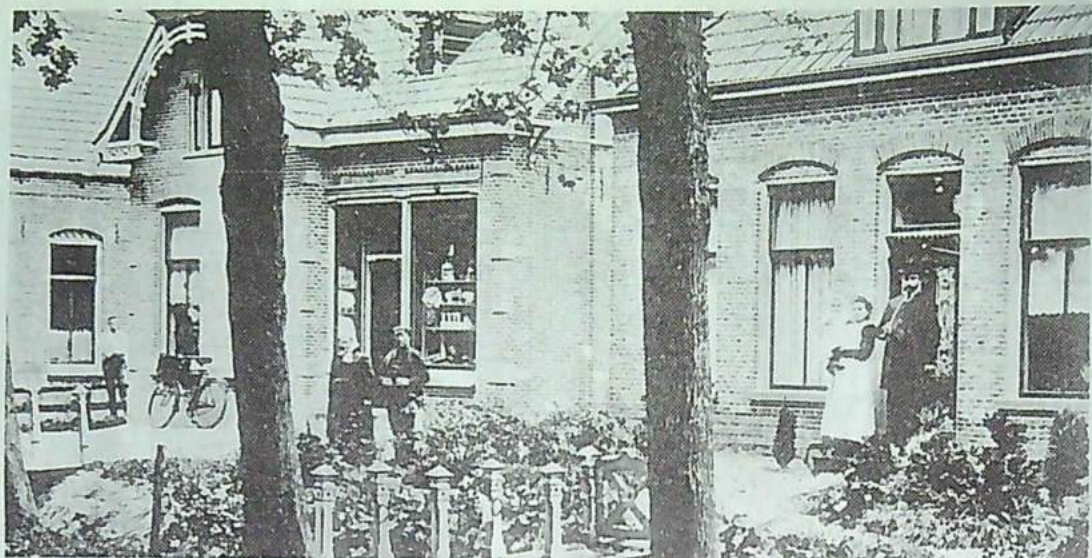
Roel krige as jongkeardel ferkearing mei Ymkje Kloosterman. Dy har âlders Nanne Binderts Kloosterman en Antsje Barteles Kloosterman sille doe sa om en by fyftich jier west hawwe. In skoftsje foar de earste wrâldoarloch liet Nanne Binderts njonken syn pleats in spultsje bouwen.

As Bindert trouwe soe, dan koene de âldelju op dat spultsje en soe it mei Roel en Ymkje ek wat wurde, dan koene dy ek wat útein sette op dat-selde stjelpke. Dan koene heit en mem altyd noch oars omsjen.

Theo van Manen wit noch, hoe't Roel ek meiskripte, doe't se dêr oan it bouwen wiene.

Lofts stiet hjir de winkel, dêr't Louw Kuipers mei syn frou Sijke Elizabeth van Manen jierren lang wenne hat. Oene en Sjoerdsje Koopmans binne der nei har ynkommen en sûnt in pear jier hat Jaap Couperus hjir no syn saak.

It giet my op dizze foto eins om it tredde hûs, dêr't noch in stikje fan te sjen is. Dêr wennen Jan Kuipers en Yebeltsje Annes Jager. En der binne Roel, Sytske en Johannes ek berne. 't Soe bêst kinne, dat Johannes dêr by it sydrút stiet. Hjir hâlden ek Hylke en Luut Kootstra ta, de beide manlju, dy't dôfstom wiene.

It hûs oan dizze kant, dêr't no Klaas en Tite Wijma wenje en dêrfoar Ab en Tine de Boer (hy wie assistent op it fabryk) waard eartiids bewenne troch Johannes Braaksma mei frou en bern. Dy wie klompmakker en dy hie dan ek klompen yn de winkel foar it rûit.

Mar op dizze foto is it diggelguod, wat der te sjen is. En dat komt ek wol út, want dizze foto is al moai wis makke tusken 1910 en 1920 en doe wennen Knjilles en Seke noch op dit stee. Wa wiene dat en wat hiene se foar achternamme?

No, Theo van Manen kaam mei wat nammen foar 't ljocht Jinne Smid, Jinne Smids froulju, Hindrik Stiksma en it hie ek wat te meitsjen mei de Rinzema's. Dan mar in heale middei op it gemeentehûs omsneupe en doe wie dit it risseltaat.

Jinne Kornelis de Vries
(smid † 1899)

Lysbeth Annes Rinzema
(† 1908)

Jetske * 1850, troude yn
1870 mei
Hendrik Stiksma,
soan fan
Hendrik Hendriks Stiksma
en Tryntje Ages de Haan

Kornelis Jinnes de Vries
* 1851 † 1922
troude mei
Sijke Yes Kastma
* 1847 † 1920
(Knjilles en Seke dus!)

Antje * 1855 † 1939	Baukje * 1860 † 1942 (net troude) Jinne Smids froulju	Sytske * 1861 troude yn 1891 mei Hylke Sijtzes Kootstra
---------------------------	--	--

Jinne Kornelis de Vries wie smid op itselde stee, dêr't letter Lieuwe Wouda en ek Albertus Riemersma har affearen hiene. Op de foto fan it doktershûs, in mannich wiken ferlyn, wie de smidte goed te sjen. Soan Kornelis (Knjilles) wie earst ek smid, mar letter stiet er te boek as "Koopman in aardewerk". Op dizze foto stiet hy mei syn frou foar de winkel.

En de beide net troude susters (de Jenne Smids froulju) hawwe wenne, dêr't no Barteles en Ike Dijkstra harren bedriuw hawwe.

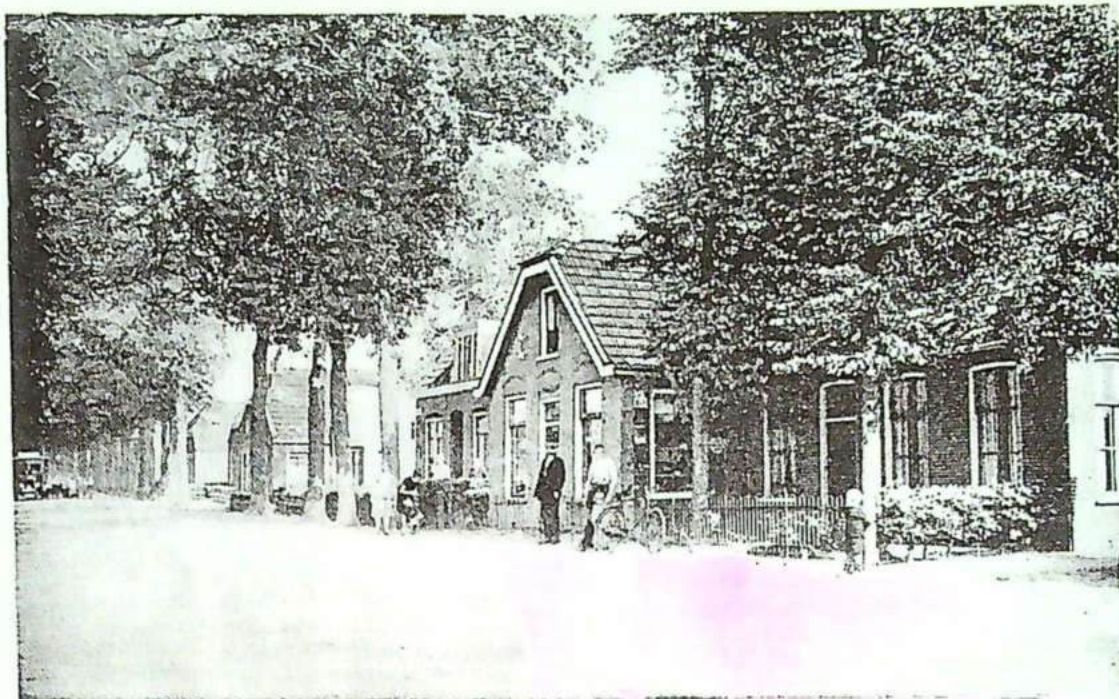
Jan Zuidema en syn frou Aukje Slagter wennen oan de oare kant fan it reedtsje nei de "Polle", by Pieter van der Kooi yn.

As hja in poppe krigen, dan kamen de âlde harten efkes oerders op kreambisite. It kedootsje, dat se joegen, wie steefst itselde - twa grouwe gûnen! Mar dat gie net sa mar gau efkes - o, heden nee, dat wie suver in ritueel barren. De iene gûne waard de kreamfrou taparte en de oare, dêr moast Jan foar opdrave om dy yn ûntfangst te nimmen. Sjoch, hja mochten dan altyd âldfaam bleaun wêze, mar hja wisten wol, dat ek Jan syn oandiel hân hie yn de popkerij.

Noch ien ding oer dizze beide âlde fammen, dêr't de buorlju jierren en jierren letter noch altyd wille om hiene. Dat wie sa. Hja giene ek nei tsjerke en as se dan in eintsje op reis wiene, bleaune se stean en dan sei Antsje: "Hea, Baaije (dat wie Baukje), ha wy no de doar wol fêst dien. Dû moastst mar efkes sjen." En dan sjutte Baaije werom nei de foardoar en ja, hear, dy siet wol fêst. Mar de oare wike wie it wer: "Hea, Baaije..." En altyd op krekt itselde plakje.

Doe wennen op it plak, dêr't no Hindrik en Anna de Roos wenje, ek twa âlde froulju en dy hieten ek Antsje en Baaije. Yn it doarp wiene hja bekend as de "Anne Theunis' froulju". Hja wiene susters fan Jenne Smid syn frou en dus ek Rinzema's. Doe't dizze beide âlde fammen der ôfrekken, foel it hûs ta oan in muoikesizzer, Lies, en dy wie troude mei master Visser, dy't hjir oan de Kristlike skoalle stie. Hja hawwe doe it âlde hûs ôfbrutsen en der in nije went op set.

Dan noch krekt efkes oer de earste went op 'e foto. It skoalmastershûs. Master Strating stiet mei syn twadde frou Tite Hellinga (en Albert misskyn) op 'e stoepe. Sjogge jimme it bartsje? Ja, der wie doe noch in sleatsje foar de skoalle en dizze huzen lâns. Sjogge jimme dat izerwurk yn de foardoar? In pear jier ferlyn ha wy der in nije foardoar yn krigen, mar itselde izerwurk sit der noch yn. Master Strating hat hjir 29 jier wenne (1905-1934), master Van der Zwaag 25 jier (1934-1959) en doe binne wy der yn kommen, dat by sûnens en wolwêzen kinne wy fan't jier de tritich jier folmeitsje.

Ek op dizze foto komme wy wer it Kuipers-folk tsjin. Mar ik begjin mar foar oan, dan komt dat fansels. Alderearst dan de winkel. Hjir is no de "Eldi-markt" fan Klaas Dillema. Doe bewenne Marten Veenstra dit hûs. Ik tink, dat hy sels foar hûs stiet. Hy hie in fikse snor en lyk as hast elkenien hie hy ek in skelnamme. De minsken hiene it altyd oer "Snor.. en baardloos", mar se pasten wol op, dat er it sels net hearde. Syn widdo hat letter noch in skoft de winkel oanhâlden. Ek hawwe Klaas en Akke Bos hjir wenne. Doe kaam Marten Terpstra en dy binne wy al ris tsjinkommen op in foto, dêr't hy op stie mei syn hynder foar de wein, dy't ôfladen fol wie mei winkelguod.

It hûs dêr njonken hat lang it postkantoar west. Yn de tiid, dat dizze foto makke is, wie Libbe Bosma hjir kantoarhâlder. In soan fan him, Klaas, learde ta dokter. Dy hat jierrenlang as sadanich warber west yn Rotterdam. Letter naam Johannes Jans Kuipers dit kantoar oer. Doe't dy mei pensioen gie, rekke it kantoar der út en doe hawwe Jelle en Annie Reinders hjir wenne. Fan harren kocht Marten Terpstra dizze went en soan Wytse kocht it wer fan heit en hy wennet der no noch mei syn frou Sita en harren bern.

It hûske, dat dan komt is hjir noch yn de oarspronklike steat. Letter is der oan diz' kant in keammerke oanboud mei in plat dakje. Hjir hat *J. J. Smeding* syn leste jierren wenne en hjir is hy ek stoarn yn 1929. Fan 1930 oant 1932 hat Germ Oegema mei syn frou hjir wenne. Ik tink, dat frou Tuinstra dêrnei hjir efkes tahâlden hat. Yn 1934 komt de frou fan Jan Smeding mei har bern hjir. Op har pleats buorket dan Jan Atsma mei frou en bern. Yn 1938 is Lammert sa âld wurden, dat hy de pleats sels bebuorkje kin en dan gean se dus werom. Dan wurdt dit wentsje ferkocht. De strykjildskriuwers bleauwen der oan hingjen. Omke (Andrys Boersma) wie ien fan harren en hy ornearre, dat dit krekt in wentsje wie foar Frans Bruining, dy't gauris by him in kerweike opknapte. De keap gie oan.

Mar Frans wenne doe noch mei syn frou Grytsje Bergsma op'e "Pôle" en hy woe der noch net wei. Doe hierden Roel en Lyske Kuipers dizze went en hja setten in kioskje op it hiem, dêr't se sigaren en sigretten ferkochten. Lyske is hjir stoarn yn 1952 en doe't Roel ek weirekke yn 1954, hie Frans yntiid syn frou ek al ferlern en hy wenne doe by Kees en Ymkje op it spul fan Hart-om by de haven.

De frijmakke tsjerke siet op dat stuit ferlegen om in kosterwent, dat doe hawwe dy dit wentsje kocht fan Frans. Sikke en Annie de Haan trouden yn dy snuorje en Sikke woe wol koster wurde; dan hiene se fuort ek in moai wentsje, wêr't se begjinne koene.

It hat lykwols in skoftsje duorre, ear't se der yn kamen, want op har troudei oerkaam dizze femyljes dat skriklik barren, dat de bus fol mei brulloftsgongers by Sânbulten ûnder de trein rekke. Seis deaden wiene der: twa susters fan Sikke en ien broer en twa sweagers en ien skoansuster. Sa ferlear Akke har man Renze Ytsma, Lieuwe syn frou Tine Haaijema; Renze Meetsma en syn frou Houkje de Haan wiene beide wei en dan Aan de Haan en Anneke de Haan noch en dy wiene net troud.

Sikke en Annie hawwe oant 1964 hjir wenne. Doe kocht Jacob Bruining de went werom fan de tsjerke. Hy kaam mei syn frou en mei Hendrik en Annie doe nei de buorren en no, hast 25 jier letter wennet er hjir noch, no al wer jierren allinne.

Boppe dit hûske út stekt it dak fan de eardere weinmakkerij. Dêr hawwe Piter Postmus, syn soan Bouwe Postmus, Meindert Kloosterman en Willem Atema allegearre har berop útoefene. No wenje Rein en Lies van der Veen der al wer in hiel skoft.

Hiel faach kinne jim ek noch de slachterij sjen fan Jan Atema; letter syn soan Geart Atema, doe Klaas Bosman mar dy hat nei ferrin fan tiid it slachtersmes der by dellein en sa is dus ek yn dizze went gjin bedriuw mear.

En oan de oare kant fan de wei - dat is nijsgjirrich! - dêr stiet de bus fan Jan Kuipers, de heit fan Johannes yn it postkantoar. Dizze Jan en syn frou Antsje Veenstra wennen destiids yn'e went, dêr't Gooitzen en Maaïke Nicolai no tahâlde. Sa koe ik dus alle trije soannen fan Johannes en Klaske op dizze foto's te plak krije, Louw, Roel en Jan.

Mar doe moast Roel yn tsjinst en doe kaam it allegearre oars. Want nei in skoftsje bleau Roel sa mar stil wei en doe't Bindert troude mei Antsje Nicolai yn 1913, setten de âlde lju mei Ymkje en Barteke nei it krektboude pleatske.

Dat sjuttele sa wat fuort, mar lokki-gernôch krige Ymkje nei wat jierren kunde oan Symen de Vries fan Burgum. Oars wiene hja faaks wol wat earder troude, mar mem waard der net better op. Doe't dy stoar yn 1918, woe Ymkje heit ek net allinne litte, dat doe hat se dy ek noch twa jier fersoarge. Heit stoar yn 1920.

Ik tink, dat Symen en Ymkje yn dat-selde jier troude binne, want yn 1921 krije se in twilling. Dat wiene twa famkes, Ynske en Antsje, mar dy binne hiel jong stoarn; Ynske waard noch gjin moanne en Antsje stoar nei fiif moanne ek.

Yn 1922 krigen hja wer in famke; en dizze lytse Antsje, dy't no fan 't jier ek al sân en sechstich wurdt, is yn Twizel tige bekend. Altyd stiet hja klear foar elk en ien. Hiel wat mins-

Ybelsje Annes Jager hat har man wol tritich jier oerlibbe mar wie, doe 't se stoar, 76 jier. Hja wie dan ek 34 jier jonger as har man. It soe wêze kinne, dat se Sytske hjir op 'e skurte hat. Dan moat dizze foto om 1897 hinne makke wêze.

ken hawwe help hân fan har- Doe't se fiifensechstich waard, is se mei dat hinne en wer gefljoch ophâlden en sûnt dy tiid kin se har dagen nei eigen goedfinen ynrjochtsje yn har bungalow by de Miedwei.

It twadde bern fan Jan en Yebel wie Sytske. Hja troude yn 1917 mei Jan Veenstra en hja stieken nei Bûtenpost.

En de jongste, Johannes, yn syn jonge jierren in kammeraad fan Jabik Bruining, learde foar skoalmaster. Yn 'e tweintiger jierren krige hy ferkearing mei Anna Rauwerda. Dy wie doe skoaljuffer oan de iepenbiere skoalle en hja wie yn 'e kost by Jan van Zuilen; dat wie wer in achterneef fan Johannes. Om't yn it ûnderwiis de banen net foar it opskeppen wiene, stieken Johannes en Anna, doe't se troude wiene, nei it fiere Ynje.

Jan Roelofs Kuipers wie "wegwerker" en oant yn it lêst fan de njoggentiger jierren ek earmfâd. Nei him hat Paulus van Zuilen dy funksje oernommen. Jan Kuipers is tachtich jier wurden (1838-1918).

Nei de twadde wrâldoarloch is Anna mei har trije bern werom kommen yn ús lân. Johannes hie de Japanske besetting net oerlibbe. Lykas safolle oaren wie ek hy net opwoechsen tsjin de ûnminsklike tastannen, dy't der hearsken by de oanliz fan de Birma-spoarwei.

Syn widdo hat noch jierren libbe; hja wie ek noch op 'e reüny fan de Twizeler skoalle, sa waard my ferteld.

Dan noch wat oer de beide kostgoners, Hylke en Luut. Doe't Jan yn 1918 stoar, hast tachtig jier âld, bleaun dizze beide mánlju by de widdo yn 'e hûs. Yn 1936 waard Hylke siik. Hy rekke nei it sikenhûs en is der stoarn yn datselde jier, fjouwer en sechstich jier âld. It jier dêrop, yn 1937, ferhuze Yebeltsje nei Bûtenpost. Dêr is hja yn 1948 ek ferstoarn.

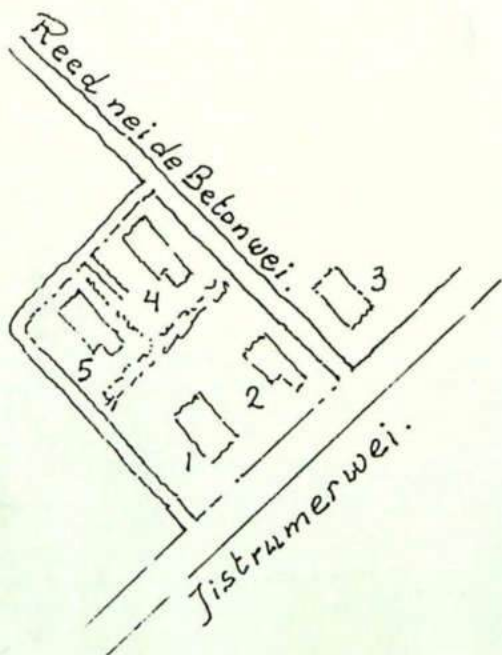
Luut is yn 1937 wol mei ferhuze nei Bûtenpost. Hy is al moai wis der ek bleaun oant 1948, of in skoftsje dêr foar doe't syn kostfrou slim siik waard. Dêrnei is hy nei de Koaten stutsen. Dêr wennen Bartele Kootstra en Antsje Wedzinga. Dizze Bartele wie in folle neef fan Luut en dy wie ek dôfstom. It is dan ek bêst te begripen, dat Luut hjir hinne stiek.

Hjir koe hy teminsten noch wat mei de minsken "prate".

Doe't Bartele stoar yn 1949, kaam der noch al wat feroaring. Klaas, in ûngetroude soan fan Bartele en Antsje, hie wol nocht oan in wat grutter spul. Yn Feanwâlden wie wat te hier. It wie in saneamd Smit's pleatske. Twa sokke

Hjir sjogge wy Bartele en Antsje. Dit echtpear hat mei har gesin in skoft yn Dútslân wenne. Klaas, de jongste fan de bern is dêr ek berne.

1. Bartele en Antsje Kootstra - Wedzinga.
2. Wiebe en Trijntsje Koster - de Vries.
3. Fokke en Hinke de Vries - de Haan.
4. Sytze en Janna Zijlstra - Visser.
5. Jabik en Maaïke Spoelstra - Nijboer.

buorkerijkes stiene by Feanwâlden en ek in eintsje oer de brêge by't Swart krús, stie sa'n spultsje.

Bartele' Antsje mei Hinke, Klaas en Luut giene nei Feanwâlden, en har went oan de Opperkoatsterwei waard ferhierd. It slagge blykber net al te bêst, want in goed jier letter woene se al werom nei de Koaten, mar doe koe ne se de hierders fan har eigen hûs der net samar útsette. Dat doe ha se in skoftsje tahâlden op it stee, dêr't no "La ferme" stiet mar yn 1951 binne se dan dochs wer te plak. Yn 1952 is ek Antsje stoarn. Doe hat Luut dêr

noch by Hinke en Klaas wenne oant er stoar yn 1955.

Hy waard te hûf brocht yn Twizel oan de Wedze. Dêr leit hy neist syn broer Hylke. Op beide grêven stiet in kreaaze stien.

Ik fertelde al, dat Wytke Annes Jager in jier nei it ferstjerren fan har man Eabe Tsjeards Rispen yn 1904, foar de twade kear troude. Har earste man wie goed tritich jier âlder as har, mar Pieter Teades van Manen wie sân jier jonger as sy sels. Hja trouden yn 1905 en hja krigen noch twa bern. Yn 1906 waard Teade berne en it jier derop krigen hja noch in famke, Willemke.

Doe 't Eabe en Wytke yn 1893 trouden, wie der foarôf wol in akte opmakke, dêr 't de houliksbetingsten yn fêstlein wiene. Wytke hie ynbrocht har klaaiing, gouden en sulveren sieraden en in bedrach fan f100,-. Fierders soe se it fruchtgebrûk fan de helte fan it besit krije, as har man weireitsje soe, mar wol sa, dat de trije bern út har earste houlik úteinlik alles ervje soene, elk in trêde part.

Der is dan ek in "Boedelbeschrijving", dy 't opmakke is yn it jier, dat Eabe Tjeerds weirekke. In pear dingen wol ik der út neame. Der wie wol sa'n fyftich pûnsmiet lân, fierder de herberge mei trochreed en feestalling. Ek in hûs ûnder Jistrum, mei in pear pûnsmiet boulân hearde ta it besit. De wearde fan dit alles wurdt net neamd.

Fan it replik guod neam ik wat dingen en datten. In gouden horloazje wurdt taksearre op f38,50. Seis sulveren leppeltsjes stiene op f1,20, de seis. In sulveren fleisfoarkje wie 40 sinten.

It húshaldlik guod wie ek al navenant. In kookkachel mei tsjettel, turfbak, in tafel mei stuollen en in lampe, allegearre meiïnnear foar f13,50. In hantsjettel, heafoarken, houten fetten, tobben en hynstekrêbben, suver in weinfol guod foar f4,-.

Klaaiing fan de ferstoarne waard opskreaun foar f10,-. It liket, dat dit eins gâns mear wearde hie, want it stiet der sa: "Lijfdracht, met het oog op de ziekte, waaraan de erflater is overleden". Dan kriget men de yndruk, dat der sprake wie fan in besmetlike sykte. De taksateur wie Kornelis Roelofs Kuipers. Koartlyn ha ik him ek noch neamd, doe 't ik it hie oer in part fan de neiteam fan master Jan Kuipers.

Op dizze foto sit Luut foarhûs mei Klaas en Hinke yn 'e Koaten.

Dêr fûn ik ek noch in foto fan Hylke (rj.) en Luut (l.). Dizze is nei alle gedachten makke yn de tiid, doe 't se yn Grins in oplieding krigen.

Pieter Teades van Manen wie berne yn in grut hûs, dat stie njonken de herberch "De Koekoek". Dat hearde doe noch ûnder Garyp. Syn heit wie Teade Pieters van Manen. Dy wie yn 1876 troude mei Rinske Fokkes Dam. Dizze frou is net sa âld wurden en doe troude Teade mei har jongere suster, Boukje Dam.

Yn 1905 troude Pieter dus mei Wytke en sa waard hy kastelein. De fergrunning, dy 't earst noch op namme fan syn frou stie, waard yn 1908 oerskreaun op syn namme. Der wie de leste jierren net buorke, mar no tûgden se wer wat fee oan. Durk Brander hat wol foar van Manen oan it wurk west en ek hat Otte

Boenstra fan Jistrum feint by harren west.

Dizze Otte wie letter molkrider foar it Twizeler fabryk. Hiel wat minsken sille noch wol witte, dat hy mei syn twa wite hynders foar de molkwein troch de buorren abbesearre.

Pieter van Manen bemuoide him net in soad mei de buorkery en ek net mei de herberch. Hy hie oare dingen oan 'e holle. As jongkeardel hie er by architekt Veenstra yn Burgum yn 'e lear west. Dy hie him leard hoe 't men tekeningen en bestekken meitsje moast. Dit wurk lei him tige. Letter wie hy wakker thús by Velding, dy 't syn saak yn Bûtenpost hie.

Afschrift.

16 Mei 1908

N° 41

Wij Wilhelmina, by de
gratie Gods, Koningin
der Nederlanden, Prinses
van Oranje-Nassau, enz.
enz. enz.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandsche Zaken
van 13 Mei 1908 n° 477, afdeling P. D.;
Gelet op artikel 26 der Drankwet (Staatsblad 1904 n° 235);
Hebben goedgevonden
en verstaan:

Aan Burgemeester en Wethouders van Achtkampelen
toestemming te verlenen om de vergunning voor den klein-
handel in sterke drank, thans staande ten name van
Wijbke Jager te Furijtel over te schrijven ten name
van haar echtgenoot J. van Hanen.
die het bedrijf zal uitoefenen in localiteiten van het
perceel n° 55, aldaar.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken
is belast met de uitvoering van dit besluit.

het Loo don. 16 Mei 1908
(get.) Wilhelmina

De Minister van Binnenlandsche Zaken
(get.) Heijnskerk

Overeenkomstig het oorspronkelijke
De Secretaris Generaal
van Binnenlandsche Zaken
(get.) A. F. van Lynden, J. D. Han.
Voor eensluidend afschrift
De Secretaris Generaal

Hiel wat jonge timmerlju hawwe op har bar wer tekenlessen folge by van Manen. Ik neam in protsje nammen: Wieger Hoekstra, S. Beerdstra, Harm Zuidersma, Gosse Dam, Ulke van Wal, J. v.d. Meulen, Fokke van der Velde, A. v.d. Meer, Ype Gorter. De kursisten betellen f2,- de les en dêr kamen dan noch wat kosten by foar papier, potleaden en sa. Sa betelle Gosse Dam foar 16 wiken les en de omballingen yn totaal f39,73.

Fierders hat van Manen hiel wat ôfboud, net allinne yn Twizel en 'e Koaten, mar ek op 'e Sweach, yn Kollum, Bûtenpost en ek noch fierder fuort b.g. yn Sauwerd en Assen. Wol tritich pleatsen hat hy boud, fiif en tweintich boargerwenten en winkels. As der by it fabryk wat nijs komme moast, wie it van Manen, dy 't bestek en tekening fersoarge. Foar de Herfoarme tsjerke en pastorie yn Koatstertille hat hy ek wol tsien kear yn 't spier west.

Yn 1918 hat hy it ûntwerp makke fan "De nije begraafplaats aan de Damwedze" foar de tsjerkefâlden fan Ned. Herf. tsjerke fan Twizel.

De foto's dy 't ik sa foar en nei fan syn bouwurken opnim yn myn ferhaal sille jimme op syn minst twa dingen dúdlik meitsje. Yn 't foarste plak, dat dizze man dochs in tige karakteristieke eigen styl hie. Nijsgjirich metselwurk, moai fersoarge blynbôgen en eins altyd ôfmakke mei ornamenten fan houtwurk. En it twade, dat opfalt is de priis, dêr 't men doe foar bouwe koe.

It leit foar de hân, dat van Manen mei al dat wurk wol gauris op 'en paad wie. It hoecht jin dan ek gjin nij te dwaan, dat hy yn 1913 it riid-

Motor- en Rijwielwet.

RIJBEWIJS

voor het besturen van ~~motortweewielers~~
motorrijtuigen in het algemeen.

Afgegeven aan Pieter van
Manen
oud 36 jaren, wonende te Twizel.

Recruvarden, den 8 September 1913.

De Commissaris der Koningin in de
provincie Friesland.

Jaarnummer

410. W. Pollema h.c.

bewijs helle en doe mocht er ride mei alles, dêr 't in motor yn siet.

Hy hâldde it mar op in motorfyts. Op it nûmerboerd stie 1011. Men mei wol oannimme, dat it de safolste motor wie, dy 't doe yn Nederlân ried. De minsken wiene destiids net sa wiis mei dy stjonkende droktemakkers. Hja seine dan wolris: "Dy van Manen is net wiis, wat docht er mei sa'n smoarch ding. Wy tochten

altijd al, dat er net doogde; no kin jo it sels sjen - sjoch mar, tsien kear gek!!!"

Der wie wol gauris wat te dwaan yn "De Drie Witte Kannen". Meast rêden Wytke en de beide dochters der mei mar as it tige drok wie mei in feestje, in útfiering of soks, dan kriegen hja help fan in tal obers.

Yn dy jierren is ek it elektrysk ljocht yn Twizel kommen. Jimme sjogge hjirby ek de oprop oan de befolking, om op in gearkomste te kommen, om dêr ris meïnnoar oer te praten. En fierders triuw ik der sa hjir en dêr in foto tusken fan in doarpsfeest of fan in bestjoer en in berjochtsje oer in keatswedstriid.

Dit stikje oer it keatsen woe ik dochs efkes meinimme. Fjouwer Twizelers yn 'e prizen: Theunis van der Land, Geart Atema, Douwe Lykles Dijkstra en Johannes Roels Kuipers.

TWIJZEL - Aan een op 31 juli 1938 te Twijzel gehouden kaatspartij voor leden van de verenigingen te Buitenpost, Drachten, Groningen, Hardegarijp, Oudkerk en Twijzel namen 13 parturen deel. De prijs werd gewonnen door G. Haisma te Hardegarijp, J. B. Kloosterman te Buitenpost en Th. van der Land te Twijzel, de premie door G. Atema en D. L. Dijkstra te Twijzel en J. Blom te

ELECTRISCH LICHT TWIJZEL.

BELANGSTELLENDE in de ELECTRICITEITS-
VOORZIENING voor TWIJZEL worden opgeroe-
pen ter vergadering op

Zaterdag 13 September 1913,

's avonds 7½ uur,

in het Café „De drie witte Kannen” te Twijzel.

DE LICHTCOMMISSIE.

 Getrouwe opkomst wordt verzocht.

Twijzel. „De Wedze“

It Wedzehoekje, sa om 1920 hinne. It elektrysk ljocht wie der - no, dat is te sjen. De weiwizer falt suver wei by dy mÂnske ynstallaasje dernjonken. Sjogge jim wol dat it doe noch in gemeentelik bedriuw wie?

Drachten, de 3e prijs was voor P. Feitsma te Hardegarijp, J. R. Kuipers te Twijzel en O. Pol te Buitenpost, de 4e prijs voor E. de Haan en H. Schaaf te Hardegarijp. De prijzen bestonden uit luxe voorwerpen. G. Haisma te Hardegarijp werd koning, waarvoor hij als prijs een medaille kreeg.

De tiid stie net stil. Doe 't Piter Teades en Wyske trouwen, wiene de trije bern út har earste houlik njoggen, tsien en alve jier. Mar yn 1917 wie it al safier, dat se alle trije mearderjierrich wiene en doe moast der wat barre neffens de notaris. Wyske wie wer trouw en no 't de bern rjocht hiene op har part fan de neilittenskip

fan heit, ferfoel ek it rjocht op it fruchtgebrûk. Dat op moandei 10 desimber 1917 is it safier, dat it hiele besit ferkocht wurdt.

De herberge sels wurdt beskreaun troch J. R. Stuurhaan. Dy wie masjinst oan it bûterfabryk fan Ikkerwâld. Hy hat doe in tal jierren kastelein west yn "De Drie Witte

Twijzel Kerkebuurt

Hjir kin men goed sjen, hoe 't de ferkearsitewaasje goed tritich jier ferlyn, noch wie. In strjitwei mei swiere ikebeammen oans wjerskanten. En alle ferkear op dyselde wei. De boer mei hynder en wein, bakker Nicolai mei syn skoukarre, Watze van der Meer mei syn sûpenbryweintsje mei de kêdde derfoar, lyts en grut op 'e fyts en der tusken troch de snuorren de auto's al mar mear en al mar hurder. Dy 't te gean op 'en paad wie, socht dan faken syn wei mar efter de beammen lâns.

Kannen''.

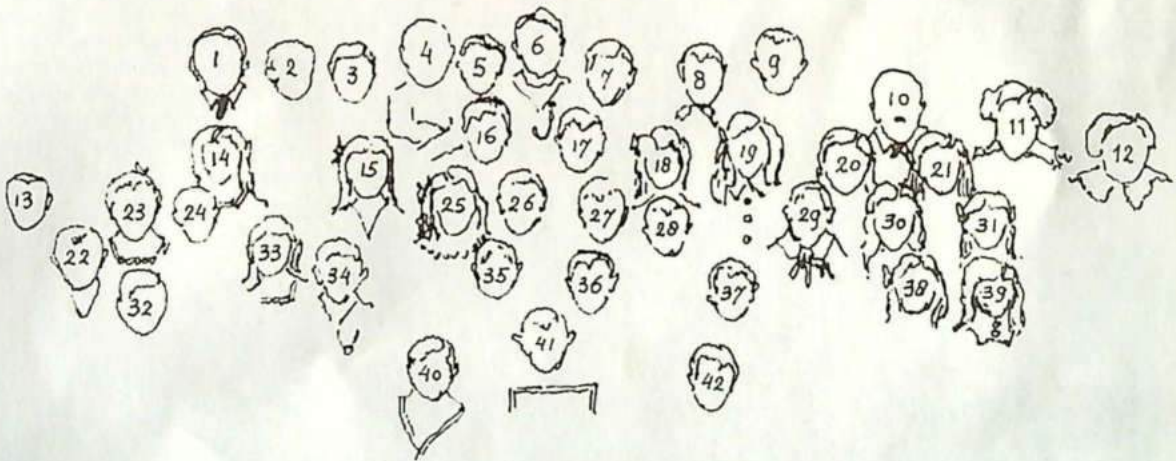
Nei him hat der gâns in kliber kasteleins hjir langer of koarter tahâlden. Ik neam no de nammen, dy't ik wit, mar ik doar der net foar ynstean, dat se allegearre op it goede plak steane yn dizze rige:

Harm de Vries, Van der Veer, Hiekus de Vries, Drenth, Freerk de Bruin, Venekamp, Justinga, Bethlehem, Van der Wijk, Lieuwe Hogenberg en Albert Bos. Dat wiene dus

tolve kasteleins yn de ryklik sechstich jier, dat it kafee der noch stien hat. It is fansels wol sa, dat de iene der gâns langer tahâlde as de oare. Dat ha ik lykwols net allegearre krekt útsocht.

Ik gean no werom nei de ferkeaping. Yn earste ynstânje wiene heechste skriuwers op de oare santjin persie-

len: Wilke Boonstra, earst bakker en doe boer op it spul njonken it Tolhûs; Ritske van der Ploeg, Tsjard Bouwes Sipkema, Marten van der Veen (fan it Wyldpaad), Douwe Boonstra (de smid), Foppe van der Ploeg, Teake Bruning (dy wenne doe op it spul, der 't no Gjert Groenhof syn widdo en Tsjard en Gryt noch wenje), Auke van der Meer fan Jistrum, (Grutte) Gjert Visser, Jan Smeding, Hart Kooistra, Tjalling

1. Master H. Beiboer; 2. Jacob Bruining; 3. Johannes Jans Kuipers (stoarn yn Birma); 4. Ruurd Hulshof; 5. Bartele van der Veen; 6. Jaring van der Veen; 7. Dirk Bouius; 8. Jan van der Veen; 9. Pieter Hulshof; 10. Master S. Koo-
pal; 11. Maaïke Woelinga; 12. Heabeltsje Hulshof; 13. Wytse Boonstra; 14. Ietje Ploeg; 15. Ybeltsje Wiersma;
16. Sjoerd Groenhof; 17. Binne van der Veen; 18. Geeske van der Velde; 19. Jaantje Braaksma; 20. Wietske
Boonstra; 21. Ymkje v.d. Velde; 22. Sietze Hulshof; 23. Grietje Ploeg; 24. Ette Ploeg; 25. Aaltje Bruning; 26. Jan
van der Velde; 27. Harm van der Velde; 28. Oene van der Velde; 29. Romke Wiersma; 30. ?; 31. Elizabeth
Boonstra; 32. Auke Koopal; 33. Wiepkje Ploeg; 34. Douwe Groenhof; 35. Anne Boonstra; 36. ?; 37. Dirk Groen-
hof; 38. Trijntje Hulshof; 39. Willemke van Manen; 40. Teade van Manen; 41. Gooitzen van der Velde; 42. Johan-
nes Jans Kuipers.

De nûmers 3 en 42 ha deselde namme, mar hja wiene fan twa ferskillende generaasjes. Nû 3 syn heit, Jan Roelofs Kuipers wie in broer fan nû 42 syn pake, Johannes Roelofs Kuipers.

Dizze foto sil om 1915 hinne makke wêze.

Kamstra en Gjalt van der Wal (timmerman). Jimme sjogge nammen, dy 't wy hjoed de dei noch krekt gelyk hjir tsjinkomme, mar dy binne dan wol fan twa generaasjes letter.

As dan tsien dagen letter it spul wer ûnder de hammer komt, dan blykt, dat der noch folle mear binne, dy 't gading meitsje. Ik neam mar wat nammen, dy 't jimme bekend foar komme sille.

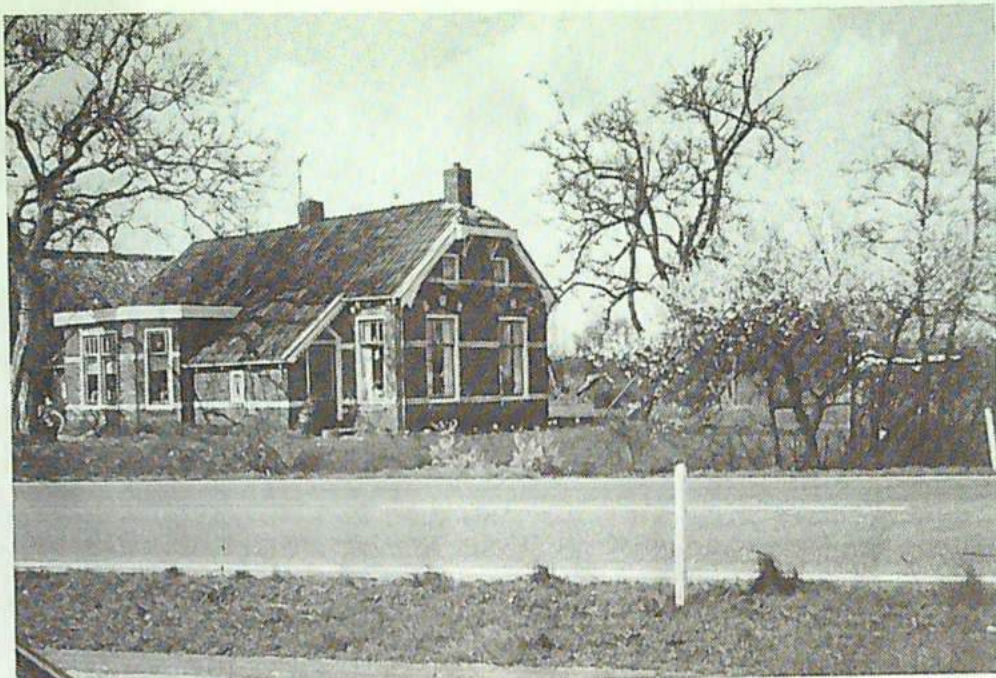
Binne van der Veen en Ybele van der Veen; Wiebe Geertsma; Germ Beerda (de heit fan Willem); Bindert Nannes Kloosterman; Ruurd Brinkman (dy 't de "Houtsma's Petten" kocht foar f2400,-. In jiermannich

't Wie feest yn Twizel, om 1902 hinne. Efteroan steane plysje Draaijer en Sjoerd Loonstra. It jonge span rjochts dat binne Frederik Feddema en syn frou Klaaske Postmus. Dan komt Roelof Kuipers (de âldste soan fan Johannes Kuipers en Klaske Gorter). Dêrneist Bouwe Postmus. Bouwe en Klaaske (op'e kant) wiene bern fan Pieter Postmus, de weinmakker. Dan stiet Paulus van Zuilen dêr mei de garrebalje op. De oare man mei in hoed op, is Jan Bos, de oannimmer. En ien fan syn bern stiet der ek op. Dat baaske hat krekt deselde meneuvelds as heit (sjoch mar nei de rjochterhân).

De feestkommisje: Jan Ulkes Wijbenga, Lammert Geerligs, Wolter Noordhoff, Pieter Nicolai, Foppe Jacobs van der Ploeg en Andries Boersma.

Yn opdracht fan Gjert Bijker, boud troch Romke Sipkema yn 1906 foar f1600,- (van Manen lyts f50,-). No: Wytse en Roaske Reitsma. Eigen foto.

ferlyn hat de Winter dit fan Sije Brinkman kocht), Atze Merkus (de frijgesel, dy 't trije susters fan Hylke Brouwer as hûshâldster yn 'e hûs hân hat); Roelof Eskes (de heit fan Loadewyk en Kees, de bussjaufeurs); Mintsje Kramer (de pake fan de hûsskilder te Bûtenpost); Lammertert Geerligs; Bram van der Weg (dêr 't syn spultsje stie, wenje no sûnt koart Pieter en Romkje van der Meulen yn 'e bungalow, dy 't van Dalen dêr set hat).

No, sa ha ik de nammen neamd, dêr 't wy no noch wat kunde oan hawwe. It lêste persiel fan de ferkeaping wie in hûs mei in pear pûnsmiet bou-lân op it Heechlân ûnder Jistrum. Dit wie it wentsje, dêr 't master Krol mei frou en soan hinne gie, nei 't er út skoalle koe. It foarige jier is hy hjir stoarn.

Eabe Tsjeards Rispens hie dit hûske yn eigendom. Ik tink dat Wytseke har heit en mem tegearre noch in skoftsje yn dit wentsje op it Heechlân wenne ha. Dêrfoar hiene hja altyd oan de leswei wenne yn in behindich wentsje dat alhiel mei reid dutsen wie. As men fan Jistrum ôf kaam, dan wie it it twade wentsje rjochts as men de Achterwei foarby wie. Ik neam no ek efkes alle bern fan Anne Hendriks Jager en Sytske Gosses Tilstra.

De âldste wie Willemke. Hja wie troude mei Simon Terpstra en hja hiene in bakkerij yn Wjelsryp. Op har âlde dei hawwe se rinteniery yn it hûs, dêr 't letter Pieter en Sijke van der Glas har skilders bedriuw hiene. No wennet dy har dochter Jellie mei har man Sytze Waltje en bern noch op dit stee.

De twade dochter wie Fintsje. Dy troude mei Else van der Meer fan Aldwâld. Hja binne al ridlik gau nei Amearika stutsen. In suster fan dizze Else wie de earste frou fan Gjert Posthumus, de slachter fan de Tille. Hja hiet Aaltsje. Hja wie noch mar fjirtich jier, doe 't se stoar oan de tarring. Twa dochters fan har krigen deselde skriklike sykte. Dy binne der ek beide mei hinnegeien; de iene waard 21 jier en de oare 24 jier.

De tredde dochter wie Elske. Hja troude mei Albert Postma. Hy wie skiepkeapman en hja wennen oan de strjitwei nei Ljouwert op. De iennichste soan yn it gesin Jager wie Hendrik. Hy troude mei Gaatske van der Bij. Fan de bern neam ik Hendrik (Noordhorn), Sytze (de Tille) en Willemke, dy 't mei Frits Kuipers troude en dy 't wy sadwaande

Yn opdracht fan widdo Zijlstra (skoanmen fan Tsjeard Romkes Wiersma). Boud troch Hillebrand Jacobus Dalstra foar f2515,- yn 1906. (Bestek, tekening en begrutting foar f78, 87½). No: Rikus en Gryt Posthumus. Eigen foto.

Yn opdracht fan Douwe Faber (bakker) boud troch Jacob Hollema en Johannes Nicolai yn 1907 foar f2860,- (lofts). No: Tsjibbe en Boukje Kooistra.

Yn opdracht fan Jan Roelofs Kuipers (Jan en Yebeltsje). Boud troch Jacob Hollema yn 1913 foar f3346,- (rjochts). No: Germ en Doety Heidstra. Eigen foto.

ek better kenne as Fritse'Wim. Doe't beppe Sytske stoar, hat dit gesin tydlik by pake op it Heechlân ynwenne.

Dan no noch wat oer de oare fjouwer dochters fan Anne en Sytske Jager. Oer Yebeltsje ha ik foar en nei al hiel wat ferteld en Wyske komt fierderop noch wol oan bar. Dan nim ik earst de jongste.

Dat wie Doetsje. Hja troude mei Jacob Sipma. Dat wie in soan fan Oebele Sipma. Dy hie in sied- en moalhannel en in winkel op it stee, dêr't

letter Johannes van der Zwaag en syn frou Boukje van der Veer har winkel hiene.

Jacob en Doetsje kamen yn Ingwierum te wenjen op in stjele yn 'e buert fan de mûne. Yn 1896 krigen hja in jonkje, Oebele. Dit berntsje is itselde jier al stoarn. Yn 1897 wurdt der wer in lytse Oebele berne. En yn 1900 komt der in famke by, in lytse Sytske.

Earst stiet Jakob dêr te boek as keapman, mar yn 1898 is der oan taheakke 'Sied keapman'. Dan wenje

se op in oar stee yn Ingwierum. It him net sa bot foar de wyn, sa't it ket, want yn 1900 sette se mei fjouweren nei Twizel. Twa jier ha hjir doe wenne.

Hja ha doe sa lang by Jacob syn fo ynwenne. Yn 1902 sette se nei Rotterdam, mar yn 1905 binne se wer Twizel. Dan hâlde se ta by Nies Sjoerds de Boer. Hja wenne, dê Russner letter syn kappersakje h Dat wie doe noch in dûbele went hja hie in soarte fan kroechje. Dat hat mar ien jier duorre en doe st

Yn opdracht fan Durk Kooi. Boud troch Klaas v.d. Molen yn 1907 foar f2870,-. No: Germ Beerda. Foto: Tj. Hogendorp.

It middelste hûs op dizze foto is no de blommesaak fan Wiebe Jagersma. Dêrfoar wie it in bakkerij. Gooitzen Nicolai hat der jierrenlang tahâlden en foar him wie Wilke Boonstra dêr ek al bakker. Dy hie it spul om 1913 hinne kocht fan Fokke Bosma, dy't dêr doe in tsiishannel yn hie. Dizze Fokke wie in broer fan Libbe Bosma, de man fan it postkantoar.

It hûs oan diz' kant, dêr't no de femylje Schalken wennet, wie foarhinne de foeraazjesaak fan Johannes Brandsma en dêrfoar fan Sikke Bosma, mar Johannes Rienks Kuipers hat it yn 1912 bouwe litten. Wat de styl en de boutrant oanbelanget, kin men restich oannimme, dat van Manen ek fan dit hûs de tekening makke hat, mar ik kin it net bewize. Der misse in pear blêden út syn boek en dat binne no krekt dy blêden, dêr't op stean soe, wat er yn 1912 allegearre by d'ein hân hat.

Eigen foto.

ken se op 'e nij nei Rotterdam. Dan bliuwt Oebele earst by pake en beppe yn 'e hûs.

Letter is hy by in omke en muoike yn 'e hûs kommen. It wie nammers sa, dat twa susters fan Jacob beide mei in skoalmaster trouw wiene. De iene mei master Willem Hoeksma, dy't yn 'e Koaten oan skoalle stie, mar wenne yn it moaije hûs, dêr't no Johannes en Saakje van der Veen wenne. "It Wrâldswalkershûs" stiet op

'e gevel. De oare suster fan Jacob wie trouw mei in master Bakker. Dy wenne earne it Suden yn en ik tink, dat Oebele dêr yn 'e hûs kommen is. It is teminsten bekend, dat dizze master der foar soarge hat, dat Oebele leare koe. Hy waard ek master en letter leraar; hy wie tige thúshûs yn 'e moderne talen.

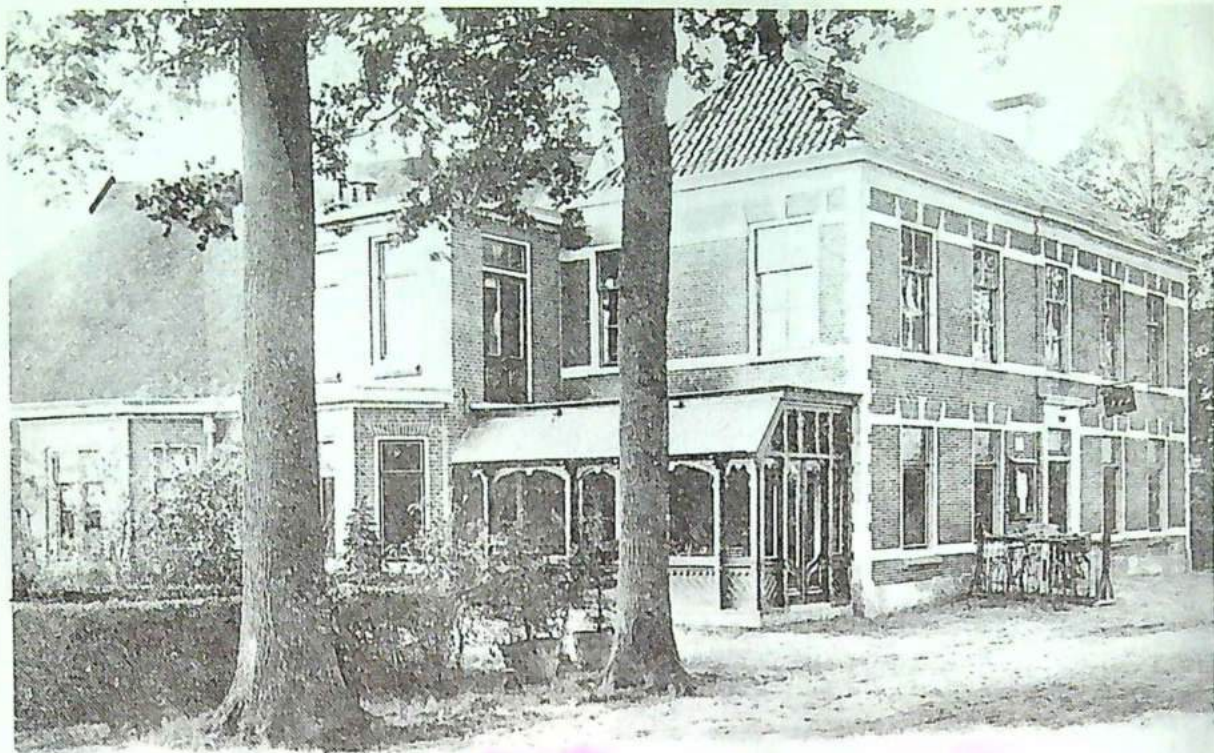
Yn 1906 set Jacob dus mei frou en dochter mar ris wer nei Rotterdam. Hy waard doe feint op in Ryn-aak.

Ik tink, dat Doetsje it jier dêrop storn is, want dan komt Sytske, dy't doe sân jier wie, by Jan en Yebel yn 'e hûs en dêr is se opwoechsen mei Roel, Sytske en Johannes. Nei't ik heard ha, moat Jacob sels letter op ien fan de reizen oerboord rekke wêze en ferdronken.

Dan komt no de op ien nei jongste noch oan bar. Dat is Gaatske. Dy troude mei Klaas Bosman. Hy kaam fan Gerkeskleaster-Stroobos en hy

Boud yn opdracht fan widdo Van der Ploeg yn 1913. Hillebrand Dalstra boude it foar f5160,-. No: Jan de Poel. Eigen foto.

Twijzel

P. I. van Manen

Wat wie it oars in moai gebou. Ieuwen lang hie it syn funksje hân yn 'e doarpsmienskip en doe... dy brân!!

wie út in laach fan skipjagers.

Klaas en Gaatske ha ek wenne yn it húske op it Heechlân. Pake Anne hat ek by harren yn wenne en ek wolris in skoft by syn dochter Wytske yn 'e herberch. Ik tink, dat hy om 1912 hinne stoarn is.

Klaas hie petroaljehannel. Dêr kamen tsien bern yn dit gesin.

Ik neam se allegearre wol efkes, mar de helte binne hjir mar amper bekend, om 't dy om fierren of yn it bûtenlân wenne hawwe of noch wenne. Dat binne Anne, Doeke, Heints-

je, Willemke en Wiebe.

Seeske troude mei Timen van de Horn en Dine mei Timen syn nee Jan van der Horn.

Hendrik troude mei Martsje Kuipers, in suster fan Frits Kuipers. Sûnder dat ik wist, dat dizze Hen-

Pieter Teades van Manen en syn frou Wytske Annes Jager mei de bern yn 'e tún by "De Drie Witte Kannen". Efter steane Sytske, Ymkje en Tsjeard, de bern út Wytske har earste houlik. Foar steane Teade (Theo) en Willemke (Wimke).

drik in broer wie fan Sytze en Jan Bosman, ha ik him dochs al neamd, doe 't ik it hie oer dy man, dy't yn 'e oarlochstiid syn hiele tún fol boude mei tabaksplanten (wêr't no Popke en Trienke Meerstra wenje).

En dan bliuwe der twa oer: Sytze (troud mei Zwaantsje Westra); hiel Twizel kin him. Net om 'e nocht hat hy lange jierren as hússkilder warber west yn ús doarp. En Jan (troud mei Maaïke Atema) wie net minder bekend. Jierrenlang die hy syn wurk op it kantoar fan ús bûterfabryk "De Eendracht".

Sa! - dit útstapke hat lang genôch duorre. Ik gean no werom nei Piter Teades van Manen en syn frou Wytse Annes Jager.

It wie dus 1917 en de ferkeap fan de herberch betsjutte dat der in ein kaam oan Van Manen syn tiidrek as kastelein. Doe moast er dus wat oars. Hy wist, dat der wat te keap wie oan 'e wei nei de Tille. Fan Kotstermûne ôf wie de earste pleats rjochts it stee, dêr't Jacob Foppes van der Ploeg buorke. Witte jimme noch, wat ik fertelde oer Sytske, dy't yn 1890 ferdronk op 'e Burgumermar? De famylje hat doe in treurbeam plante op it hiem, as in oantinken oan dit barren.

Dit is de beam, dy't de famylje van der Ploeg plante hat. nei 't Sytske yn 1890 ferdronken wie op 'e Burgumer mar.

Theo en Wimke noch in kear op 'e foto yn 'e tún. Efter har stiet in kop fan in swiere beam, dêr't de grouwe tûken op ferskillende hichte ôfseage binne. De ôfseage einen binne omklaaid mei koark; dan koe men der blommen en planten yn sette. Sa waard it in nijsgjirrich túnornament.

Wolno, dy beam stiet der noch; al linne - hy stiet no yn 'e berm fan de wei. Dat is sa kommen, doe't de wei dêr gâns ferbrede waard; elk dy't dêr wenne, rekke in stikje fan syn hiem kwyt; stekjes, hagen en oare fredingen moasten in eintsje tebek en sa rekke de beam bûten it hiem. Lykwols meie wy bliid wêze, dat er dêr noch stiet.

Doe't de widdo fan Jacob Foppes mei soan Foppe en beppesizeer Antsje yn 1913 nei de nije went stiek, dy't se yn Twizel bouwe litte hie, kaam Ritske Barteles van der Ploeg op dizze pleats. Letter hat Wiebren Veenstra hjir tahâlden en ek noch Gjerit Hofman en doe is de femylje de Graaf dêr begûn te buorkjen.

En no it stee dêrnjonken. Hjir hat master Albert Roorda rinteniëre. Hy hie yn Kollumerpomp oan skoalle

stien en hy wie troud mei Tryntsje Foppes van der Ploeg, in suster fan Jacob Foppes.

Yn 1917 wiene hja beide stoarn en doe hat Van Manen dit spul fan harren bern kocht. Fan 1918 oant 1922 hat er hjir wat buorke, mar doe hat er it ferkocht oan in Miedema; hy koe doe 't spultsje oan de Wedze keapje, dêr't Ale de Haan no buorke. Dat spul wie boud troch Harm Hollema, in broer fan Jacob Hollema; it wie ferhierd oan Sytze en Sjoukje Dijkstra, mar dy giene der ôf yn 1922.

Doe kocht Van Manen it en hy krige finânsjeel wat stipe fan Tsjard Romkes Wiersma. Mar al hiel gau rekken de Wiersma's dy't doe efter Ljouwert buorken, yn it ûnleech en dy foarderden it liende jild op stel en sprong op. Mei help fan in notaris seach Van Manen kâns om it noch in skoftsje wat út te sjongen

Yn opdracht fan de susters Froukje, Janke en Tryntsje Boersma. Boud troch Romke Sipkema yn 1921 foar f2625,-. No: de widdo fan Alle Hiemstra. Eigen foto.

Theo, syn soan, dy't yn 1918 fan skoalle koe, hat it al dy jierren, yn 'e Koaten en oan 'e Wedze, as jonge en as jongfeint opbringe moatten om mei de buorkerij te rêden.

Yn 1924 feroare it wer. Doe kocht Pieter Teades op it Fean it kafee fan Huibert de Jong. Dêr hawwe se tsien jier tahâlden. En Van Manen bleau warber. Hy siet yn ûnderskate ferienings en kommisjes. Sa wie hy om mar wat te neamen skriuwer-ûntfanger fan it wetterskip "De Alde Feart". Op it mêd fan de bouwerij hie er altyd wol wat by de ein. Kaam der ien om in tekening, om goede rie of in fingerwizing, hoe't men it bêste dwaan koe, hy wist mei syn ûnderfining fan jierren altyd wol in oplossing te finen.

Doe't healwei de tritiger jierren it idee opkaam, om de middenstân fan 't Fean in triuwke mei te jaan troch

it opsetten fan in soarte tentoanstelling, wie it ek Van Manen, dy't it foartou naam. Hy makke tekeningen, berekningen en begruttings. Der waarden hiel wat gearkomsten oer belein en lang om let krige alles syn beslach. Dy âlderearste "Survento" waard in spektakel, dêr't de minsken yn wide omkriten noch tiden oer neiprate koene.

Doe't men in pear jier ferlyn it 50 jierich jubileum fiere woe mei ûnderoaren ek in soarte fan "revue", doe wist eins net ien mear krekt, hoe't dat destiids allegearre om en ta gien wie.

En doe blick, dat de âldsten, dy't it eins noch witte moasten, har harsens net hoegden te pinigjen - want alles wie der noch - de ferslaggen fan de gearkomsten, sketsen, ûntwerpen, begrutting, der mankearde neat oan. Alles en alles stie swart op wyt en dat

wie allegearre it wurk van Pieter Teades van Manen. Dat wiene syn goede eigenskippen: Organisaasjentalint; alles goed tariede; krekt byhâlde, wat der ôfpraat wie en neat samar weismite.

Dêrby koe er ek tige koartswilich út 'e hoeke komme. In staaltsje dêrfan kin ik wol fertelle yn ferbân mei dy earste "Survento". Dit barren moast fansels sa folle mûglik ruchtberheid oanjûn wurde. Dat der waarden in steapel grutte oanplakbiljeten drukt en in pear mânlu waarden op paad stjoerd mei kwasten en bussen fol lym en de opdracht, dat dy printen allegearre te plak moasten.

No, dy mannen diene wakker har bêst. In grouwe beam, in ticht houten sket (dêr koene wol in stik as fjouwer op), in bline muorre (al sa'n moai plak), in bargehok, dat net te

Yn opdracht fan Nanne Binderts Kloosterman. Boud troch Ulke van der Wal yn 1913 foar f4983,-. No: Kees en Jitske Jongsma. Foto: Tj. Hogendorp.

Yn opdracht fan M. H. van der Goot. Boud troch Ulke v.d. Wal yn 1921 foar f6941,-. No: Ruurd Botma.

Foto: Tj. Hogendorp.

fier it lân yn stie, in transformatorhokje (op alle kanten ien), it gie, dat it slydjage.

No mocht der yn dy jierren wol in hiel soad, mar doe't de plysje dy deis syn rûntsje troch it Fean makke waard it him grien en blau foar de eagen. Hy tocht: "Dit giet te mâl!" Dat hy folge it spoar fan de dieders (dat wie net sa'n grutte toer). Nei in ketierke dêr hied er se. Hja wiene krekt dwaande de skuorredoarren fan in pleats, dy't mei de efterlein nei de wei ta stie, fol te plakken. Hja hiene it hinneljederke der wrychtsjes by. De boer, mei de hannen yn 'e bûse, hie wakker wille en moedige se

ek noch oan: "Toe mar, jonges, dêr kin noch..."

"Halt, in naam der wet", boldere dêr ynienen de plysje. No wie dat "Halt" wol wat oerdreaun, want de mannen stiene ommers al stil, mar de iene liet fan de alteraasje de kwast fol mei lym al falle. Der holp neat oan, de mannen moasten mei. Underweis moasten se fertelle, wa't hjir opdracht ta jûn hie. Doe't de namme fan Van Manen foel, waard dy ek optrommele. Hy hearde it leksum fan de plysje oan en doe sei er: "Jo sille wol gelyk ha, tink. No, dy mannen kin jo hjir wol hâlde, mar de lym en de kwasten wol ik al graach

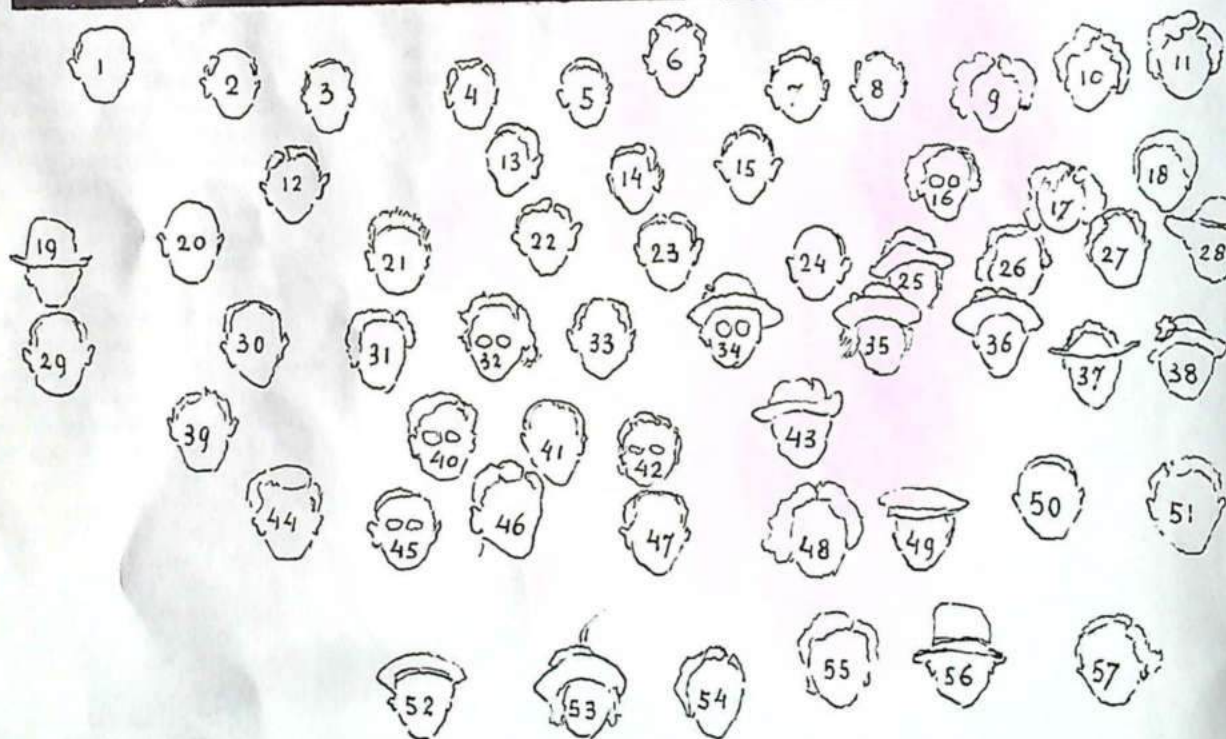
wer ha".

Noch sa'n set út syn Twizeler tiid. Hja wiene sa út en troch wolris te fiskjen. Foppe van der Ploeg, Jan Sipkema, Bartelee Kloosterman en ek wolris oaren giene dan mei. Meast mei in man as fjouwer yn in boatsje. Sa wiene se wer ris in kear warber en dêr rekke Van Manen oer board. Dat wie in hiele opstiging; de oaren sieten noch min of mear ferslein alle kanten út te sjen, doe kaam de pet mei de glêde klep al wer boppe en... gelokkich... hê, de man sels kaam der ek efteroan. It wie in hiel geheister, mar stikje by bytsje krigen se him wer oan board. Wylst er him

Yn opdracht fan Wytze Meerstra. Boud troch Roelof Kuipers te Bûtenpost yn 1913 foar f5994,-. No: Hans en Wytse Veenstra. (In soartgelyk boerespul stiet der oan it Wyldpaad fan de Kommery's; dat is boud yn 1915 foar f7340,- mar der stiet dan ek by "met Waalsteen"!).

Foto: Tj. Hogendorp.

1. Sjoerd Loonstra; 2. Dedde Dijkstra; 3. Andries de Groot; 4. Harke Stiksma; 5. Auke Gatsonides; 6. Jan Teenstra; 7. Hielke Brouwer; 8. Geert Schippers?; 9. Boukje v.d. Herst-Dijkstra; 10. Grietje Zijlstra-Koning; 11. Janke Boersma-Kootstra; 12. Frans Bruining; 13. Harm Hollema; 14. Oene Douma; 15. Meindert Kloosterman; 16. Willemke Kloosterman-Pops; 17. Sjoukje Slagter-Stuivenwold; 18. Jantje Zuidersma-v.d. Kooi; 19. Dirk Burgstra; 20. Jetse Terpstra; 21. Anne Epema; 22. Thomas Reitsma; 23. Andries Boersma; 24. Louw Detmar; 25. ?; 26. Aaltje Wijma-Buruma; 27. Cornelia Gatsonides-de Roos; 28. Maaïke Dijkstra-Gorter; 29. Sake Sikkens; 30. Cornelis Tjepkema; 31. Zuster Hilke de Jong; 32. Atje Weinterp-Keuning; 33. Roel Zijlstra; 34. Geeske Zijlstra-Annema; 35. Cornelia Zandbergen-Winters; 36. Reino Stiksma-Visser; 37. Ytje Sikkens-Hoeksma; 38. Klaaske Boonstra-Postma; 39. ?; 40. Elizabeth de Jong-Keuning; 41. Jan Wytzes Binnema; 42. Sapke de Groot-de Jong; 43. Trijntje Burgstra-Hellinga; 44. Simon Veenstra; 45. Jacobus de Jong; 46. Bonne van Dam; 47. ?; 48. Antoinette Josephine de Roos-Koli; 49. Geert Postma; 50. Thomas de Roos; 51. Jilles Zijlstra; 52. Barbele Kloosterman; 53. Jeltje Loonstra-Henstra; 54. Saakje Poortinga; 55. Ruurdije Hellferich; 56. Jan Zijlstra; 57. Zuster Aagje Kats. As immen noch nammen wit foar de iepen plakken, dan wol ik dat fansels graach hearre.

Twa fan de trije binne boppe wetter kommen. Op 39 stiet Klaas van der Glas. Dy hat njoggen jier ynwenne by Pieter en Sijke. En op 47 stiet Reinder Veenstra. Dy wenne yn in wentsje yn 'e Boppelannen. Gjert en Wikke Veenstra ha dat wentsje fan him kocht en dêr ek in skoftsje wenne. Doe't hja nei de Nije wei ferhuzen, waard it spul ferhierd oan Sjoerd en Hylkje Terpstra.

noch wat einekroas fan 'e noas fage, sei er: "Wy kinne hjir wol weigean; hjir sit net in fisk".

Hy hie ek in eigenskip, dy't minder moai wie. Hy mocht och sa graach in slokje. It slimste wie, dat er it ek noch net stean litte koe, as er gjin sint hie om te beteljen. Doe wennen se sels al net mear yn it kafee. Dan stie er by de kastelein ek wolris yn 't kryt. As er dan op 't lêst hast nei hûs soe, dan sei er: "Jou my noch ien foar 't ôfwennen". De kast'lein brocht dan dy lêste en... yn 'e hope, dat er in pear gûne barre soe, sei er dan, och sa hoeden: "Der steane ek noch in pear fan jo, Van Manen!" Mei sin lei er dan al tige de klam op steane, mar Van Manen sei dan och sa gol: "No man, dan nimme jo dy, soe 'k sizze, want ik ha no genôch hân". Ja, ja... it wie foar twaderlei ûtliz fetber.

Yn 1936 ferkocht Van Manen it kafee oan Van der Scheer en hja hawwe doe in skoftsje oan de Kolk wenne. Dêrnei ferhuzen se nei de Grinzer strjitwei. Yn 1940 is Wyltske hjir ferstoarn. In suster fan Pieter Teades kaam doe by har yn 'e hûs. Dat wie Tryntsje; hja wie net troud en hie jierren as húshâlder by in dûmny tsjinne.

Finânsjeel hiene se it neat te rom. Mei wat help fan Theo en dy syn beide healsusters kamen se de slimste tiid troch. Doe't muoike Tryn útkearing krige en ek Wimke yn oanmerking kaam foar wat bystân, waard it allegear noflikker. Mar doe rekke Van Manen tige hommels wei. Hja soene ite. Hy loek in stoel by de tafel en gie sitten. Tagelyk glied er oer side en foel op 'e grûn. Hy wie wei. Dat wie yn 1946.

Willemke, dy't troch in fersteuring yn it groeipreces tige lyts bleaun wie, rekke mei muoike Tryn nei it Suderhûs. Dêr is Wim stoarn yn 1973 en muoike rekke letter noch nei Bertilla. Hja is dêr ek bleaun oant har dea.

Theo, de soan fan Pieter Teades, troude yn 1934 mei Froukje van Dijk. Hja hawwe earst wenne yn it hûs fan De Roos. Letter ha se yn 'e winkel mei rokerij sitten op 'e hoeke fan de Nijewei (sa hiet de Mûnewei doe noch).

Theo reiz'ge mei de koffer fol stiften en klean de hiele omkriten ôf en Froukje hie de winkel. Ek die se hiel wat naaiwurk; dat hie se goed leard, hja hie sels wol les jûn oan in naaiskoalle. Yn 1954 stoar Wolter Noordhoff, dy't troud wie mei Theo syn healsuster Sytske. Fjouwer jier letter kamen Theo en Froukje yn 'e saak.

Dat ha se doe noch in lytse tsien jier

dien en dêrnei is Pyt dêr mei syn frou Annie útein set. Theo en syn frou hawwe tegearre goed tweintich jier har wol fermakke, doe't se it drokke sakebestean oerdien hiene.

Spitich genôch is Froukje it foarige jier tige ûnferwachts ferstoarn. Sa sjocht men mar wer: Neat is bestindich. Oft it no om bouwurken giet of om minsken, alles komt... en giet.

Ik beslút dit stik oer de Van Manen's mei in artikel dat koart nei de twade wrâldoarloch, yn july 1945, stie yn de Pen Gun (weekblad voor de Nederlandsche strijdkrachten). De Piet van Manen, dêr't dit stik oer giet, wie in neef van Theo. Ik tink, dat de measte Twizelers dit foar it earst hearre.

Heldendood

Op woensdag 27 juni 1945 viel in dienst van het vaderland, waaraan zijn jonge leven met hart en ziel was gewijd, Piet van Manen, lid van de sectie Oegstgeest van het district Leiden der N.B.S.

Piet van Manen was een van de meestbelovende jongeren uit de geleiden van zijn onderdeel. Reeds in het allereerst stadium van de ondergrondse strijd tegen den bezetter, trad hij toe tot de georganiseerde verzetsbeweging aanvankelijk als lid van het Nederlandsch Verzetscorps, later bij de B.S. en talloos was het aantal stoutmoedige ondernemingen, waarin hij een werkzaam aandeel had.

Zijn voortreffelijke kameraadschap en groote bereidwilligheid, het enthousiasme, waarmede hij zich steeds in dienst stelde van de vaderlandsche zaak, bestemden hem voor, om in de toekomst een leidende positie in te nemen bij het te vormen nieuwe Nederlandsche leger.

Karaktervastheid en opofferingsgezindheid zijn immers daartoe de eerste persoonlijke vereisten en beiden eigenschappen bezat de jeugdige Van Manen in bijzondere mate. Het viel dan ook allermint te verwonderen, dat zijn superieuren hem als nummer één plaatsen op de lijst van hen, die in aanmerking kwamen voor het volgen der officiersopleiding.

Met het hem eigen enthousiasme vertrok hij naar Den Haag tot het bijwonen van een drieweekse kadercursus en vol trots keerde hij onlangs van daar terug, boordevol met verhalen over hetgeen hij daar ge-

leerd had en hunkerend naar het spoedig te verwachten oogenblik waarop het hem zou worden vergund, over te steken naar Engeland, teneinde daar zijn opleiding tot officier te voltooien en vervolgens zijn bijdrage te leveren tot de bevrijding van Nederland-Overzee.

Het lot heeft het anders gewild... Teruggekeerd in de Oegstgeester geleiden, werd hij door zijn commandant ingeschakeld in de instructie. De omstandigheden, waaronder hij op slechts 23-jarigen leeftijd den heldendood stierf, waren tekenend voor den opofferingsgezinden kamerad, die Piet van Manen was en voor den voortreffelijken officier, die hij beloofde te worden. In de morgen van deze noodlottige dag was Van Manen in een lokaal van het schoolgebouw, waarin de sectie gelegerd is, bezig met het geven van instructie-handgranaat aan een twintig B.S.-ers. Hij bediende zich daartoe van Canadeesche Mill-handgranaten, waarvan hij een kist, inhoudende 12 stuks, van de wapenkamer had laten halen. Toen de kist geopend was, vond hij daarin een blikken doos, waarin een aantal ontstekers en detonators.

Hoewel hieruit afleidende, dat de granaten ongewapend zouden zijn, nam hij er zekerheidshalve twee uit, onderzocht deze en bevond zijn conclusie juist te zijn. Daarop nam hij een derde granaat ter hand en verwijderde, al demonstreerende, de veiligheidspen. Wie schetst zijn ontsteltenis en die van zijn discipelen, toen het projectiel plotseling begon te sissen, hetgeen voor den instructeur de zekerheid met zich bracht, dat de granaat op scherp stond en binnen vier seconden zou exploderen. Hij schreeuwde zijn kameraden toe onmiddellijk dekking te zoeken en rende naar het raam om het projectiel naar buiten te werpen. Op het plein was evenwel een groot aantal B.S.-ers bezig het gebouw te versieren in verband met de plaatselijke bevrijdingsfeesten. Het projectiel naar buiten gooien zou beteekenen, hen aan groot levensgevaar blootstellen.

In veel minder tijd dan noodig is, om dit weer te geven, had Van Manen de situatie overzien. Op hetzelfde oogenblik, dat hij bespeurde, dat zijn jongens geen kans hadden gezien, het schoollokaal te ontruimen, waardoor hij dus ook geen gelegenheid kreeg het projectiel in de verstverwijderde hoek te smijten stond zijn besluit vast.

Hij zou zijn eigen lichaam gebruiken als scherm tegen de wegspringende scherven. Hij draaide zich om met de rug naar de klas, drukte de granaat tegen zijn onderlichaam en boog zich voorover om de scherven op te vangen.

It earste hûs op dizze foto hat Wilke Boonstra yn 1910 bouwe litten. Pieter Teades van Manen hie de tekening makke en it wurk waard útfierd troch Romke Sipkema. Doe wie it in bakkerij. In pear jier letter gie Wilke skean oer de wei nei it hûs fan Fokke Bosma en doe kaam Jan Atema op syn plak. Dy wie al begûn te slachtsjen yn it spultsje, dêr't no Koos Scherjon wennet en hy ferboude dizze bakkerij sa, dat er syn slachtersaffearen hjir fuortsette koe. Nei ferrin fan tiid ferhuze hy nei it hûs, dêr't no Klaas Bosman wennet en doe kaam Gosse Kamminga yn dit hûs as slachter. Dêrnei hawwe Minne en Geertsje Posthumus it kocht en doe't dy, jierren letter, it wat rêstiger oan dwaan woene, hat Hindrik de Vries it spul yn eigendom krige en dy wennet der no noch. It hûs is destiids boud foar f2630,-.

Dêrnjonken is de klompmakkerij fan Klaas en Brechtsje Veenstra. Dêrfoar wiene dat Joon en Aukje Veenstra en noch earder wennen dêr timmerman Gjalt van der Wal en de van der Velde's, dy fuormannerij hiene.

En it tredde pand, heart no by it kafetaria "It Hoekje" mar dêr foar wie it in winkel, dêr't Klaas Dillema, Sjoerd en Tsjetsje Groenhof en Pieter Nicolai yn sitten hawwe.

Foto: Tj. Hogendorp.

Een oogenblik later gebeurde het verschrikkelijke... weinige minuten daarna stierf Piet van Manen de heldendood...

Door het offer van zijn jonge leven had hij voorkomen, dat anderen het slachtoffer zouden worden van dit tragische voorval. Slechts één zwaar- en eenige lichtgewonden vielen te betreuren.

Zoo offerde op 27 juli 1945 Piet van Manen zich voor het vaderland, diep betreurd door zijn talloze vrienden uit de sectie Oegstgeest en het B.S.-verband.

Zijn nagedachtenis blijve een lichtend symbool van trouwe plichtsvervulling en zelfopofferende kameradschap...

Hij ruste in vrede.

J.B.

Sa't ik al skreau, komt der mei dit stikje oer Theo syn neef in ein oan myn ferhaal fan de Van Manen's. En dan wurdt it no ek tiid, dat ik ris in punt set efter dizze hiele rige fan "Sic transit". It doel wie ommers,

dat ik wat fertelle soe oer "Jacht-lust", "De drie witte kannen" en oer de Sipkema's pleats. No, dat ha ik dien en boppedat ha ik sa tuskenbeiden noch al gauris wat der byhel- le, dat no net fuort en daliks te meitsjen hie mei dizze trije steeën. Dat wie allinne mar, om't soms in foto der oanlieding ta joech en in oare kear wie in bepaald plak, dêr't im- men wenne, al reden genôch, om dan ek efkes de buorlju der yn te be- heljen. Sa binne njonken de Binne- ma's, de Hulshoffs, de Van der Werfs, de Dijkstra's, de Vissers, de Sipkema's, de Rispen en de Van Manens ek noch hiel wat oare âld- Twizelers (en noch libjende Twize- lers) en Koatsters efkes foar it fuotl- jocht helle. Ik tink dan oan de Noordhofs, de Kloostermans, de Wiersma's, Geertsma's, Jagers, Bosmans, De Hamstra's, Zuid- ersma's, Kuipers, Kootstra's, v.d. Ploegs en Veldmans. En dan noch in hiele rige, dy't ik sa yn't foarbygean jusjes neamde.

Yn 'e rin fan al dizze moannen ha ik sa no en dan ris efkes omtinken fre- ge foar it opskrift boppe myn stik- ken: "Sic transit gloria mundi".

"Sa giet de hearlikheid fan de wrâld

foarby".

Dit kaam ommers hieltyd wer nei fo- aren. It iene hâldt it langer út as it oare, mar der is gjin ferwin op, alles komt en giet. Dat jildt foar alles, wat de minske makket, mar dat giet ek op foar de minske sels.

Dat fernimt men ek, as men sa'n skoft dwaande is mei it skriuwen oer in doarp en oer guon minsken dy't dêr wenne hawwe of noch wenje. Dan reitsje der guon wei, dêr't men wat fan ferteld hat; yn 'e rûnte fan myn lêzers foel hjir en dêr in plak ie- pen.

En as ik dan allinne nei de tiid sjoch, dat wy hjir yn Twizel wenje, dan is it hast net te leauwen, dat der yn sa'n lytse fjirtich jier safolle feroarje kin.

Ik ha dat ris wat neigien en dan tink ik dat der sa'n tritich steeën binne, dêr't noch femylje wennet op itselde plak, dêr't fjirtich jier ferlyn pake en beppe of heit en mem tahâlden. Yn oare gefallen is it in widdo of in wid- ner, dy't allinne bleau.

Twa wiene al widdo, doe't wy yn 1950 hjir kamen en hja wenje noch op itselde stee. En dan kin ik yn hiel Twizel mar fiif spantsjes fine, dêr't de man en de frou beide noch fan

libje en dy't noch op itselde plak wenje, dêr't se yn 1950 ek al ferkear-den.

Doe wiene it húshâldings mei lytse en al wat opwaachsjeende bern en no is der by allegearre in neiteam, dêr't

guon fan witwêrsanne de wrâld yn swalke binne.

Mar ik hâld no op, want oars komt der nea in ein oan myn ferhaal. It sil efkes wenne moatte, as jimme tenei de krante iepenteare en "Sic transit"

stiet der net yn. Sit net yn need, want hja hawwe al wer in nije rige ree lizzen en foar sa fier ik it sjoen ha, liket my dat ek in tige nijsgjirrich ferhaal te wurden.

No wurdt it tiid, dat ik in mannich "betankjes" útdiel en dan tink ik al-derearst oan it "Nieuwsblad van Noord-Oost Friesland" (of de "Kol-lumer", sa't wy faak sizze).

Tank oan de redaksje, de fotograaf, alle personiel, dat yn 't hiele bedriuw meiwurke hat; it setwurk, de koreksje, it opmeitsjen en it ôfprintsjen, it moast wol dien wurde en dan safolle wiken, al mar wer oan.

Tank oan de ôfdieling "Boargerlike Saken" op it gemeentehûs. Der waard my alle romte jûn om gebrûk te meitsjen fan it archyf, ûnder of boppe, dat makke net út. En as ik der ris net útkomme koe, dan wiene de hearen De Haan, Mollema, Postma en Tabak altyd ree, om by te springen.

Tank oan it personiel op it Prov. Kadaster te Ljouwert. Dêr wie it benammen de hear Zuiderveld, dy't my wakker holpen hat.

Tank oan de femyljes, dy't te meitsjen hiene mei de trije gebouwen dêr't ik oer skreau. Tank foar alle âlde akten en oare stikken, dy't ik brûke mocht; ek de foto's, dy't it ferhaal noch libbener makken, wie ik tige wiis mei.

Yn dit ferbân wol ik dochs apart efkes neame Durk Mulder út Beetstersweach. Hy is in oer-

oerbepesizzer fan Emke Sipkema, dy't mei Teade Sjouke Durks van der Werf troude. En fan him mocht ik gebrûk meitsje fan al it materiaal, dat hy foar en nei oer de Sipkema's en de Van der Werfs al samle hie. Sa koe ik yn dat part fan myn ferhaal folle fierder tebek yn 'e histoarje; gewoanwei kom ik net folle fierder as om 1800 hinne.

Tank oan elkenien, dy't my fierder help mei bepaalde ynformaasje. En fansels ek tank foar tillefoantsjes, dy't my dúdlik makken, dat ik my hjir of dêr mei fersind hie.

De stikjes út "De Frânske tiid" koe ik skriuwe, om't ik de beskikking hie oer in tal notysjes, dy't master Meint Bottema (+) dêroer byinnoar swile hie.

By myn ferhalen oer belêstingen yn lang ferfleine tiden ha ik gebrûk makke fan "De tegenwoordige Staat" in fjouwerdielich wurk, skreaun yn it lêst fan de achttjinde ieu.

No is it sa, dat ik gjin kâns sjoch, om al myn ynformanten mei namme te neamen. Der binne safolle minsken yn Twizel en yn 'e omkriten, dêr't ik mei praat ha (ik tink wol mear as twahûndert!), dat ik fêst guon ferjitte soe en dat wol ik perfoarst net.

Trije útsûnderingen meitsje ik al: Dat is dan earst Jouke Brander, dy't sels in soad wist, mar my ek hiel faak op it spoar sette fan neikommelingen fan minsken dêr't ik oer skreau en dy't noch yn 'e omkriten wennen.

Dan Theo van Manen mei syn izersterke ûnthâld. Troch syn reiz'gjen mei de koffer, koe hy safolle minsken en wist hy safolle fan relaasjes, dat wy rekken noait útpraat.

En as trêde in wurd fan bisûndere tank oan Anne van Lune fan Bûtenpost. Fan him mocht ik in flink tal âlde foto's fan Twizel brûke foar myn ferhaal. Ek fierder krige ik fan him tige nijsgjirrige ynformaasje oer in âld-Twizeler femylje.

Al neam ik dan al dy oaren net, likegoed bin ik harren wol tige tankber, dat ik oeral sa freonlik ynhelle waard, dat men sa spontaan in pe-tear mei my oangean woe en dat ik dêrtroch allinne mar blide oantinkens ha oan al dy langere en koartere besites.

Hertlik tank oan jimme allegearre.

Twizel, 1988/'89.

Ynhâld:

Ynlieding. "Sic transit"

"Jachtlust". ("In de kleine ster".)

De âlde pleats.

"De Witte Kannen".

